

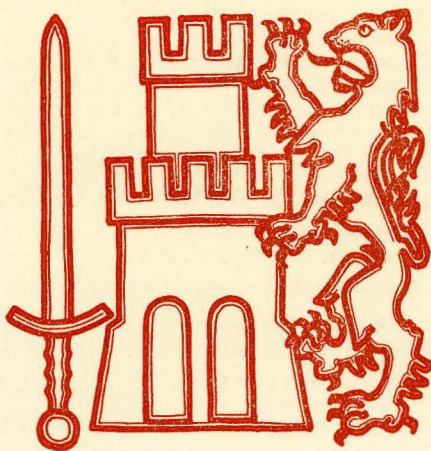
SVERIGES KYRKOR

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

PÅ UPPDR. AV K. VITT. HIST. O. ANT. AKAD.

UTGIVET AV SIGURD CURMAN

OCH ARMIN TUULSE

BOHUSLÄN

BAND II. HAFTE 1.

INLANDS NORDRE HÄRAD

SÖDRA DELEN

AV

LEIF H. NILSSON

SVERIGES KYRKOR

föreligger i följande delar 1962:

- BLEKINGE.** (22) Band I, h. 1. *Östra härad*. Pris 13 kr.
• (36) Band I, h. 2. *Medelsta härad*. Med register till Bd I. Pris 14 kr.
• (51) Band II, *Bräkne och Listers häraden*. Med register till Bd II. Pris 13 kr.
• (59) Band III, h. 1. *Fredrikskyrkan i Karlskrona*. Pris 5 kr.
• (65) Band III, h. 2. *Trefaldighetskyrkan eller Tyska kyrkan i Karlskrona*. Pris 8 kr.
• (86) Band III, h. 3. *Amiralitetskyrkan i Karlskrona*. Med register till Bd III. Pris 25 kr.
• (85) Band IV, h. 1. *Ronneby*. Pris 25 kr.
• (87) Band IV, h. 2. *Karlshamn*. Pris 17: 50 kr.
• (93) Band IV, h. 3. *Sölvesborg*. Med register till Bd IV. Pris 40 kr.
• (90) Band V, h. 1. *Översikt av landskapets kyrkokonst*. Pris 30 kr.
- BOHUSLÄN.** (57) Band I, h. 1. *Västra Hisings härad*. Pris 8 kr.
• (95) Band II, h. 1. *Inlands Nordre härad, södra delen*. Pris 25 kr.
- DALARNE.** (6) Band I, h. 1. *Leksands och Gagnefs tingslag*. Pris 4: 50.
• (9) Band I, h. 2. *Falu domsagas norra tingslag*. Pris 12 kr.
• (37) Band I, h. 3. *Falu domsagas södra tingslag*. Med register till Bd I. Pris 16 kr.
• (52) Band II, h. 1. *Falun*. Pris 12: 50.
- DALSLAND.** (34) Band I, h. 1. *Sundals härad*. Pris 10 kr.
- GOTLAND.** (3) Band I, h. 1. *Lummelunda ting* (utom Tingstäde). Pris 4 kr.
• (21) Band I, h. 2. *Lummelunda ting* (Tingstäde). Pris 5: 50.
• (31) Band I, h. 3. *Bro ting*. Pris 12 kr.
• (33) Band I, h. 4. *Endre ting*. Pris 12 kr.
• (35) Band I, h. 5. *Dede ting*. Med register till Bd I. Pris 10 kr.
• (42) Band II, *Rute setting*. Med register till Bd II. Pris 16 kr.
• (54) Band III, *Hejde setting*. Med register till Bd III. Pris 26 kr.
• (61) Band IV, h. 1. *Lina ting*. Pris 12 kr.
• (66) Band IV, h. 2. *Halla ting, norra delen*. Pris 18 kr.
• (68) Band IV, h. 3. *Halla ting, södra delen*. Pris 20 kr.
• (84) Band IV, h. 4. *Kräklinge ting, nordvästra delen*. Pris 25 kr.
- GÄSTRIKLAND.** (39) H. 1. *Gävle stads kyrkor*. Pris 10 kr.
• (44) H. 2. *Landskyrkorna*. Med register. Pris 17 kr.
- HÄRJEDALEN.** (91) Band I, h. 1. *Svegs tingslag, nordvästra delen*. Pris 23 kr.
- MEDELPAD.** (30) H. 1. *Njurunda och Sköns tingslag samt Sundsvalls stad*. Pris 10 kr.
• (47) H. 2. *Indals, Ljustorps och Västra Domsagens tingslag*. Med register. Pris 16 kr.
- NÄRKE.** (46) Band I, h. 1. *Örebro stads kyrkor*. Pris 12 kr.
• (63) Band I, h. 2. *Örebro härad*. Pris 20 kr.
• (92) Band I, h. 3. *Glanshammars härad, sydvästra delen*. Pris 41 kr.
- SKÅNE.** (38) Band I, h. 1. *Kävlinge kyrkor i Harjagers härad*. Pris 2: 50.
- SMÅLAND.** (48) Band I, *Jönköpings och Huskvarna kyrkor*. Med register till Bd I. Pris 12 kr.
- STOCKHOLM.** (17) Band I, h. 1. *Storkyrkan*. 1. *Församlingshistoria*. Pris 11 kr.
• (24) Band I, h. 2. *Storkyrkan*. 2. *Byggnadshistoria*. Pris 15 kr.
• (25) Band I, h. 3. *Storkyrkan*. 3. *Inredning och inventarier*. Med register till Bd I. Pris 20 kr.
• (28) Band II, h. 1. *Riddarholmskyrkan*. 1. *Byggnadshistoria*. Pris 20 kr.
• (45) Band II, h. 2. *Riddarholmskyrkan*. 2. *Fast inredning, inventarier och gravminnen*. Med register till Bd II. Pris 38 kr.
• (5) Band III, h. 1. *Kungsholms kyrka*. Pris 4: 50.
• (10) Band III, h. 2. *Hedvig Eleonora kyrka*. Med register till Bd III. Pris 14 kr.
• (26) Band IV, h. 1. *Jakobs kyrka*. 1. *Församlingshistoria*. Pris 13 kr.
• (32) Band IV, h. 2. *Jakobs kyrka*. 2. *Konsthistoria*. Pris 13 kr.
• (40) Band IV, h. 3. *Johannes kapell och kyrka. S:t Stefans kapell*. Med register till Bd IV. Pris 10 kr.
• (20) Band V, h. 1. *Adolf Fredriks kyrka*. Pris 12: 50.
• (55) Band V, h. 2. *Gustav Vasa kyrka*. Pris 5: 50.
• (60) Band V, h. 3. *Matteus kyrka*. Pris 4 kr.
• (23) Band VI, h. 1. *Klara kyrka*. 1. *Församlingshistoria*. Pris 12 kr.
• (27) Band VI, h. 2. *Klara kyrka*. 2. *Konsthistoria*. Med reg. till Bd VI. Pris 12 kr.
• (41) Band VII, h. 1. *Maria Magdalena kyrka*. Pris 12 kr.
• (56) Band VII, h. 2. *Katarina kyrka*. Pris 16 kr.
• (89) Band VII, h. 3. *Sofia kyrka*. Pris 12: 50.
• (49) Band VIII, h. 1. *Bromma kyrka och Västerledskyrkan*. Pris 6 kr.
• (83) Band VIII, h. 2. *Spånga och Hässelby kyrkor*. Pris 26 kr.
• (53) Band IX, h. 1. *Skeppholmskyrkan*. Pris 10 kr.

(Forts. å omslagets 3:e sida)

KYRKOR
I
INLANDS NORDRE HÄRAD
SÖDRA DELEN

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

utarbetat av

LEIF H. NILSSON

Häfte 95 av

SVERIGES KYRKOR KONSTHIST. INVENTARIUM

på uppdrag av

KUNGL. VITT. HIST. OCH ANT. AKADEMIEN

utgivet av

SIGURD CURMAN OCH ARMIN TUULSE

Generalstabens Litografiska Anstalts Förlag

STOCKHOLM 1962

UTGIVET MED BIDRAG AV
STATENS HUMANISTISKA FORSKNINGSRÅD

*Å omstående sida: Inlands Nordre härads sigill
(Rikens Ständers Svar på Secreta Proposition i Inrikes
ärenden 1689, s. 49).*

ESSELTE AKTIEBOLAG
STOCKHOLM 1962
203245

FÖRORD
till
BOHUSLÄN
BAND II:1

Då det första häftet av Bohusläns Kyrkor utgavs 1944, hyste utgivarna den förhoppningen, att fortsättningen skulle kunna publiceras under de närmast följande åren. Tyvärr har så icke varit fallet, beroende på olika svårigheter av såväl ekonomisk som personell natur. Penningknappheten var länge kronisk för SVERIGES KYRKOR, och när denna småningom lättade, hade författaren till det första häftet av Bohusläns kyrkoberskrivningar, fil. dr SÖLVE GARDELL, lämnat både Göteborg och sin tidigare konsthistoriska verksamhet för att inträda på en helt ny bana.

Först efter ett längre uppehåll lyckades det utgivarna, främst genom förmedling av dåvarande professorn i konsthistoria vid Göteborgs universitet, SIXTEN STRÖMBOM, att vinna nya medarbetare för uppgiften att undersöka och beskriva Bohusläns kyrkor. Det har emellertid krävt flera års förberedande arbeten, innan publikationsverksamheten kunnat återupptagas. Nu föreligga emellertid manuskript till beskrivningar av kyrkorna i Inlands Södra och Inlands Torpe härad samt till halva antalet kyrkor i Inlands Nordre härad. Att vi nu börja med publiceringen av de sistnämnda, beror på särskilda förhållanden. Kyrkorna i Inlands Nordre Härad inleda band II, medan band I kommer att fortsättas med kyrkorna i Inlands Södra härad, eventuellt även med kyrkorna i Inlands Torpe. Det är vår förhoppning, att publiceringen av Bohusläns kyrkor nu skall kunna kontinuerligt fortsätta utan större tidsutdräkt.

Kyrkoberskrivningarna komma att följa det för verket SVERIGES KYRKOR tillämpade systemet, men med en något rikare illustrering än i tidigare delar.

Såsom författare till föreliggande häfte har vunnits ämnesläraren, fil. kand. LEIF H. NILSSON i Göteborg, för vars osparda möda och varma intresse för uppgiften utgivarna vilja uttala sin uppriktiga tacksamhet. Ett viktigt bidrag till bearbetningen av kyrkorna har lämnats av fil. kand. fröken INGEGÄRD HELGESSON, Göteborg, som med noggrannhet och gott omdöme utfört nödig excerpering av kyrkornas arkivalier i Kammararkivet och Lantkyrkoräkenskaper i Göteborgs landsarkiv. Hon har även i övrigt under förberedelsearbetet varit utgivarna till stor hjälp, varför hon bringas ett uppriktigt tack.

Från Nationalmuseet i Köpenhamn ha utgivarna haft den stora förmånen att få mottaga excerpter ur Bohuslänska kyrkoräkenskaper från 1600-talets förra hälft, förvarade i det danska Rigsarkivet. För denna mycket betydelsefulla kollegiala hjälp framföra

utgivarna ett värdsamt tack, liksom de även tacka Rigsarkivets tjänsteman, dr SVEN AAKJÆR för lämnade upplysningar rörande lagmannen i Bohuslän Hans Frantz. Redaktören för DANMARKS KIRKER dr phil. ERIK MOLTKE har på många områden lämnat värdefulla uppgifter.

Intendenten vid Göteborgs Historiska Museum, fil. dr HARALD WIDEEN har lämnat författaren värdefullt bistånd vid givande meningsutbyten under arbetets gång och vid genomläsning av det färdiga manuskriptet, för vilket tidskrävande arbete utgivarna äro honom stor tack skyldiga. Även registrator ARVID FLYGARE har lämnat författaren beredvillig hjälp vid studiet av museets arkiv.

Vid slutredigeringen av de föreliggande beskrivningarna har värdefullt bistånd som vanligt lämnats av tjänstemännen vid Statens Historiska Museum och Riksantikvarieämbetet.

Från Krigsarkivet har redaktionen fått mottaga uppgifter av personhistorisk natur. Landsantikvarien S. A. HALLBÄCK har lämnat upplysningar ang. dopfuntarnas material.

Under sitt arbete i kyrkorna har författaren fått mottaga värdefulla upplysningar och rönt stor hjälpsamhet från pastoratets prästerskap, kyrkovärdar, kantorer och kyrkovaktmästare, ingen nämnd och ingen glömd. Till samtliga framföres ett uppriktigt tack. Utan deras intresserade och välvilliga medverkan skulle arbetet i kyrkorna knappast kunnat genomföras.

Slutligen hava utgivarna den angenäma plikten att tacksamt erkänna det värdefulla ekonomiska stöd, som lämnats av Kuratorerna för Kungl. och Hvitfeldtska Stipendieinrättningen genom beviljande av ett anslag av 2 000 kr. såsom bidrag till bekostande av excerpering av kyrkoarkiven, ett stort och kostnadskrävande arbete. Håltå och Solberga församlingar hava redan 1932 i samband med de första förarbetena i Bohusläns kyrkor lämnat bidrag, som varit välkomna och uppmuntrande.

Det är nu vår förhoppning, att denna bok skall vinna spridning, främst inom orten och landskapet, så att den skall kunna fylla sitt syfte: att lämna en vederhäftig upplysning om de bohuslänska kyrkornas historia och om värdet av deras mångskiftande inventarier och därigenom ytterligare bekräfta kyrkornas ställning såsom bygdernas kulturella centralpunkter genom tiderna.

Stockholm i oktober 1962

SIGURD CURMAN

ARMIN TUULSE

FÖRKORTNINGAR ANVÄNDA I DETTA HÄFTE

Övriga förekommande förkortningar enl. förkortningsregistret i
Nordisk Familjebok, 3:e uppl.

- ATA = Antikvariskt-topografiska arkivet i VHAA, Sthlm.
BERG = W. Berg, Samlingar till Göteborgs historia. Bd 1, Sthlm 1882.
Bo = Bohuslän.
Bl = Blekinge.
BSt = K. Byggnadsstyrelsens arkiv, Sthlm.
DaK = Danmarks Kirker. Udg. af Nationalmuseet, Kbhvn 1933—
DN = Diplomatarium Norvegicum. Oldbreve . . . Saml. og udg. af Chr. C. A. Lange, Carl R. Unger m. fl.
1— Christiania 1847 —
DRA = Danmarks Rigsarkiv, Kbhvn.
ED handl. = Ecklesiastikdepartementets handlingar i RA.
ELFSYSSEL = G. Brusewitz, Elfsyssel, Götheborg 1864.
ELGENSTIERNA = Gust. Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor, I—IX, Sthlm
1925—36.
EYSTEINS JORDEBOG = Biskop Eysteins Jordebog (Den røde Bog). Fortegnelse over det geistlige Gods
i Oslo Bispedomme omkr. Aar 1400 . . . , udg. ved H. J. Huitfeldt, Christiania [1873—] 1879.
GBFT = Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförenings Tidskrift.
GHT = Göteborgs Handels och Sjöfarts Tidning.
GLA = Landsarkivet, Göteborg.
GM(A) = Göteborgs Historiska Museum(s arkiv).
HOLMBERG = A. E. Holmberg, Bohusläns Historia och Beskrifning I—III, Uddevalla 1842—45 (äv. 2
uppl. Örebro 1867).
Inv. = Inventarieförteckning.
Inv. 1830 = Inventarieförteckning uppsatt i anledning av Kungl. Maj:ts förordning 1828 och konsisto-
riecirkulär 1830 (i ATA).
JENS NILSSÖNS VISITATSB. = Biskop Jens Nilssöns Visitatsbøger og Reiseoptegnelser 1574—97. Kristia-
nia 1885.
KA = Kammararkivet, Sthlm.
KARLING, HANS SWANT = S. Karling, Hans Swant. En bildhuggare i Göteborg under 1600-talet (i GBFT
1943).
KrA = Krigsarkivet, Sthlm.
Kr. Prot. = Kyrkorådsprotokoll.
Lantk. = Lantkyrkoräkenskaper för Göteborgs och Bohus län för åren 1669—1862 (i KA).
LÖFGREN = Albert Löfgren, Det svenska kanngjutarehantverkets historia. Del I, bd 1—3, Sthlm
1925—50, samt lösa anteckningar av honom.
NoK = Norges Kirker, utg. av Riksantikariatet, Østfold, Bd. 1—2, av S. og H. Christie, Oslo 1959.
PÅ = Pastorsämbetet.
RA = Riksarkivet, Sthlm.
RAÅ = Riksantikvarieämbetet, Sthlm.
Räk. = Räkenskaper.
SKARSTEDT = C. W. Skarstedt, Göteborgs stifts herdaminne. Göteborg o. Lund 1878—85 (äv. ny uppl.
1948).
Snabbinv. 1919 = snabbinventering av kyrkornas inredning och inventarier utförd under ledning av
fil. dr B. Hegardt inför Jubileumsutställningen i Göteborg 1923. Samtliga snabbinventerings-
listor förvaras i ATA. Ett ex. har tillställts varje inventerad kyrka samt domkapitel.

St. Prot. = Sockenstämmoprotokoll.

SvK = Sveriges Kyrkor, Konsthistoriskt inventarium utg. på uppdrag av K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Sthlm 1912—

TISELIUS = C. A. Tiselius, Bohusläns gamla adliga gods och sätesgårdar, Sthlm 1925.

UPMARK = Gustaf Upmark, Guld- och silversmeder i Sverige 1520—1850, Sthlm 1925.

Utst. 1923 = Kataloger och vägvisare till Jubileumsutställningen i Gbg 1923:3, Äldre kyrklig konst från västra Sverige.

Vg = Västergötland.

VHAA = K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Sthlm.

Vis. Prot. = Visitationsprotokoll.

OEDMAN = J. Oedman, Chorographia Bahusiensis. Thet är: Bahus-Läns Beskrifning, Sthlm 1746.

ÖIÄ = Överintendents Ämbetet (efter 1918 BST), Sthlm.

I FÖRENING MED MÅTTUPPGIFTER

B = bredd, D = diameter, Dj = djup, H = höjd, L = längd. Sv. f. = svensk fot (29,7 cm). Samtliga mått äro, där ej annat angives, i cm.

Väderstrecken förkortas: N S Ö V.

Silverstämplar tydda enl. UPMARK.

Tennstämplar tydda enl. LÖFGREN.

INNEHÅLL

	sid.
Hålda kyrka	3
Solberga kyrka	54
Jörlanda kyrka	100
Gamla kyrkan	108
Nuvarande kyrkan	122

BOHUSLÄN
INLANDS NORDRE HÄRAD

Av

LEIF H. NILSSON

REDAKTIONSSEKRETERARE: INGRID ROSELL
FOTOGRAFIERNA ÄRO, DÅR EJ ANNAT ANGIVES,
TAGNA AV SÖREN HALLGREN 1960
BILDMATERIAL, ANTECKNINGAR OCH EXCERPTER
FÖRVARAS I ATA

Fig. 1. Håлта kyrka från sydväst. Foto 1960.
Die Kirche von Håлта von SW. Håлта Church from SW.

HÅLTA KYRKA

BOHUSLÄN, GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN, INLANDS
NORDRE HÄRAD, GÖTEBORGS STIFT, ÄLVSYSSELS SÖDRA
KONTRAKT, ANNEX TILL SOLBERGA

Beskrivningen utarbetad av Leif H. Nilsson, avslutad i mars 1961

TRYCKTA KÄLLOR: ELFSYSSEL, s. 108. — HOLMBERG, III s. 315 f. — UTST. 1923, — K. LINDMAN, Håлта Kyrka, Gbg 1951. — TISELIUS, s. 235—237.

HANDSKR. KÄLLOR OCH AVB.-SAML. M M.: RA:Kgl brev 19/11 1742 i Riksreg. — DRA: Reg. 108 b, KIRCKEREGNESK. 1618—27; 1627—42. — KA: Bohus Läns Kyrkobok 1670; LANTK. 1691, 1692,

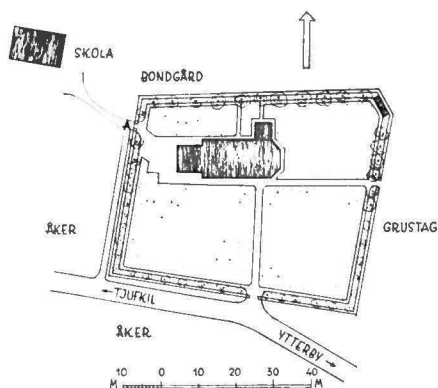

Fig. 2. Kyrkogårdsplan, 1: 2 000. Uppm. W. Karlberg o. I. Cruickshank 1931.
Grundriß des Kirchhofs. Plan of churchyard.

1697, 1726, 1728, 1756, 1762, 1781, 1791. — ATA: Uppm.ritn. rörande gravkam mare i koret; fotos tagna före och efter restaur. 1950—51; INV. 1830; SNABBINV. 1919 av B. HEGARDT; handl. och tidn.urklipp rörande restaur. 1950—51 jämte konserveringsrapport 1951—52 av konservator D. SUNDBAUM. — BST: Ritn. till orgelfasad omarb. av ark. R. ÖSTBERG 1904; uppmättn.ritn. och restaur.förslag 1946 av ark. A. FORSSÉN, fastställt 1947; omarb. förslag fastställt 1950; förslag till elektr. uppvärmning 1950; ritn. till ombyggnad av bänkar, ny torntrappa och inredn. av sakristia; fotos av A. FORSSÉN. — GMA: Mapp »Kyrkl. Konst, Bohuslän 5, Håлта», fotos; Mapp »Bebyggelse — Kyrkor: Bohuslän F-J», tidn.urklipp; Mapp »2 Cb, 4, Stolar», data; Mapp »Cb 7, Begravningsvapen», data; C. R. AF UGGLAS Västsvensk kyrklig konst, fol. 1103.

KYRKANS ARKIVALIER: GLA: INV. 1705 (LI:1); RÅK. 1744, 1745, 1749, 1751, 1758, 1761, 1782 (LI:1), 1864, 1865, 1881, 1882, 1892, 1896, 1897 (LI:2b); ST. PROT. 1780, 1783 (KI:1), 1801, 1805 (KI:a4), 1850 (KI:9), 1851 (KI:a); VIS.PROT. SOLBERGA 1877 (i Solberga

N:2); — PÅ, Solberga: INV. 1789, 1801, 1830, 1835 (i LI:3); ST.PROT. 1882, 1892, 1894, 1895, 1910 (KII:a1); RÅK. 1904 (LI:3); 1910 (LI:b); SNABBINV. 1919 (i CI:3); KR.PROT. 1929, 1938 (KIII:a2); INV. 1956.

Håлта eller, såsom man intill mitten av 1800-talet ibland skrev, Holta socken är sedan gammalt annexförsamling till Solberga. Kyrkan nämnes första gången i biskop Eysteins Jordebog år 1388 såsom invigd åt S. Maria den 15 juni. Namnet kommer av »hult» = trädunge¹. Socken genomdrages av bergshöjder i öst-västlig riktning med mellanliggande dalar. Dalarna har lövskog och hade säkerligen sådan även i äldre tid, medan bergen voro kala. I en sådan dal invid landsvägen Kungälv — Marstrand ligger Håлта kyrka.

Socken rymmer en större gård, *Gullbringa*, som vid reduktionen 1682 omvandlades från kronogård till säteri genom byte (TISELIUS). Bland övriga gårdar kunna nämnas *Stora Ris(s)by*, som var boställe åt indelt löjtnant, *Rävo*, *Vävra*, *Håлта annex*, förr prästänkesäte, samt *Lökeberg*.

¹ HJ. LINDROTH, Bohuslänska Ortnamn och Bohuslänsk bebyggelse Historia, GBFT 1945, s. 48—49.

Fig. 3. Kyrkan från söder. Foto 1960.
Die Kirche von S. The church from S.

KYRKOÅRD OCH KLOCKSTAPEL

Kyrkogården (fig. 2) omgives av en gråstensmur i kallmur. H 100. Utmed KYRKOÅRD
murens insida är alm, ask, kastanj och lönn planterade. Kyrkogården har 1851 utvidgats
åt N och Ö (ST.PROT. 1851), och 1910 åt S ned till nya landsvägen (ST.PROT. 1910 och
RÅK. 1910). År 1938 inköptes för kyrkogården ett område V om kyrkan, som tidigare

arrenderats från den närliggande gården Hålda annex, det förutvarande prästänkesätet (KR.PROT. 1938).

NV om kyrkan finns i kyrkogårdsmuren (vid A å fig. 2) en tegeltäckt stiglucka (se fig. 1) med trägrind, sannolikt uppförd i mitten av 1700-talet och ledande mot den gamla landsvägen, som går ca 150 m NV därom. Ingångarna i Ö och S flankeras av putsade stenstolpar, uppförda vid utvidgningarna 1851 resp. 1910. De är krönta av stenkulor, och ingångarna är försedda med smidda järngrindar.

Utmed N kyrkogårdsmuren nära NV hörnet är nio gravstenar och gravhällar från tidigt 1700-tal uppställda (fig. 30—32), ytterligare två ligger invid Ö muren, medan andra ryms i tornets bottenvåning (jfr Gravminnen s. 34 ff).

SOLVISARE

S om kyrkan står en solvisare, bestående av en graverad kalkstensplatta i kvadratisk form på en åttkantig ståndare. H 76. Solvisarskivan bär årtalet 1842 samt inskriften: TILL HÅLTA KYRKA AF HERR OCH FRU RAFSTEDT PÅ GULLBRINGA¹.

KLOCKSTAPEL

En klockstapel har funnits V om kyrkan. I de bevarade räkenskaperna omnämnes den första gången 1697 (LANTK.). Dess utseende och exakta läge är obekant. Det är likväl sannolikt, att traditionen har rätt, då den säger, att stapeln skall ha stått på den höjd V om kyrkan, där Hålda folkskola nu ligger. Efter att ha skadats av åskslag i mitten av 1750-talet, nedrevs den omkr. 1762, då det nuvarande tornet av trä med bottenvåning av sten stod färdigt. Till detta överfördes då klockorna (RÄK. 1758, 1761—62; LANTK. 1757—65; jfr s. 8).

KYRKOBYGGNADEN

PLAN OCH MATERIAL

Den nuvarande kyrkan (fig. 1, 3—6) har långhus med tresidig koravslutning i Ö, torn i V samt sakristia i N. Enligt uppgift av ark. A. Forssén, som ledde en restaurering av kyrkan 1950—51, är långhusets murverk uppfört av natursten i skalmurning med ler- och skrotfyllning. Tornets undervåning är byggd av skalmurad sten upp i höjd med kyrkans takfot, medan överdelen är av trä. Sakristian är av tegel. Trätornets konstruktiva korsvirkesstomme är byggd av bilade stockar, vilka möjligen kunna ha ingått i den föregående fristående klockstapeln. Korsvirkesstommen är utvändigt panelad med stående bräder och locklister. Sakristian på N sidan är uppförd av tegel, putsad och vitkalkad och har valmat tegeltak. Den har en dörröppning och en liten fönsterglugg åt Ö, ett fönster åt V. Egentligt vapenhus saknas. Tornets bottenvåning, dit V ingången leder, tjänstgör som sådant. Kyrkans murar äro sedan gammalt ut- och invändigt rappade och vitkalkade.

FÖNSTER OCH INGÅNGAR

Kyrkan har sex lika stora rundbågiga fönster, två på N och två på S sidan samt

¹ JOHAN RAFSTEDT, f. 1795, † 1865, grosshandlare i Göteborg, ägde *Gullbringa* åren 1831—65; g.m. CHARLOTTA CHRISTINA BILLSTRÖM, f. 1797, † 1875. Slakten härstammade från Raflunda sn i Skåne.

Fig. 4. Kyrkan från sydöst. Foto K. Lindenberg 1951.
Die Kirche von SO. The church from SE.

två i korets snedställda murar. Tornet har i bottenvåningen två små gluggar, en åt N, en åt S samt överst fyra dubbeldörrade ljudgluggar jämte två smärre gluggar åt Ö ovan långhustaket. Förutom V ingången finnes en portöppning på S sidan av koravdelningen.

Långhus och kor har ett gemensamt, valmat sadeltak, täckt med enkupigt tegel. Tegeltäckning av taket nämnes redan 1624—25 (DRA, Reg. 108b). Tornet bär en svängd, kopparklädd huv, krönt av en smidd järnspira med en tupp.

YTERTAK

Innertaket över kyrkorummet består av ett tryckt, vitmålat trätunnvalv (fig. 7) med en profilerad, grågrönmarmorerad taklist av trä. I höjd med murkrönet löper två kraftiga grågrönådrade ankarbjälkar tvärs över kyrkan (fig. 7 och 8). Kyrkorummets golv är av trä; korgolvet ett steg högre än långhusgolvet. Tornrummet (vapenhuset) har plant tak av vitmålad, spåntade bräder. I golvet, som är belagt med stenflis, finns en gravsten inlagd (s. 35). Sakristians tak är plant och av vitmålat trä, dess golv av oljat, slipat tegel.

INTERIÖR

Kyrkans ursprungliga utseende är icke med säkerhet känt. Vid en restaurering 1950—51 blottades under det nuvarande korets golv grundmurar (fig. 10), vilka gör det troligt,

MEDELTIDS-
KYRKAN

att kyrkan ursprungligen haft ett kortare långhus med ett smalare, rakt avslutat kor (fig. 9). Av den blottade grundmuren att döma har triumfbågen varit trång. I långhusmurarna blottades på ca 2,5 m:s höjd över marken små igensatta, rundbågiga fönsteröppningar, en i vardera N, S och V muren samt en nära V gaveln befintlig sydportal. Denna var rektangulär, låg och smal med hög sten-tröskel. H 180, B 105. Fönstersmygarna hade i murens ytterliv måtten 125 × 65. Dessa muröppningar ha vid restaureringen markerats med slätputsade fält i ytterputsen. Utmed långhusmuren framträder även en låg, trapputformad sockel. Torn och sakristia äro, som nedan framgår, senare tillbyggda.

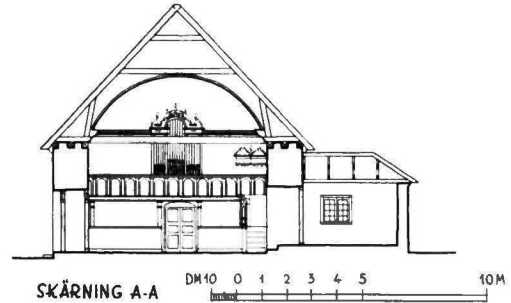
Av ovan sagda kan man sluta sig till, att den medeltida kyrkan hört till den norska och västsvenska kyrkotyp med lägre, smalare, rakt avslutat kor samt sydportal, som började byggas i dessa trakter under 1100-talet. Kyrkan har förmodligen uppförts under 1100-talets senare del. Sannolikt hade denna kyrka även en liten ingång på korets sydsida samt öppen takstol eller plant trätak. Den ursprungliga planen torde kunna rekonstrueras såsom fig. 9 visar.

FÖRÄNDRING-
AR UNDER
1600- OCH
1700-TALEN

En ombyggnad av takstol och yttertak omnämnes 1627—28 (DRA, Reg. 108 b), varvid även murarna förstärktes. En likartad reparation företogs även 1691—92 (LANTK.). Kyrkan hade då ett vapenhus, sannolikt av trä, framför S ingången. År 1697 ommålades inredningen och dekorerades innertaket, en brädvägg i koret och kyrkans inredning av Niclas Michelsonn. Därvid försågs läktarbröstningen med målade apostlabilder m. m. (LANTK. 1697; jfr bil. 1).

Som annexkyrka fick Hålda kyrka för övrigt i stort sett stå orörd till ett stycke in på 1700-talet. När församlingen vuxit och ekonomiskt repat sig efter kriget i början av nämnda sekel, vidtar emellertid en serie reparations- och ombyggnadsarbeten. Åren 1744—45 rives det gamla koret och kyrkan förlänges åt Ö med samma bredd som långhuset och får sin tresidiga avslutning. Fönster utvidgas och nyupptagas. Golvet beläggs med sten (RÄK. 1744—45). År 1751 utförs trätunnvalvet, och 1757—58 uppmuras tornets bottenvåning invid västgaveln efter ritning av en byggmästare Feigell i Göteborg (RÄK. 1758, LANTK. 1756). De följande åren bygges tornets övre del av trä och täcks med ekspån, målas 1762 med rödfärg samt förses med vita lister (RÄK. 1761, LANTK. 1762—63).

Fig. 5. Tvärsektion mot väster, 1: 300. Uppm. A. Forssén 1946, kompletterad 1961.
Querschnitt nach W. Cross section looking W.

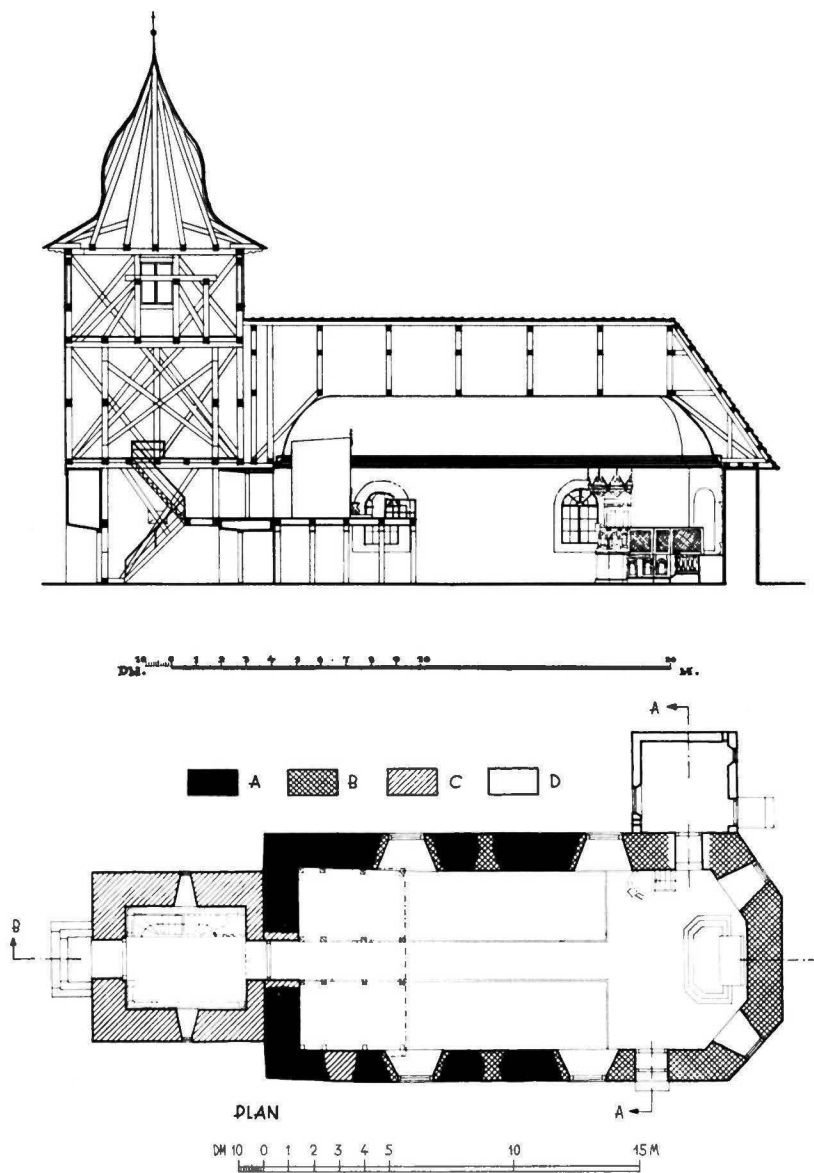

Fig. 6. Plan, 1 : 300. Uppm. A. Forssén 1946, kompletterad 1961.

Längdsektion mot norr, 1 : 300.

Uppm. W. Karlberg o. I. Cruickshank 1931.

Grundriß und Längsschnitt nach N. Plan and longitudinal section looking N.

Fig. 7. Interiör mot öster. Foto 1960.
Kircheninneres nach O. Interior looking E.

År 1791 klädes tornet med nya bräder och rödfärgas på nytt (LANTK.). Tornet, som under 1800-talet förblev rödfärgat, är sedan 1896 vitmålat.

RESTAURE-
RING 1950—51

Omkring 1760 hade kyrkan sålunda fått den gestaltning, som den sedan med få förändringar bibehöll till 1950. Åren 1950—51 undergick kyrkan en omfattande restaurering enligt ett av ark. Axel Forssén¹ 1947 upprättat och av BSt samma år godkänt förslag. Därvid uppfördes en ny sakristia, och den NÖ kormuren genombröts med en rektangulär dörröppning. Före 1895 hade sakristia varit anordnad bakom altaret, som då stod längre fram i rummet. Mellan åren 1895—1951 utgjordes den av en avskärm-

¹ AXEL FORSSÉN, f. 1888, † 1961; arkitekt, utexaminerad från Tekn. Högskolan 1912, från Konsthögskolan 1914; platskontrollant vid restaureringen av Varnhems klosterkyrka 1920—23, arkitekt i BSt 1923. Ägnade sig särskilt åt restaurering av äldre kyrkor i västra Sverige, men har även byggt nya kyrkor (Sävedalen och Lagmansered), kapell och klockstaplar. F. har utarbetat förslag till restaurering eller ombyggnad av ca 250 kyrkor samt planer till ca 100 nya kyrkogårdar. — Bland F:s profana arbeten märks Göteborgs praktiska kommunala realskola, ävensom hyreshus och villor.

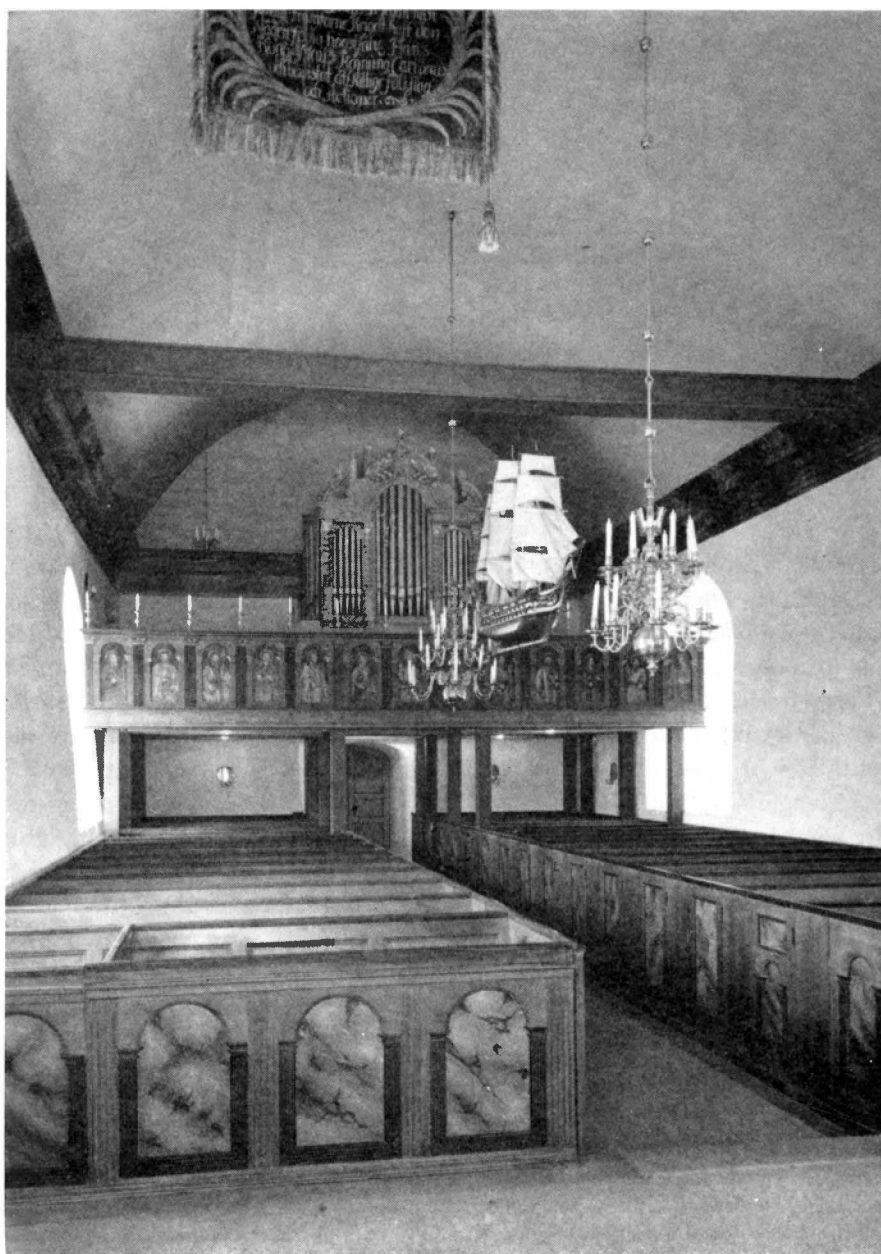

Fig. 8. Interiör mot väster. Foto 1960.
Kircheninneres nach W. Interior looking W.

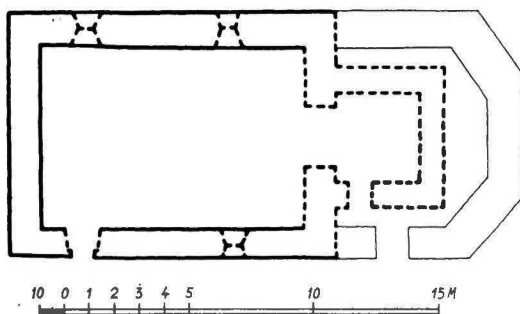

Fig. 9. Rekonstruktion av den ursprungliga kyrkans plan, 1 : 300.
Rekonstruktion des ursprünglichen Kirchengrundrisses.
Reconstruction of plan of original church.

ning invid predikstolen (LINDMAN). Skärmen förvaras nu i tornets övre våning. Vid restaureringen breddades kyrkans västingång. Ett par mindre fönster över läktaren, som tagits upp 1895, igensattes, och tornhuvu, som sedan omkr.1896 varit täckt med tjärpapp (ST.PROT. 1895), bekläddes med kopparplåt (KR.PROT. 1938). Långhustaket fick nytt tegel, och åskledare uppsattes. Golvet, som sedan 1700-talets mitt varit belagt med sten (jfr ovan), vilken 1882 ersatts med skiffer (RÄK. 1882) och senare med trä, omlades 1950—51 med nya bräder utom i tornets bottenvåning (vapenhuset), som fick nytt stengolv. Vid arbetena i golvet anträffades förutom ovan nämnda rester av det äldre koret (s. 7), ett flertal gravar, bl. a. ett gravvalv under koret, tillhörigt ätterna Gyllenberg, Sparrsköld och von Köhler (jfr s. 44). Inredningen omgestaltades och de äldre inventarierna konserverades. Elektrisk belysning och uppvärmning infördes med värmeelement under bänkarna. Uppvärmning hade förut skett med en kamin, som stod på sydsidan av koret. Den hade insatts 1892 (ST.PROT.; RÄK. 1892).

Restaureringen leddes av ark. Axel Forssén med fil. dr Stig Roth som RAÄ:s kontrollant. Byggmästare var Johan Adolf Tell¹ och konservator David Sundbaum.

¹ JOHAN ADOLF TELL, f. 1887 i Högsäter, Dalsland, † 1955. Genomgick Tekniska skolan i Kristinehamn och utexaminerades som byggmästare. Praktik i yrket förvärvade han både i hemlandet och i Tyskland och Österrike, där han även fortsatte sin teoretiska utbildning. På grund av sitt stora intresse för historiska byggnader anlätades han ofta vid underhålls- och konserveringsarbeten i K. Byggnadsstyrelsens och Riksantikvarieämbetets regi särskilt i västra Sverige. Betydande äro i detta hänseende hans insatser på Bohus' och Varbergs fästningsruiner, Gamla Älvsborg, Ragnhildsholmen och Marstrand. Ruinerna av Ytterby äldre kyrka och den forna kyrkplatsen vid Färjenäs på Hisingen ha iståndsatts av Tell, vilken även medverkat till utgrävning och konservering av borgplatserna vid Lagaholm, Hunehals och Stynaborg i Bälinge socken i Västergötland. År 1953 och 1954 utförde han rekognosceringsgrävningar på platsen för Kungahälla.

Fig. 10. Foto av den vid A framgrävda grunden till långhusets urspr. Ö-mur, sedd från V. En murad gravkammare synes Ö om denna. Foto A. Tell 1950.

Aufnahme der bei A ausgegrabenen Ö Grundmauer des Langhauses von W gesehen. Ö von dieser eine Grabkammer.

Photograph of the at A excavated foundation of the original E wall of the nave, seen from E. A burial chamber is visible E of the wall.

INREDNING OCH LÖSA INVENTARIER

Altarbord av trä, marmorerat, H 95, L 191, B 104, och placerat intill Ö muren. ALTARANORDNING
Det tillkom vid restaureringen 1950—51.

Altaruppsatsen (fig. 11) består av ett arkitektoniskt uppbyggt ramverk av snidat trä, som är målat och förgyllt. H 305, B 240. Dess rektangulära mittfält fylls av en målad korsfästelseframställning inom en elliptisk lagerkrans med änglahuvuden och fruktknippen som hörnfyllnader. Vid korsets fot knäböjer stiftaren och hans familj. I bakgrunden syns under en mörk sky Jerusalem, framställt som en nordisk stad. Mittfältet flankeras av skulpterade bilder av Petrus med nyckeln och Paulus med svärdet, var och en på sitt postament och tjänstgörande såsom atlanter med kapital på

sina huvuden. De bär ramverkets entablement, på vars fris följande inskription är målad: GLORIA DEO IN EXCELSIS (= Ära vare Gud i höjden). På mittavlans understycke läses, infattat av en ornerad list: TABŪLA HÆCCE IN DEI GLORIAM A STHENONE PETRÆO INLANDIÆ/ET ÜNIVERSI TERRITORIJ BAHUSIANI INSPECTORE DIG(N)ISSIMO DATA ET DONATA EST A PARTÜ VIRGINEO 1672. (= Denna tavla är given och skänkt Gud till ära av Sten Pedersen¹, Inlands och hela Bohusläns högvärdige inspektor år 1672 efter jungfrufödelsen). Uppsatsens överstycke har i mitten en skulpterad medaljong med Salvator Mundi, omgiven av fruktgirland och broskornament. Det flankeras och krönes av änglar med Kristi pinoredskap samt trumpeter. Mittstyckets båda sidor bär rikt skurna vingpartier av broskverk (fig. 12 o. 13). Altaruppsatsen är enligt Sten Karling utförd av göteborgsbildhuggaren Hans Swants verkstad.² Målningen »upputzades» 1697 (LANTK.) av målaren Niclas Michelsonn. Den ommålades 1780 (ST. PROT.; se bil. 2, s. 53), 1882 och 1897 (RÄK.). De ursprungliga färgerna i svart, rött, silver, guld och marmorering framtogs av konservator David Sundbaum vid restaureringen 1950—51. Enligt ett bevarat kontrakt av den 9 juni 1697 med målaren Michelsonn (återgivet in extenso å s. 52) stod altaruppställningen då mot en vitmålad brädvägg, som förmodligen insatts i det gamla koret för att avskilja ett sakristiutrymme bakom altaret.

ALTARRING Altarring av trä med enkla balustrar (se fig. 7), gråådrad och med blomdekor utförd av konservator Sundbaum i samband med altaruppställningens restaurering³. Synes härstamma från 1700-talet (RÄK. 1780).

KRUCIFIX Triumfkrucifix av ek med figuren skuren i lövträ (fig. 14). Kristusbilden är naturalistiskt och kraftfullt skuren. Tre av korsarmarna bära skulpterade evangelistsymboler. Den fjärde (örnen) saknas. Övre korsarmen har 1951 kompletterats med en tom ändtavla. Färgerna ej ursprungliga. Figurens H 66. Nordtyskt arbete från omkr. 1520⁴. Före kyrkans restaurering 1950—51 hängde krucifixet mitt under främsta takbjälken, nu på N långhusväggen.

Ett mindre krucifix av trä hade tidigare hel förgyllning (SNABBINV. 1919), vilken ersatts med färg; figuren har rödbrun karnation. H 42. Vid inventering 1830, då det sades vara »skänkt i sednare åren», satt detta krucifix på läktarens framsida men placerades senare på en panel, som bildade ryggstycke för predikstolen (foto B. Hegardt 1919 i ATA). Det bar då på övre korsarmen ett stort »Guds Öga» av metall, som nu är borttaget. Krucifixets utförande och form torde hänföra det till 1600-talet eller 1700-talets början. Hänger nu över ett bönealtare i sakristian.

¹ STEN PEDERSEN (PERSON) var fogde och kyrkoinspektör på Inland och i Bohuslän vid denna tid. Han bodde på gården *Rävo* i socknen.

² KARLING, HANS SWANT, s. 10.

³ Blomdekoren av konservator SUNDBAUM är utförd i samma stil som den på altarringen och bänkgavlarna i Öckerö gamla kyrka. Denna kyrkas altarring är likartad med Håltas (jfr SvK, Bo I, fig. 82 o. 93).

⁴ R. NORBERG, Bohusläns medeltida träskulptur, i: GBFT 1939, s. 41—42, 44 och fig. 42.

Fig. 11. Altaruppsats från 1672, tillskriven Hans Swants verkstad i Göteborg. Foto 1960. S. 13.
 Altar von 1672, der Werkstatt des Hans Swants in Gothenburg zugeschrieben. Retable 1672, attributed to the workshop of Hans Swant in Gothenburg.

Fig. 12. Detalj av altaruppsatsen fig. 11. Foto 1960.
Einzelheit vom Altar Abb. 11. Detail from the retable fig. 11.

Fig. 13. Detalj av altaruppsatsen fig. 11. Foto 1960.
Einzelheit vom Altar Abb. 11. Detail from retable fig. 11.

PREDIKSTOL Predikstol av snidad ek, målad och förgylld (fig. 16), uppsatt vid N väggen. Den har åttkantig plan. Korgen har fyra hela sidor, skilda genom kannelerade pilastrar. Sidorna är genom listverk uppdelade i tre fält, varav de mellersta fylls av rundbågsställningar med kannelerade pilastrar och bågar med dekor av ädelstensimitationer. I mittfälten framställs de fyra evangelisterna. I de nedre fälten evangelisternas namn, i de övre, som åtskiljas av skulpterade änglahuvuden, finns otydliga inskriptioner i guld på blå botten. Figurmålningarna, av låg kvalitet, kunna hänföras till 1700-talet (jfr även ST.PROT. 1780). Korgen avslutas upptill med ett listverk med tandsnitt. Målad i rött, grönt, svart och guld. Den bärande pelaren under korgen samt trappan med räcke äro nya. Predikstolskorgens H 125. — Ljudtaket är försett med öppna trekantsgavlar med pinaklar; i hörnen likaledes pinaklar och under krönlisten konsoler med änglahuvud. Vid takets underkant genombruten rankornamentik. Runt om takets fris löper en målad blomslinga i rokokostil; den döljer en äldre (vid restaureringen 1950 icke framtagen) text¹. Predikstolen torde stamma från 1600-talets förra hälft. Den har en äldre och stramare karaktär än altaruppställningen. Predikstolen ommålades 1780 (bil. 2, s. 53, ST.PROT.), 1882 och 1897 (RÄK.) och renoverades 1950—51, varvid de äldre målningarna framtog.

Innan kyrkan tillbyggdes på 1700-talet, stod predikstolen sannolikt i enlighet med det äldre bruket vid långhusets S vägg. Den tavla, »som står vedh Predikostolen», och som målaren Niclas Michelsonn 1697 åtager sig »att wackert stoffera», är försvunnen. Likaså har en framställning av Kristi Dop av nämnde målare förkommit. Den var i samma genre som doptavlorna i Solberga och Jörlanda kyrkor (fig. 78 o. 120). Den målades 1697 enligt det å s. 52 återgivna kontraktet.

TIMGLAS Timglas av trä, målat i gult och blått, har tre glas och är fästade med en järnståndare vid predikstolen. H (med ståndare) 51. Från 1735 (LANTK.).

BÄNKINREDNING Bänkinredningen är sluten. Dörrarna har enkla, rektangulära speglar utom de två främsta paren, som har rundbåge med kannelerade pilastrar kring spegeln (se fig. 8). Bänkinredningen är omgjord vid restaureringen 1950—51 med begagnade av stora delar av en äldre inredning, som tillkom 1745 (RÄK.). Oförändrade rester av denna förvaras i tornet. Materialet till de äldre bänkarna skänktes 1744 av överstelöjtnanten G. R. von Köhler (s. 150) på Gullbringa (RÄK.). Denna inredning målades 1780 (ST.PROT., jfr bil. 2, s. 53), 1882 och 1897 (RÄK.). År 1830 uppgives den vara brunmålad (INV.).

En tidigare bänkinredning omtalas i bil. 1, s. 52, där målaren N. Michelsonn 1697 förpliktigt sig att »ådra alla stohlar i heela Kyrkian».

ORGEL-LÄKTARE Orgelläktaren i kyrkans V del vilar på sexton rödmålade, firsidiga träpelare. Läktarbröstningen är indelad i tretton fält (fig. 17 o. 18), skilda av breda, i brunt målade kannelerade pilastrar med kapitäl. Själva fälten upptagas av rundbågiga arkader med snidade virvelmotiv i svicklarna. Bågarna i gult med rosetter och impostlister i rött och

¹ Enl. skriftligt meddelande av konservator SUNDBAUM.

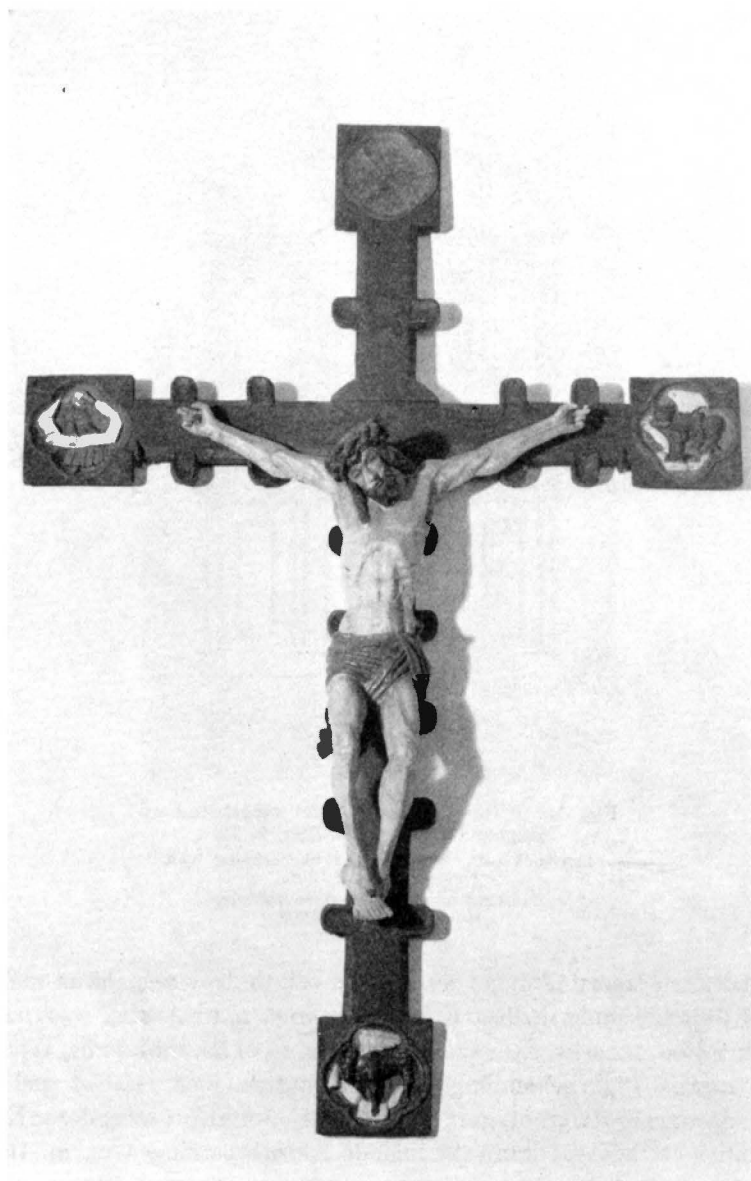

Fig. 14. Triumphkruzifix. Nordtyskt arbete från omkr. 1520. Foto 1960. S. 14.
Triumphkruzifix, norddeutsche Arbeit um 1520. Rood. North German work ca. 1520.

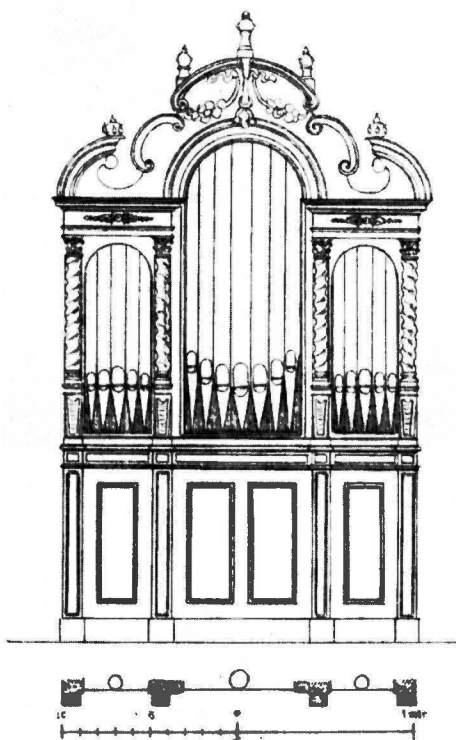

Fig. 15. Ritning till orgelfasad omarbetad av
Ragnar Östberg 1904. BSt S. 22.

Entwurf zum Orgelprospekt überarbeitet von
Ragnar Östberg 1904.

Drawing of organ front revised by
Ragnar Östberg, 1904.

grönt. I arkadfälten framställningar av Kristus och de tolv apostlarna målade på spegelträet med följande underskrifter (från S): THADÆ, BARTOLOMÆ, MATTHÆÛS, IOHANNES, IACOBUS MAIOR, PETRÛS, SALVATOR, ANDREAS, PAÛLÛS, PHILIPPÛS, IACOBÛS MINOR, THOMAS och SIMON. Figurbehandlingen är schematisk, men relativt god. Figurernas färgtoner nyanserade i rött, grönt, gult och blått. Arbetet utfört av målaren Niclas Michelsson, som enligt ett bevarat kontrakt målade läktarbröstningen m. m. 1697 (LANTK.; jfr bil. 1, s. 52). Åren 1950—51 restaurerades målningarna av konservator Sundbaum. Läktaren torde ha uppförts på 1690-talet i samband med andra då utförda arbeten (jfr bil. 1 och LANTK. 1691 ff.). Den har vid sista sekelskiftet utvidgats genom att framskjutas 1,5 m, innan en orgel installerades där 1904 (ST.PROT.). Trappan till läktaren hade tidigare varit placerad i långhuset, men flyttades 1904 ut i tornrummet (ST.PROT.). Läktaren drogs åter tillbaka vid restaureringen 1950—51.

Fig. 16. Predikstol från
1600-talets förra hälft.
Foto 1960. S. 18.
Kanzel, wahrscheinlich aus
der 1. H. des 17. Jh.
Pulpit, probably first half of
17th century.

Fig. 17. Läktarbarriär med målningar av Niclas Michelsonn 1697. Södra delen. Foto 1960. S. 20.
Emporenbrüstung mit Malereien von Niclas Michelsonn 1697, S. Teil. Gallery barrier with paintings by Niclas Michelsonn, 1697. The S. part.

ORGEL

Orgelverket är byggt 1951 av firman Olof Hammarberg i Göteborg. Det har 12 stämmor, 2 manualer och fri pedal. Intill 1882, då ett orgelharmonium inköptes (ST.PROT., RÄK.), saknade kyrkan orgelverk (VIS.PROT. 1877). Orgelfasaden med sina blindpipor (fig. 15) härrör från kyrkans första orgel, byggd 1904 av samma firma. Fasaden är utförd efter ritning, som omarbetats av ark. Ragnar Östberg¹ 1904 (BST).

NUMMERTAVLOR

Nummertavla på S väggen (se fig. 7). Ramen har nedtill stelt skuren bladornamentik, upptill två voluter med en palmett. Själva ramen röd-grönådrad, ornamenten blå-grön-guldfärgade. I ett blått fält över tavlan en inskrift: LOFSIUNGER HERRAN, HALLELUJA! Baksidan är målad i rött och bär initialerna B. G. D. S. C. S., ANNO 1759. H 102, B 53. Tavlan har antagligen skänkts till kyrkan vid den omfattande om- och tillbyggnad, som utfördes vid denna tid (jfr s. 8).

En äldre nummertavla tillverkades 1728 (LANTK.). Vid visitation 1877 nämnes i inventariet endast 1 nummertavla, medan SNABBINV. 1919 förutom den nu befintliga upptager ytterligare två av trä i röda ramar med tavlor i tre fält, då förvarade på tornvinden. De hänförs där till 1700-talet. Överstycket till ännu en tavla (från 1600-talet) fanns även förvarat där. Enligt foto 1931 av A. Edle (i GMA) satt då en nummertavla på vardera sidan om altaruppsatsen.

¹ RAGNAR ÖSTBERG, f. 1866, † 1945, arkitekt i ÖIÄ, professor i arkitektur vid Konsthögskolan 1922—32. Mest känd såsom skapare av Stockholms Stadshus (1911—1923). Ö. var den ledande gestalten i det tidigare 1900-talets svenska arkitektur. Omkring sekelskiftet ritade han även en del möbler och inredningar för privatbostäder och kyrkor.

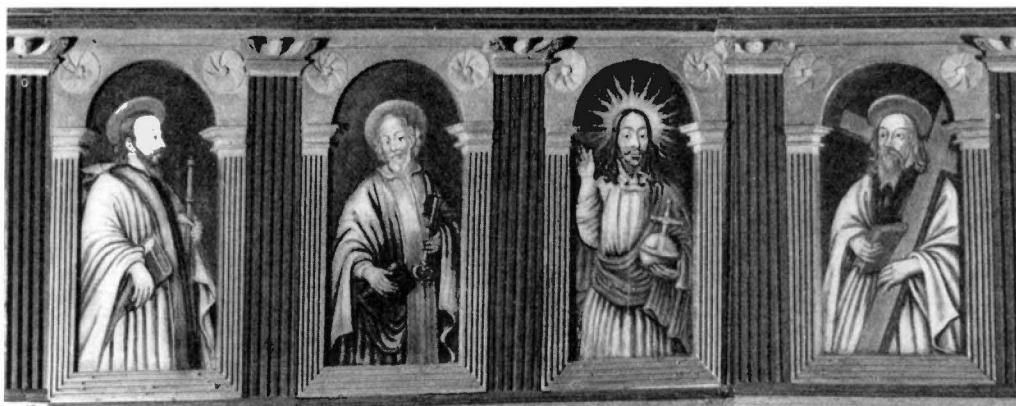

Fig. 18. Läktarbarriär med målningar av Niclas Michelsonn. Mittpartiet. Foto 1960. S. 20.
Emporenbrüstung mit Malereien von Niclas Michelsonn, Gallery barrier with paintings by Niclas Michelsonn.
mittlerer Teil. The central part.

Dopfund (fig. 19) med fyrpassformad cuppa av täljsten utan urtappningshål. Den saknar dekor. Yttre D 60—69, H 32. Foten består av två trummor av grovt behuggen ortocerkalksten. H 31 resp. 26. Cuppan är av typisk västnorsk-engelsk typ från 1200-talets första fjärdedel. Ursprungligen har sannolikt foten ej hört till denna cuppa, vilken torde vara något yngre. Nämnade täljstencuppa kan ha anskaffats såsom ersättning för en eventuellt förolyckad äldre cuppa av kalksten¹. Enligt SNABBIN. 1919 var funten övermålad med grå oljefärg. Denna borttogs 1951.

Dopfot av mässing: — 1. Med driven ornering; i bottnen ett bibliskt motiv, »De hemvändande spejarna» (4 Mos. 13: 24), vilka på en stång bära en stor druvklase mellan sig (fig. 20). Där omkring nötta bårder av minuskler och majuskler. På brättet en graverad sköld med sammankomponerade initialer M Z (fig. 21). Ovanför skölden står M L och under densamma 1630. D 50. Mansdräkterna i mittmotivet hänföra fatet till 1500-talets mitt (UTST. 1923 nr 165). — 2. Med en driven framställning i mitten av Adam och Eva med ormen (fig. 22), omgiven av en krans av nästan utplånade minuskler. Runt brättet följande graverade inskription: DETTE BECKEN · HAFVER · ERLIG · VIS · OC · VELFORSTANDIG · MAND · HANS FRANTZON · LADMAN · I · BAHUS · LEN OC · VIGEN · MET SIN · KIERE · HVSTRV · ERLIG DYDE RIG · OC · GUDFRYCKTIGE · MATRON · MARGRETE · TORGERS

¹ I inledningen till SvK, Bo I, s. XV har ROOSVAL och GARDELL hänfört Håltas funten till de gotländska verkstäderna. (Se även S. A. HALLBÄCK, Medeltida dopfuntar i Bohuslän, Vänersborg 1961, s. 56). Så kan ej vara fallet beträffande cuppan. Den »foldeformede» cuppan av täljsten är av klart västnorsk-engelsk typ från 1200-talets början.

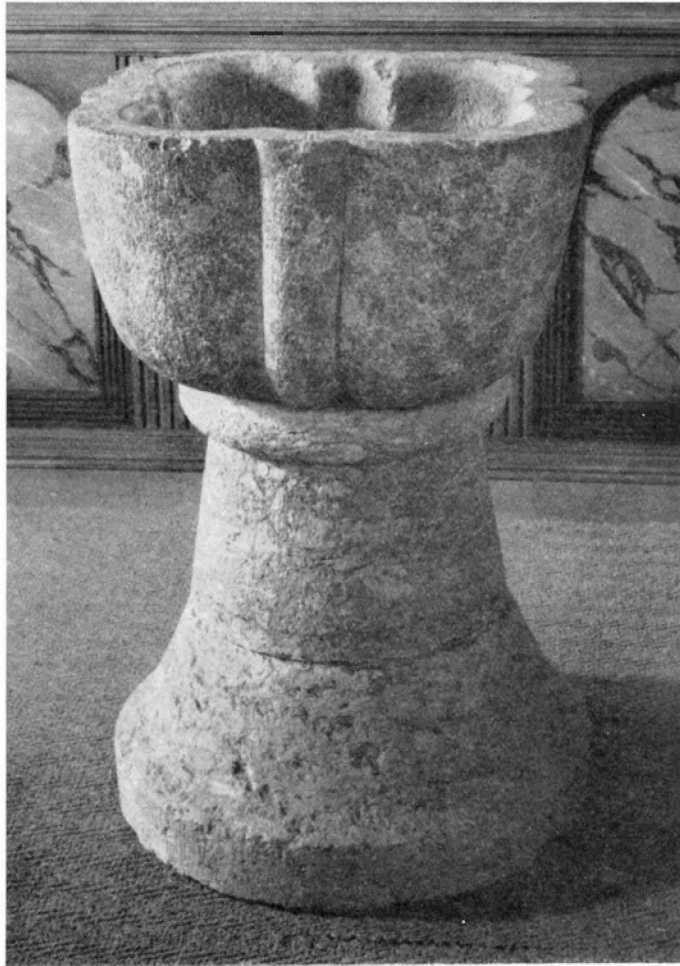

Fig. 19. Dopfont med täljstenscuppa av norsk-engelsk typ, 1200-talets förra del. Foto 1960. S. 23.

Taufstein mit Cuppa aus Topfstein.
Norwegisch-englischer Typ vor-
kommend in der 1. H. des 13. Jh.

Font with bowl of soapstone.
Norwegian-English type,
first half of 13th century.

· DATTER/FOR · ÆRET · TIL · HALTE · KIRCKE · AAR · 1651 · DEN · 27 · IULI¹. D 42,5. Fatet tillverkat vid 1500-talets mitt eller senare del (UTST. 1923 nr 168). År 1919 stod fat nr 2

¹ HANS FRANTZON (Frantsson) g.m. Margrethe Thorgiersdatter, var lagman i Bohuslän och Viken 1636—58. Han förlänades med ett flertal gårdar i länet, uppbar vissa delar av tionden från Skee och Hisingen, var 1642 HANNIBAL SEHESTEDTS fullmäktige på Akershus och hade fr. o. m. 1650 privilegier för Barbo järnbruk i Arendal i Norge. — Bland de gårdar han innehade som län märks *Tofta gård* i Lycke sn. Meddelande från DRA.

Fig. 20. Dopfat (nr 1) av mässing. 1500-talets mitt. Foto i ATA. S. 23.
 Taufschale aus Messing (Nr. 1), Mitte des 16. Jh. Brass christening bowl (No. 1). Mid-16th century.

i funten (SNABBINV. 1919). Står nu å en 1951 nygjord kolonnställning av trä till höger om altaret och användes som kollektfat.

Ett litet bäcken av mässing står nu i funten. Det är helt odekorerat och omtalas redan 1692 såsom gammalt (INV.). H 6,8, D 18. Är sannolikt från 1600-talets förra del.

Kyrkan har en vacker uppsättning donerat kyrksilver.

Kalkar med patener av silver: — 1. Kalk (fig. 23) med cuppan förgylld inuti liksom en ett par cm bred kant på utsidan. Foten sexpassformad. Skaftet sexsidigt med

NATTVARD-
KÄRL

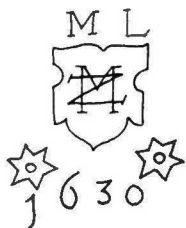

Fig. 21. Graverat monogram å dopfat fig. 20. J. Nömmik del. 1961. S. 23.
Auf der Taufschaale Abb. 20 eingraviertes Monogramm.
Engraved monogram on christening bowl fig. 20.

Daatter) och 1671 / DEN 19 FEBRVARÿ. D 12,5. Kalken med dess paten sannolikt tillverkade vid denna tid. — 2. Kalk med sexpassformad fot, sexsidigt skaft med dekorerad nod (fig. 24.) Cuppa, nod och fotens kant förgyllda. På cuppan graverat: SKÄNKT TILL HÅLTA KYRKA / / SOM MINNE / AF HERR I. RAFSTEDT OCH DESS FRU C. C. RAFSTEDT / PÅ GULLBRINGA / 1854 (s. 6, not 1). På cuppans andra sida är graverat ett lamm med korsfana. Stplr: C T (= Carl Tengstedt, mästare i Gbg 1819, ålderman vid ämbetets upplösning 1847), tre kronor, krönt G (= Gbg), Z4 (= 1854). H 25,4, D 11,8. — Paten (2) till föregående helt förgylld. På brättet ett graverat kors. Samma stplr som på kalk nr 2. D 14,4.

Oblatask av silver (fig. 25), elliptisk planform. Kring locket en pärlstav. På locket graverat: SKÄNKT TILL HOLTA KYRKA / AF / ENKEFRU CHARLOTTA CHRISTINA RAFSTEDT / / PÅ DESS 75te FÖDELSEDAG / 18 29/8 71 (s. 6, not 1). På insidan av locket stplr: J. P. R. & Co (= J. P. Rönbäcks eftertr. 1850—95), tre kronor, krönt G (= Gbg), R5 (= 1871). L 14,2, B 12, H 8,7.

Vinkanna av silver i rokokoform med svängande facetter över buk och lock (fig. 26). Fötterna senare tillfogade (1800-tal). Graverad inskrift: GIFVEN TILL HÅLTA KYRKA AF HERR OCH FRU RAFSTEDT PÅ GULLBRINGA 1849 (s. 6, not 1). I botten stplr: O F (i kursiv) (= Olof Fernlöf, mästare 1720—66), Q (= 1756), krönt Gb (= Gbg), 13 ¹/₈, åldermansranka. I centrum otydlig stämpel. H 31.

BRUDKRONA

Brudkrona av förgyllt silver. Spetsarna i bladform omväxlande med franska liljor. Kronan besatt med slipade stenar. Stplr: K & EC (= K & E Carlsson), krönt G (= Gbg), tre kronor, S, Z8 (= 1950); signerad: T. ELDH (= konstnären Tore Eldh, Göteborg). D 7, H 8,2. Brudkronan är skänkt av direktör R. Köhler¹ i Göteborg i samband med kyrkorestaureringen 1950—51.

¹ Direktör KÖHLERS morföräldrar bodde i Hålda. Han tillhör däremot icke ätten von Köhler, som ägde *Gullbringa* under 1700-talet (s. 150).

nod. Denna har sex dubbelvulster med åldersrankeartad dekor liksom foten, som även bär en genom punsning bildad rombstav. På cuppan graverad inskrift: ANNO 1671 DEN 19 FEBRVARY HAFVER STEN PEDERSEN OC HANDS HVSTRV / LINE FRANTS DAATER FORÆRET DENNE KALCK OC DISK TIL HOLTE / KIERCKE GUD TIL ÆRE OC KIERCKEN TIL SIRAT (jfr s. 14, not 1). På fotbrättet är inslagen en mästarstpl fig. 66. Mått: H 19,7, D 9,5. — Tillhörande paten (1) helt förgylld (fig. 23). På ovansidas mitt ett graverat Agnus Dei, ovanför på brättet ett graverat ringkors. Under botten är graverat en sammanflätning av SP (= Sten Pedersen) omgiven av LFD (= Line Frants

Fig. 22. Dopfat (nr 2) av mässing. 1500-talets mitt eller senare del.
Gåva 1651. Foto 1960. S. 23.

<p>Taufschale (Nr. 2) aus Messing. Mitte oder 2. H. des 16. Jh. Gestiftet 1651.</p>	<p>Christening bowl (No. 2). Middle or second half of 16th century.</p>
---	---

Ljuskronor: — 1. Av trä (fig. 27). Den består av svarvade kulor och S-formade LJUSREDSKAP armar. Målade i rött, grönt och gult. Tolv ljusarmar. H 100. Sannolikt från 1600-talets senare del. Målades 1697 av N. Michelsonn (bil. 1, s. 52). Den är upptagen i INV. 1705. År 1830 var den blåmålad (INV.). Intill 1800-talets slut satt den i långhuset. Den kompletterades och iståndsattes 1950—51 efter att en tid ha legat trasig (fig. 27) på tornvinden (konservatorsrapport i ATA) och hänger nu i koret. — 2 och 3. Två nya ljuskronor, varav den ena (nr 2) är av malm och enligt graverad inskrift skänkt vid kyrkorestaureringen 1951 av fröknarna Greta och Gunhild Jansson i Göteborg (f. i Håлта). Har 16 ljusarmar i två kransar med balusterformad mittstav. H 1 m. Den andra (nr 3) av mässing, enligt inskrift skänkt av Johanna Rasmusson från Lökeberg 1899. Har 12 ljusarmar i två kransar med balusterformad mittstav. H 124. — 4 och 5. Två små, sexarmade malmkronor hänga över läktaren. H 32. Inköpta för gåvomedel 1950.

Fig. 23. Kalk (nr 1) av silver med tillhörande paten.
Gåva 1671. Foto 1960. S. 25.

Kelch (Nr. 1) aus Silber mit zugehöriger Patene,
gestiftet 1671.

Chalice (No. 1) of silver, with paten. Presented 1671.

Ljusstakar: — 1. Ett par gjutna malmstakar, försedda med ljuspiggar. På vardera stakens fot graverat: I E och K S D, och därunder två sköldar med bomärken. H 45. Nämnas i INV. 1692. Sannolikt från 1600-talets mitt. Förnicklade i senare år. — 2. En trearmad malmljusstake av 1800-talsmodell. Graverad inskrift: SKÄNKT TILL HÅLTA KYRKA / AF ELSA SEDERSTEDT / 1951 / GULLBRINGA (jfr s. 47, not 1). H 38. — 3. Ett par silverstakar, enpipiga, i empirepåverkad form med följande inskrift under botten: GÅVA TILL / HÅLTA KYRKA / 19 25/4 50 / AV EMIL JANSON / U. S. A. Enligt stplr tillverkade av S. Carlson i Sthlm 1949. H 23,5.

Åtta trearmade mässingslampetter med fyrkantig reflexskiva. H 30. Uppsatta över och under läktaren 1950. Moderna.

Fig. 24. Kalk (nr 2) av silver, utförd av Carl Tengstedt i Göteborg 1854. Foto 1960. S. 26.

Kelch (Nr. 2) aus Silber von Carl Tengstedt in Gothenburg 1854.

Silver chalice (No. 2), made by Carl Tengstedt, Gothenburg, 1854.

Fjorton balusterformade, gråmålade ljushållare av trä sitter på läktarbröstningen. Tillkomna vid restaureringen 1950—51. — Några sitter även i korfönstren (permanent).

Antependier: — 1. Av gröngul, mönstrad sammet (fig. 28). I dess mitt broderat med vinrött lingarn ett sammanflätat monogram av S P (= Sten Pedersen) omgivet av 16/70, därunder L F D (= Line Frants Daatter, jfr kalk nr 1, s. 25). Frans i samma färg. Mått utan frans: L 186, H 89. UTST. 1923 nr 696. Nämnas i INV. 1692. — 2. Av röd sammet, på mitten broderi med I H S samt initialerna S S (= Samuel Schutz¹), B S L (= Britta

TEXTILIER

¹ SAMUEL SCHUTZ var handelsman i Göteborg. Makarna Schutz ingick äktenskap i Gustavi Domkyrkoförsamling därstädes 1764 (Kyrko Bok 1762—80). S. Schutz innehade *Gullbringa* åren 1772—98 (TISELIUS). — S. Schutz var möjligen broder till JACOB SCHÜTZ, f. 1709, † 1772 (det år S. Schutz köpte

Fig. 25. Oblatask av silver, utförd av J. P. Rönbäck's eftertr., Göteborg, 1871.
Foto 1960. S. 26.

Oblatendose aus Silber, von dem
Nachfolger J. P. Rönbäck's
in Gothenburg 1871.

Wafer box, made by J. P. Rönbäck's
successor, Gothenburg 1871.

Sophia Liedberg) och därunder 1782 (jfr mässhake nr 1; se även bil. 2). L 262, H 102. — 3. Av grön sidendamast, broderat i guld, silver och silke. I dess mitt ett kors, flankerat av två hjortar, drickande livets vatten, och omgivet av vinrankor (= återlösningen och förlossningen). L 188, H 84. Komp. av Emma Malmquist i Göteborg och skänkt 1951 av folkskolläraren R. Norberg till minne av hans fader, f. kantorn i Hälta B. A. Norberg¹.

Mässhakar: — 1. Av röd sammet, kantad med guldband (fig. 29). På ryggsidan applicerad bild av den korsfäste i guld- och silverbroderi med överskriften I N R I samt

Gullbringa), vilken blev borgmästare i Göteborg 1750 och direktör i Ostindiska kompaniet 1752. Dennes son JOHAN HENRIK adlades 1772 Rosenschütz. Fadern till S. S. och J. S. var handlanden och Kungl. konvojkommisarien i Göteborg SAMUEL SCHÜTZ, f. 1676. Jfr W. BERG, *Samlingar till Göteborgs Historia*, Göteborg 1882, Bil. 25, s. 72.

¹ BERNT ANDERSSON NORBERG, f. i Solberga 1841, † där 1916, var kantor och folkskollärare i Hälta 1879—1902.

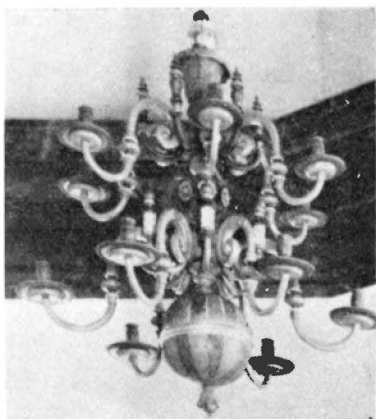

Fig. 26. Vinkanna av silver, tillverkad av Olof Fernlöf, Göteborg 1756.

Foto 1960. S. 26.

Silberne Weinkanne von Olof Fernlöf 1756. Silver wine ewer, Rococo type, made by Olof Fernlöf 1756.

med dödskaile och korslagda benknotor vid korsets fot. Framsidan bär i broderi en elliptisk sol med strålar och Jahve-namnet. Mässhake nr 1 och antependium nr 2 skänktes till kyrkan 1782 av direktören Samuel Schutz och hans hustru Britta Sophia Liedberg på Gullbringa enligt löfte vid kronprins Gustav Adolfs födelse 1778 (jfr bil. 2, s.

A

B

53); vidare RÄK. 1782, ST.PROT. 1783). — 2. Av sidenrips, mönstrad med treenighetssymboler, påsytt gaffelkors av guldbroderade röda band. Enkelt modernt arbete, inköpt från Italien 1956.

År 1805 försålde efter biskop Wingårdhs medgivande bl. a. två äldre mässhakar. Den ena var av röd sammet (nämd i INV. 1705 som ny), den andra av »utbrutit kamelått»¹ (INV. 1801, ST.PROT. 1805).

Kalkkläde av röd sammet med guldtrådsfrans. I mitten ett guldbroderat kors med törnekrona, strålgloria och en bärd med texten: O GUDS LAMB / SOM BORTTAGER VERLDENES SYNDER. I hörnen står: HÅLTA / 1838 / I: R:/C: C: R.: 50 × 47,5. Det är skänkt av *J. Rafstedt* och hans hustru *Charlotta Christina Rafstedt* på *Gullbringa* 1838 (s. 6, not 1).

Bokstolskläden: — 1. Av rött, mönstrat siden med frans, broderat med Kristusmonogram av de grekiska bokstäverna *X* och *P*. 36 × 37. Skänkt av församlingsbo 1953. — 2. Av svart sammet med påsytt kors i silvertråd. 55 × 37. Inköpt av församlingen 1945. — 3. Av röd sammet med texten: FÖR DEM SOM ÄLSKA GUD SAMVERKAR ALLT TILL DET BÄSTA, broderat i lingarn. 50 × 40. Skänkt av

¹ *Kamlot*, siden eller ylletyg. Här troligen det senare. Utbrutit möjligen = mönstrad med floterande inslag i ränder. Sådan yllekamlot vanlig under 1700-talet (enl. uppgift av fil. dr I. Henschen).

Fig. 27. A. Ljuskrone (nr 1) av trä från 1600-talets senare del. B. Ljuskronan före en restaurering 1950—51. Foto ATA. S. 27.

Kronleuchter (Nr. 1) aus Holz, aus der 2. H. des 17. Jh. Unteres Bild: dasselbe Stück vor der Restauration 1950—51.

Wooden chandelier (No. 1) latter part of 17th century. Lower picture shows chandelier before being restored 1950—51.

Fig. 28. Antependium (nr 1) av gröngul mönstrad sammet.
 Detalj. Gåva 1670. Foto 1960. S. 29.

Antependium (Nr. 1) aus grünelb
 gemustertem Samt, gestiftet 1670,
 Ausschnitt.

Antependium (No. 1) of green-
 ish-yellow patterned velvet.
 Detail. Presented 1670.

änkefru B. Andersson, Göteborg 1944. — 4. Av grönmönstrad sidendamast, broderat i guld, silver och silke med den Helige Andes duva. Bär guldfrans. 36 × 37. Hör samman med antependium nr 3. Skänkt av församlingsbo 1951.

Kollekthåv med läderpung och holk av järn från 1700-talets förra hälft (LANTK. 1726). År 1951 överklädd med ny sammet och försedd med ny stång.

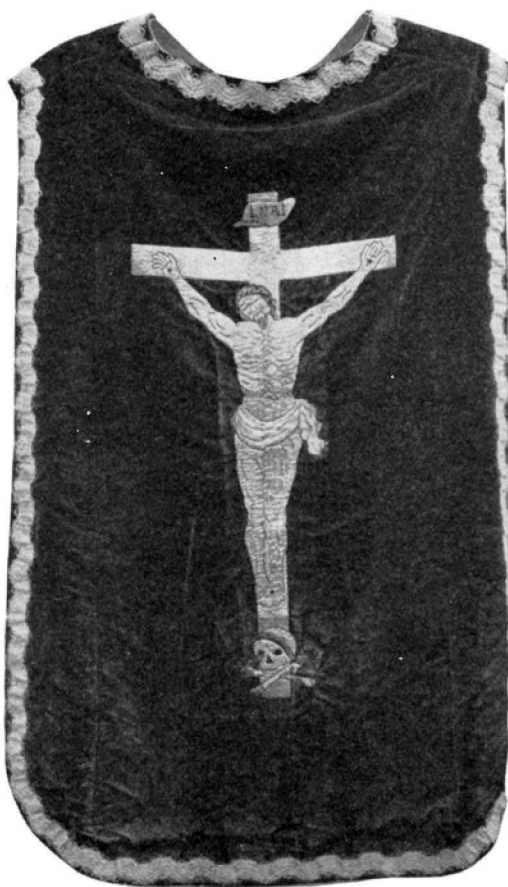

Fig. 29. Mässhake (nr 1) av röd sammet med applicerad bild av den korsfäste i guld- och silverbroderi. Gåva 1782. Foto 1960. S. 30.

Meßgewand (Nr. 1) aus rotem Samt, appliziert eine Darstellung des Gekreuzigten in Gold- und Silberstickerei, gestiftet 1782.

Chasuble (No. 1) of red velvet with appliqué picture of Christ crucified in gold and silver embroidery. Gift 1782.

Altarmatta i röllakan med geometriskt mönster i rött, grått, svart och blått. Signerad: BOHUSSLÖJD — KONSTFLITEN. 118 × 187. Skänkt i samband med restaureringen 1950—51 av församlingsbo.

GRAVMINNEN

I Hålda finns bevarat ett stort antal gravvårdar i form av liggande hällar och stående vårdar, vilka numera icke intager sina ursprungliga platser. De förvaras dels inom kyrkan (i tornets bottenvåning), dels på kyrkogården, uppställda utefter kyrkogårdsmuren i lutande ställning. Där annat ej nedan angives, är de utförda av en i trakten

Fig. 30. Gravhäll (nr 2), utförd 1765 för kyrkvärden Jöns Börgeson, dennes hustru och fyra söner.

Foto 1960. S. 36.

Grabplatte (Nr. 2), von 1765 für den Kirchenvorsteher Jöns Börgeson (geb. 1699), seine Frau und vier Söhne.

Grave slab (No. 2), from 1765 in memory of churchwarden Jöns Börgeson (born 1699), his wife and four sons.

förekommande, lättbearbetad skiffrad gnejs, som kommit till riklig användning i Håлта, Solberga, Jörlanda och andra närbelägna kyrkor särskilt för gravhällar. De å dessa hällar ganska grovt inhuggna inskrifterna utfyller oftast hela hällens yta (se fig. 30).

Gravhällar inom kyrkan: — 1. Av grå kalksten, över Ole Andersøn, † 1654, ligger i tornrummets golv. Hällens ännu läsliga inskrift lyder: [HER] UNDER LIGER [BE]GRAVEN / S · MAND OLE ANDERSØN FØD / I KONGELE (= Kungälv) AF ERLIGE / EGTE FORELDR DØDE / I VEFRØEN AF PEST / DEN 12 AUGUSTI A / NNO 1654 · EFTER HANS BEGIRIN FOR / HANS TRO THINEST / I HANS UNGDOM / HER HANS RASMVSON LOD DENNE / [H]ANS

Fig. 31. Gravhäll (nr 6) över Olle Andersson från Graneby
† 1729. Foto S. Curman 1960. S. 38.

Grabplatte (Nr. 6) für Olle Andersson aus Graneby,
†1729.

Grave slab (No. 6) in memory of Olle Andersson from
Graneby, †1729.

BEGRAVELSE / BEK / OSTE / MEMENTO / MORI HODIE / MIHI CRAS / TIBI. (= tänk på döden, idag mig, imorgon dig) a. s. s. (sannolikt stenhuggarens signatur = Anders Svensøn?). L 182, B 100. Inskriften har nyligen ifyllts med rödfärg. — 2. Häll, inmurad i tornrummets S vägg längst åt Ö. Den är med inhuggna linjer indelad i fyra fält (se fig. 30) med följande inskrifter: I översta fältet: CHRISTÜS EHR MIT LIHF / OCH DÖDEN EHR MIN WINING. PHIL. 1: 21; i vänstra mittfältet: HER VNDER HUI / LAR SALIG AF / LEDNE KÖRKEWER / DEN EHRIG OCH / WELFÖRSTANDIG / MAND JÖNS / BÖRGESON SOM / EHR FÖD 1699 / OCH DÖDE □ / DES ALDER □ ; i högra mittfältet: HER VNDER HUILAR / OCHSÅ HANS KIERA / HVSTRV EURLIGE / OCH · GUDFRUCHTI / :GE. QWINNA / AMBÖR BÖRGES /

Fig. 32. Gavelgravvård (nr 1) av skiffrad gnejs. Foto
S. Curman 1960. S. 42.

Grabwange (Nr. 1) aus schieferigem Gneis.
Gable memorial stone (No. 1) of schistose gneiss.

DOTTR I UDERESTAD / EHR FÖD 1693 / BLEF DÖD □ / HENES ALDER □; i ned ersta fältet
HER VNDER I. VDERSTADS LEGER / STAD HVILAR OCHSÅ DERAS SA / LIGE 4 SÖNNER • NEM
BLIGEN / BÖRGE: LARS: BÖRGE: OCH OLOF / JÖNSES SÖNNER: UTHUG: 1765. Mått: L 210
B 162, resp. 133. — 3. Häll, fästad vid tornrummets S vägg längst åt V. Överst: IHS
under tecknet för Omega (Gud Världsdomaren, Upp. 21: 6); härunder texten: HER
LIGER BEGR/AVEN NW SA / LI HOS GUD / BØRIE IØN SON / I VTRESTA OC / HANS SALI / HVSTRV
TØ / BØR EREKS DOT / ER DEN SALI MAN / AFSOMNAT AN / NO 1717 GUD GIFE DENOM EN
FRØG / ... (De två sista raderna ej läsliga). — 4. Häll uppställd invid tornrummets Ö
vägg. Med rundlar i hörnen. Under IHS och Omega följande inskrift: HER LEGER / BE-

Fig. 33. Begravningsfana målad på linneduk, över ryttmästaren Joh. Fredr. Richard, † 1731. Vapensidan.
Foto ATA 1923. S. 42.

Totenfahne, bemaltes Leinentuch für den Rittmeister
Joh. Fredr. Richard, † 1731. Wappenseite.

Funeral standard, painted on linen cloth, in memory
of the cavalry captain Joh. Fredr. Richard, † 1731. The
arms side.

GRAFVEN / NU SALIG / HOS GUD / OLLE EREKSON / SOM AFSOM/NADE DEN / 5 SEPTEMR /
/ 1725. Mått: L 195, B 65.

Gravhällar på kyrkogården: — 5. Övre delen avslagen. Inskrift i två fält på
ömse sidor om en mittlinje. Till vänster: — — — OCK / [HAN]S HV / STRV GV / NVR HEL
/ GESDOT / TER HAN / DØDE 1729. Till höger: [LEFVDE SA] MAN I 49 ÅR / SÅ HANS HV /
/ STRV INGE / BOR IONS / DOTER. Mått: L 102, B 130 — 6. Övre högra hörnet avslaget (fig.
31). Inskrift: Omega / IHS / HER VNDER LEGER BE[G]/RAFVEN NV SALI HOS / GVD OLLE
ANDERS / SON / FRO GRANEBY / SOM I HERENOM AF / SOMNADE DEN 12 / AGVSTI ANNO

Fig. 34. Begravningsfanan fig. 33. Inskriptionssidan. Foto ATA 1923, S. 42.
Totenfahne Abb. 33, Inskriftseite. The funeral standard fig. 33. The inscription side.

1729. Mått: L 205, B 138. — 7. Nedre högra hörnet avslaget. Inskrift: Omega / IHS /
/ HER / VNDER / LIGER BE / GRAWEN / NW SALIG / LARES JØDE / SON / SOM I HEREN / AFSOM-
NADE / DEN 6 IENWARI / ANNO 1701. Mått: L 225, B 110. — 8. Nedre högra hörnet av-
slaget. Inhuggen inskrift: Omega / IHS / HER / VNDER / WILAR SALIG / HOS GVD / SWEN
OLOF / SON AF GRAN / NEBÏ SOM I / HERRANOM / AFSOMNADE / DEN 13 MARS / AO 1739.
Högra halvan saknar inskrift. Mått: L 190, B 126. — 9. Inhugget: tre timglas med ett

Fig. 35. Begravningsvapen (nr 1) över tullöverinspektoren Erik Gyllenberg till Gullbringa, † 1691. Förvaras i GHM. Foto GHM. S. 44.

Totenwappen (Nr. 1) für den Zolloberinspektor Erik Gyllenberg auf Gullbringa, †1691.

Hatchment (No. 1) in memory of the customs chief inspector Erik Gyllenborg of Gullbringa, †1691.

omegatecken mellan andra och tredje timglaset samt ett s (en omformning av ihs). Inskrift: HER VNDER HVILE HOS / GVD SALIGE MAN OL / LE SVENSON IFRÅN / LØKEBERG ØSTERGÅ / RD SOM I HEREN AFSOF / NADE DEN 10 FEBER / VARI ANNO 1742. Mått: L 158, B 104. — 10. Inskrift: I A S / Omega / IHS / DEN 23 IVLI ANNO 1729 / FRIØDE SIEL I GVDS HAN[D] / HER WNDER / LEGER BEGRAVEN / NW SALI HOS / GWD GWNVR / LARES DOTER / SOM I HERREN / OM AFSOMNA DEN SETE MARTI / ANNO 1721 GWD / GIEWE HENNER / EN GLADELIG OP / STANDELSE. Mått: L 235, B 112. — 11. Övre högra hörnet avslaget. Inskrift i två fält på ömse sidor om en mittlinje. Till vänster: HER VNDER / WILER DEN / S:

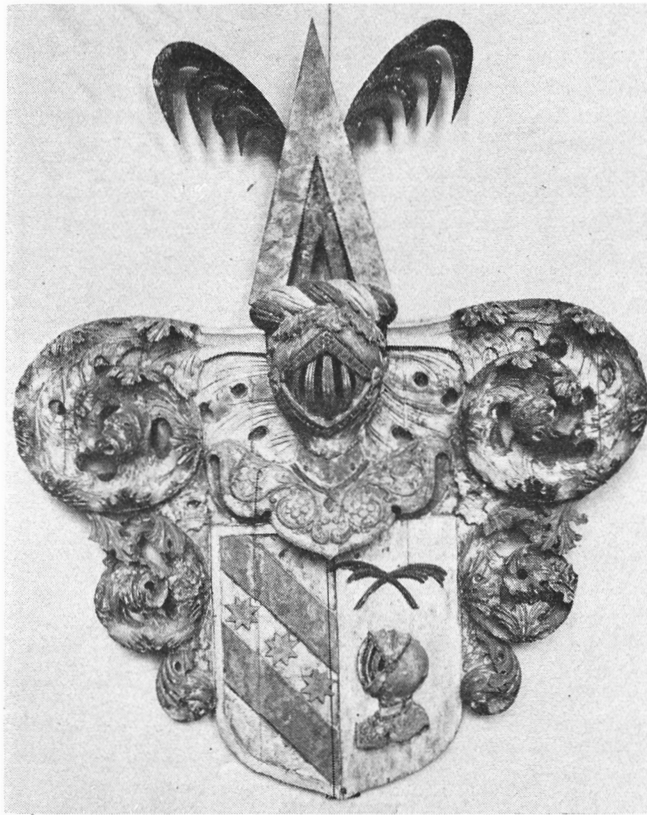

Fig. 36. Begravningsvapen (nr 2) över häradshövdingen Erik Sparrsköld, † 1698. Förvaras i GHM. Foto GHM. S. 44.

Totenwappen (Nr. 2) für den Amtsrichter Erik Sparr- sköld, †1698.	Hatchment (No. 2) in memory of the district judge Erik Sparr- sköld, †1698.
---	---

HVSTRVN / GWNELA HIND / RECKS DOTTER / SOM I HERAN / OM AFSOMNA / DE DEN 29 /
/ SEPTEMBER / ANNO 1726. Till höger: HER VNDER / WILAR DEN / S · HVSTRVN / GVNVR
TORG / ELS DOTER SOM / I HERANOM / AFSOMNADE / DEN 9 SEPTEM / BER ANNO / 1731.
Mått: L 302, B 128. — 12. Sprucken snett över. Inskrift i två fält på ömse sidor om en
mittlinje. Till vänster: HER VNDER / HVILAR THEN / I LIFSTIDEN / EHRLIGE OCK / FÖR-
STANDI/GE MANEN / OLOF OLOF/SON IFRÅN / HARKERÖD FÖD 1665 / DEN 13 IAN/WARI
AFLED / DEN 5 IAN/VARI ANO / 1745. Till höger: ANO 1675 / DEN 7 MAI / WAR DENA /
HER VNDER / BEG[R]AFNA / SALIGA HV/STRVN BÖR/TA HÅ[K]ANS/DOTER FRÅN / HAKE[R]ÖD

/ AFLED [F]RÅN / WELDEN / DEN 21 MAR/TI ANO / 1735. Hällen ligger innanför Ö kyrkogårdsmuren och N om ingången där. Mått: L 192, B 122. — 13. Övre vänstra delen borta. Inskrift. Omega / GAMLA SKR [osäker tolkning] — — — IYCK? T FORFA / — — — KTERA ? AR AAR / — — — DEFVCKTA / [H]ER WILAR DEN / AN SWEN ANDERS/ON AF LÖGEBERG SOM I / HERANOM AFSOMNADE / DEN 24 APRIL AO 1730. Hällen ligger omedelbart S om den föregående. Mått: L 190, B 105.

Bland de mot N kyrkogårdsmuren uppställda gravhällarna finnas två stycken vårdar av samma skiffrade gnejs och med en form, som framgår av fig. 32. Båda bär i den övre trekanten samma inhuggna inskrift: ME/MEN/TO MORI (= Betänk att du skall dö). Av dessa vårdar är nr 1 (fig. 32) skadad i nedre vänstra hörnet. H 172, B 92. — Nr 2 är svårt skadad. H 147, B 87.

Dessa vårdar är avsedda att stå uppräta med i marken nedgrävd fot. Då de saknar namninskrifter, förefaller det sannolikt, att de hört samman med gravar, täckta med inskriftsförsedda hällar av den art, som behandlats här ovan. I så fall har de antagligen varit uppställda vid mitten av hällens ena kortsida med inskriftssidan vänd mot hällen. Bevarade anordningar av denna typ finns på Ytterby gla kyrkogård (Inlands Södra hd). Fortsatt inventeringsarbete kan möjligen frambringa ytterligare material för att klarlägga denna gravtyps ursprung och utveckling. Det förefaller sannolikt, att den utgör en sen, provinsial variant av den medeltida gravvårdstyp¹, som består av två resta gavelhällar med en mellan dem liggande gravhäll med eller utan underbyggnad. Av denna typ finns varianter med gavelstycke enbart vid täckhällens ena ända. — In till dess här ovan beskrivna gravvårdstyp² blivit närmare bestämd, kommer den att i Sveriges Kyrkor provisoriskt benämnas gavelgravvård.

Begravningsfana av tuskaftat linne med målad dekor (fig. 33—34). Dubbel duk. På ena sidan text i guld, inramad av korsade palmkvistar på svart botten: HÄR UNDER HWJLAR HANS KONGL. MAJ^{ttz} / FORDOM TRO TIENARE OCH RIJTMÄSTARE UNDER HÖGST / SAHL. HENNES KONGL. MAJ^{ttz} RIJKSÄNKIE / DROTTNINGENS LIFREGEMENT WÄLBORNE / HERR JOHAN FRIEDRICH RICHARD: / FÖDD ÅHR 1687, D. 29 JUNIJ UTHI STIFT BRE/MEN OCH I HERRANOM AF SOMNAT PÅ STORA RISSBIJ D. 22 AUGUSTJ 1731 SEDAN HAN / FORUTH FRAMFORNE KRIGAT HAFT DEN / NÅDEN FÖLLIA HÖGSTSAHL. HANS / KONGL. MAJ^{ttz}

¹ Om dessa gravvårdar finns en ganska rik litteratur. Se särskilt HARALD WIDÉEN, Västsvenska vikingastudier. Arkeologiska källor till Vänerområdets kulturhistoria under yngre järnålder och äldsta medeltid. Gbg 1955, s. 1, 175—179, 241. — DENSAMME, Västergötlands romanska gravmonument, i: Kulturhist. studier tillägnade Nils Åberg. Sthlm 1938, s. 188—201. — DENSAMME, Några gravhustyper i Sverige under 1600-talet, i: Rig 1952, s. 37—47.

² Gavelgravvårdarnas form synes kunna härledas från de ännu på 1600-talet icke ovanliga gravhusen av trä (»stupor» eller »rol»). Dessa hade ofta gavelstycken med sadeltakövertäckta kors.

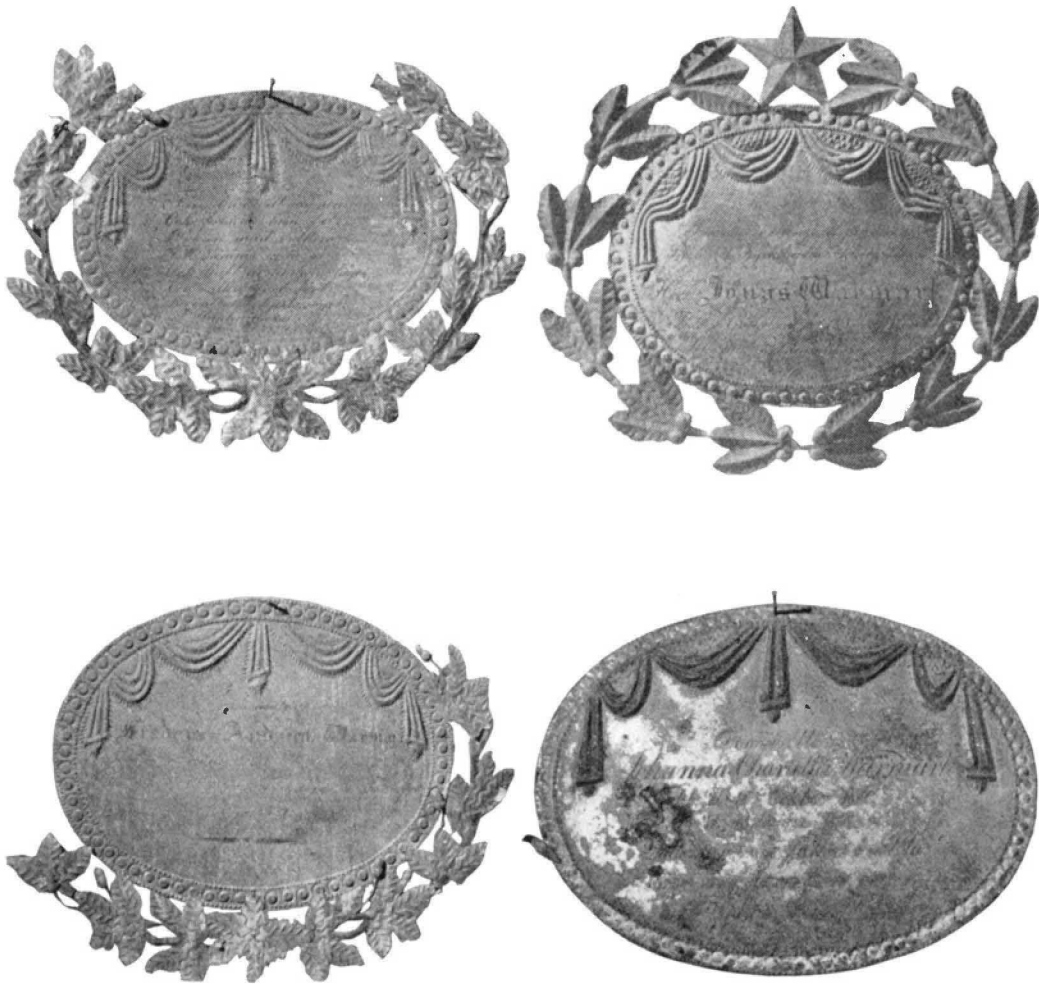

Fig. 37. Begravningsplåtar av pressad och delvis målad plåt. Från 1800-talets förra hälft. Foto 1960. S. 44.

Totenplaketten aus gepreßtem und teilweise bemaltem Blech, 1. H. des 19. Jh.

Funeral plates of pressed and partially painted plate, first half of 19th century.

KONUNG CARL DEN 12 / OCH BEWISTAT ÅTSKILLIGE FÄLTSLAG / OCH ACTIONER¹. — På den andra sidan är målat Richards vapen, en sköld med blått fält med tre parallellt ställda, röda spikeklubbor s. k. morgonstjärnor. Skölden är krönt av en hjälm med krest och har hjälmtäcke i form av gul och röd akantus. Frans av brunt kamgarn. L 87, B 79. Banderoll av samma garn som fransen. Stång av furu (L 239), avslutad med en spets av förgylld metall inneslutande ett spegelmonogram (UTST. 1923 nr 1103, i c. r. af Ugglas anteckn. GMA samma nr). Konserverad av Pietas 1951. Fanan hänger nu ut från S väggen snett ovanför koringången.

Enl. INV. 1830 hängde två värjor med sorgflor på väggen bredvid begravningsfanan. Dessa saknas numera.

Begravningsvapen av snidat, krederat och målat trä. Samtliga sakna inskriftstaylor. — 1. Över Erik Gyllenberg² till Gullbringa, † 1691 (s. 150). Vapen för adliga ätten nr 1030 Gyllenberg (fig. 35). Färgen avflagad. H 164. — 2. Över Erik Sparrsköld³, † 1698 (s. 150). Vapen för adliga ätten nr 1195 Sparrsköld (fig. 36). Färgen avflagad. H 163. — 3. Över Fredrik von Köhler, † 1723 (s. 150). Vapen för friherrliga ätten nr 167 von Köhler. Svårt skadat. H 72. Begravningsvapnen förvaras sedan 1892 i Göteborgs Museum (inv. nr 636, 637 o. 8626, jfr släkttavlan s. 150).

Begravningsplåtar (12 st) av klippt och pressad bleckplåt, (fig. 37) delvis målade och försedda med inskrifter över medlemmar av prästfamiljen Warmark⁴. Plåtarna i ellipsform, omgivna av grönmålade bladkransar. Krönta av en krona (livets krona), av en stjärna eller av två nedåtvända facklor. Från 1800-talets förra hälft. 36 × 36 eller något mindre.⁵

¹ JOHAN FRIEDRICH RICHARD(τ), f. 1687 i Bremens ärkestift, † 1731 på *St. Rissby* i Hålda sn. Deltog i det stora nordiska kriget först vid Verdiska dragonreg., senare vid Änkedrottningens livregemente, fången 1713 vid Tönningen. Han slutade som premiärryttmästare vid Bohusläns dragonregemente 1721 (chef för Kungsbacka komp.). G.m. SOPHIA CHRISTINA . . . , som ännu levde på *St. Rissby* 1739. — A. LEWENHAUPT, Karl XII:s officerare II, Sthlm 1921, s. 548.

² ERIK GYLLENBERG, f. på 1620-talet i Kind i Västergötland med namnet Bergh, adlad 1682, † 1691; ryttmästare för ett kompani Västgöta prästeryttare 1659, överinspektör vid stora sjötullen i Älvsborgs och Bohus län 1677. Han ombildade den förutvarande kronogården *Gullbringa* till säteri genom byten (jfr s. 4).

³ ERIK SPARRSKÖLD, f. 1655 (SPARMAN), † 1698; sekt. hos MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE 1678, häradshövding inom Bohuslän, adlad 1689; g. 2 m. MARGARETA GYLLENBERG, dotter t. överinspektören ERIK GYLLENBERG, i hennes 2:a gifte (s. 150). Det är därför icke osannolikt, att Sparrsköld innehaft *Gullbringa* under åren 1691—98.

⁴ JONAS WARMARK, f. i Göteborg 1773. † 1854; hovpredikant 1816, kyrkoherde i Solberga 1819 prost 1827 (se fig. 37), tullvaktmästareson.

⁵ Begravningsplåten är en folklig efterlikning av adelns begravningsvapen. Den gjordes i allmänhet av pressad plåt. I stället för de adliga begravningsvapnens kronor och sköldemärken insattes religiösa och allegoriska motiv. Sådana begravningsplåtar uppträder särskilt i västra Sverige under 1800-talets förra hälft (se SvK, Vg I, s. 214, 260, 350). Det bör observeras, att dessa plåtar icke varit avsedda att användas såsom likkistplåtar.

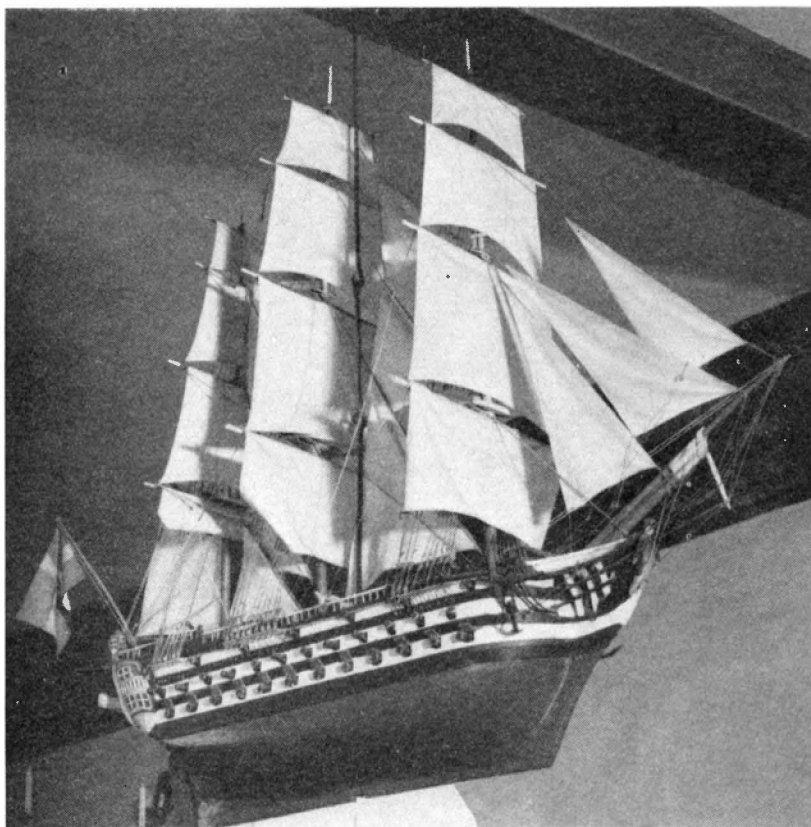

Fig. 38. Votivskepp, tillverkat på Stora Brattön. Gåva 1815. Foto 1960.
 Votivschiff, gearbeitet auf Stora Brattön, Votive ship made on the island of Stora
 gestiftet 1815. Brattön. Gift 1851.

Ett par med tråkuler krönta prestaver, behängda med svart flor. H 205. Från 1920- PRESTAVER
 talet.

Ett votivskepp, en tremastad, sextiotvå kanoners fregatt (fig. 38), hänger över VOTIVSKEPP
 mittgången i andra takbjälken från koret räknat. I fartyget ligger ett papper (INV.
 1956) med följande text: DETTA SKEPP, OSKULDEN KALLADT, ÄR GJORT PÅ STORA BRATTÖN
 AV GOSSEN NILS THORSSON OCH SEDAN KJÖPT OCH SKIÄNKT HIT TILL HÅLTA KYRKA AV
 UNDERTECKNADE 4 PERSONER ZAELJ PETERSSON PÅ STORA BASTEVIKEN, NILS NEROSSON
 PÅ TJUVKILS HUFVUD, ANDERS NEROSSON I VÄFRA UPPEGÅRDEN, PETTER OLSSON I VÄFRA
 GIUTEGÅRDEN ÅR 1815 DEN 22 MARTZ. — L ca 130.

En Carl XII:s Bibel i läderband med pressad guldornering i rokoko (fig. 39), BIBEL
 skänkt till kyrkan av direktören Samuel Schutz (s. 29, not 1) och hans hustru Britta

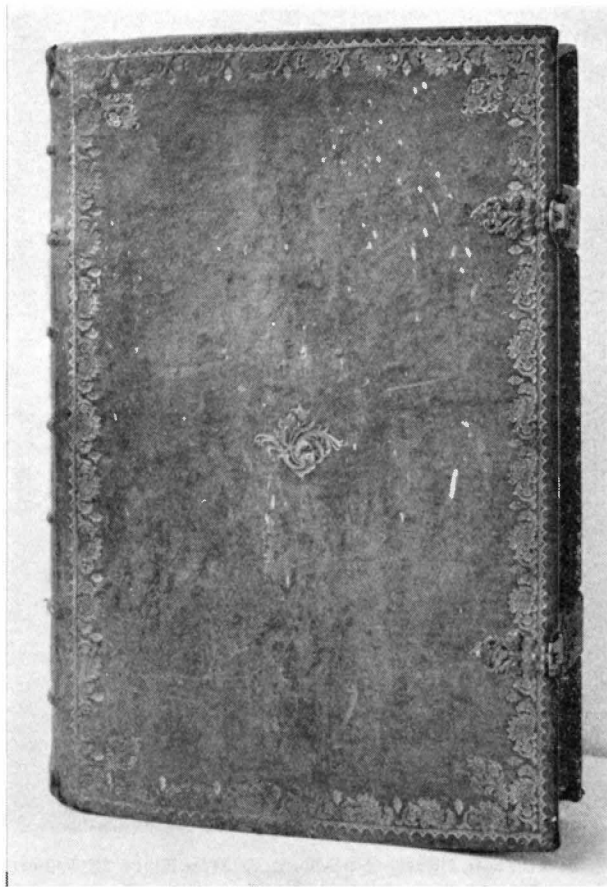

Fig. 39. Carl XII:s bibel i läderband med pressad guldorning.
Gåva 1782. Foto 1960. S. 45.

Bibel König Carls XII. in Leder-
band mit goldgepreßtem Orna-
ment, gestiftet 1782.

Charles XII's Bible in leather
binding with embossed gold
Rococo ornament.
Presented 1782.

Sophia Liedberg 1782. På bibelns försättsblad har dåvarande kyrkoherden Jonas Rhodin¹ gjort en utförlig anteckning (se bil. 2, s. 53) om dessa personers gåvor till kyrkan, daterad SOLBERGS PRÄSTEGÅRD DEN 25 JUNJI 1782 (jfr RÄK. 1782, där en likartad anteckning förekommer).

KUNGATAL

Gustaf III:s tal 21/8 1772 i förgylld ram, krönt av skulpterade kungaemblem, utförd på 1770-talet på bekostnad av Samuel Schutz på Gullbringa (se bil. 2, s. 53) och hans hustru (RÄK. 1782, jfr Bibel, s. 45.).

¹ JONAS RHODIN, f. 1717, † 1785; fil. dr 1751, kyrkoherde i Solberga 1762, prost 1775 och riksdagsman 1778, bondson.

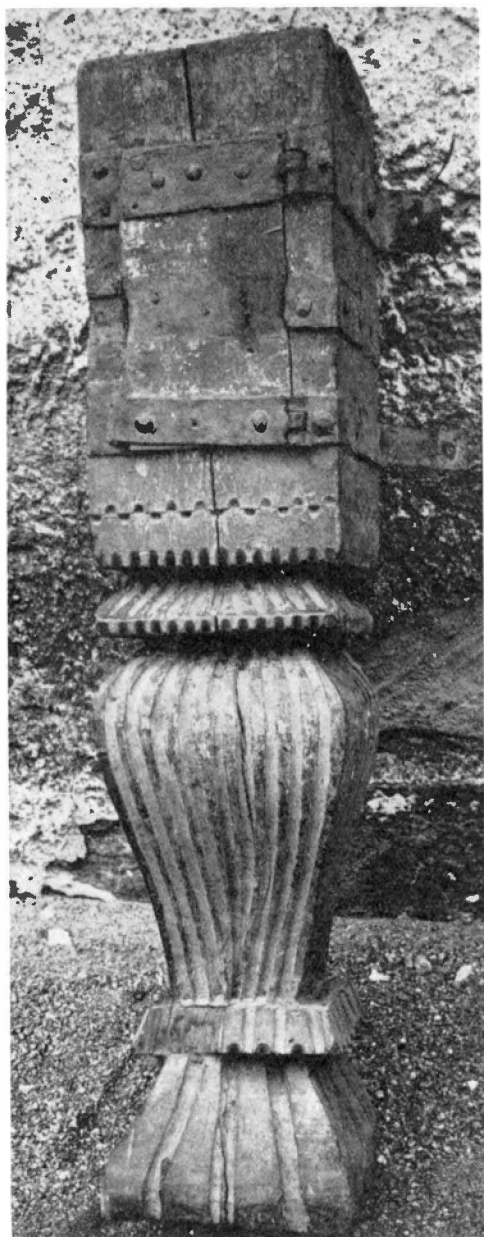

Fig. 40. Fattigbössa bestående av en snidad och järnbeslagen stock. 1600-talstyp. Foto ATA. S. 48.
Eisenbeschlagener Armenstock mit geschnitztem Fuss, Typ des 17. Jh.
Poor box in the form of an carved and iron-bound stock 17th century type.

Brudstol av furu. Ben samt pinnar i ryggstödet svarvade. De olika delarna äro tappade i varandra. Ryggstödet kan fällas åt två håll. Sitsen bär spår av mörkröd färg. B 49, H 95, L 120. Förvaras i GHM (inv.nr 638). I inv. 1692 nämnes »1 gammall förfallen Brudstohl». Den ovan beskrivna blev sannolikt nygjord, sedan den äldre utmönstrats, och torde vara utförd mellan 1692 och 1697, då målaren N. Michelsonn skulle »medh nogon gemen färgh anstryka brudstolen» (bil. 1, s. 52).

Två stolar i gustaviansk stil, därav en karmstol, som är nygjord, målade i grågrönt. De skänktes enl. inskrift å påsatta metallplåtar 1951 av Hedvig Johansson, f. Thorén och Elsa Sederstedt¹ (blott den nya).

Ett golvur står i koret. Verket signerat Joh. Blomberg, Lund.² Fodralet i senempire. Uret är skänkt till kyrkan vid restaureringen 1951 av Birger Börjesson i Göteborg, född i Håлта sn (G H T 1951 17/4).

Kistor: — 1. Avblåmålat trä med 1 lås, från 1700-talet (LANTK. 1781). H 45,5,

¹ HEDVIG JOHANSSON är född i Håлта, medan ELSA SEDERSTEDT, född i Göteborg, är släkt med tidigare ägare till *Gullbringa* i slutet av 1800-talet. — Malmstaken nr 2 (s. 28), skänkt av den senare, har tillhört *Gullbringa*.

² J. BLOMBERG fick 1828 privilegium för urfabrik i Lund. Han förekommer i Hallrättsberättelserna 1830—46 (E. SIDENBLADH, Urmakare i Sverige under äldre tider, Sthlm 1947, s. 36).

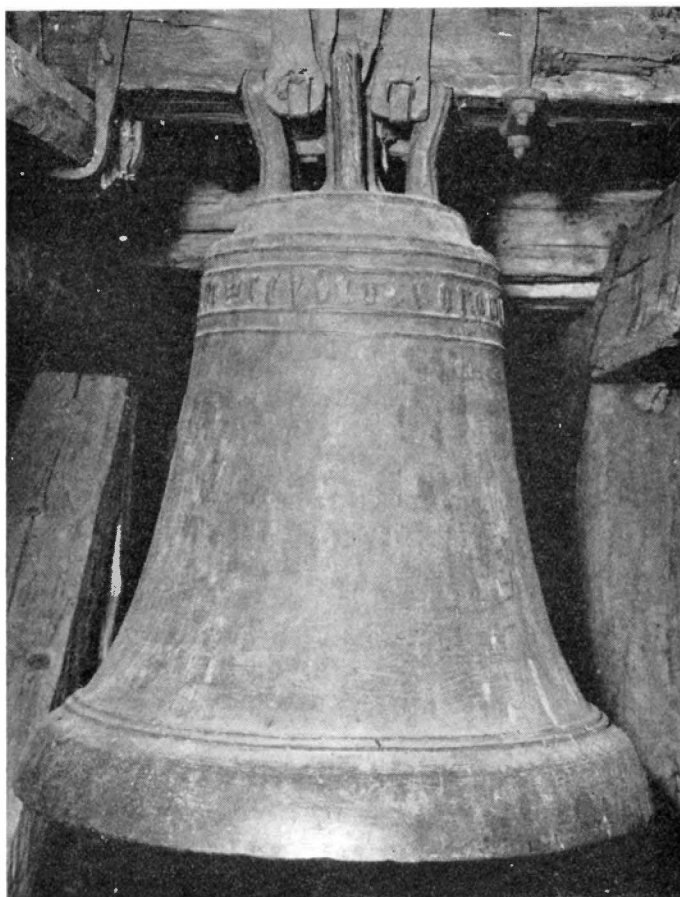

Fig. 41. Medeltida klocka med latinsk minuskelskrift. 1300- eller 1400-talet. Foto 1960. S. 49.

Gebetsglocke, der Inscription und dem Typ nach 14. oder 15. Jh.	Bell. According to inscription and shape 14th or 15th century.
--	--

L. 116, B. 50. Nu på tornvinden. — 2. Av omålat järnbeslaget trä med tre lås. Står vid läktarutgången mot tornrummet. H 45, L 104, B 41,5. Sannolikt identisk med den järnbeslagna arkivkista, som tillverkades 1881 (RÄK.). — 3. Av omålat trä med 1 lås. Enkel. H 48, L 132, B 49. 1800-talstyp. — En kyrkkista anskaffades 1801 med anledning av inbrottsförsök i kyrkan 1800 och 1801. Den skulle vara »2 alnar lång med järnplåtar och beslag och tre goda lås». I den förvarades under 1800-talet kyrkans silver och textilier (ST.PROT. 1801). Den stod på den socknen tillhöriga gården Hålta annex (VIS.PROT. 1877).

DIVERSE

Fattigbössa bestående av en järnbeslagen stock (fig. 40), vars fot är skuren och refflad till en fyrsidig, balusterartad kolonn. Målad i rött och grönt. H 96,5. 1600-tals-

form. Den står uppställd i vapenhuset, tornets bottenvåning. År 1697 åtog sig målaren Michelsonn att »it litet wackert stycke öfwer dhe fattigas bloch settia» (se bil. 1, s. 52). Detta »stycke» finns ej i behåll.

Kyrkstöt av lövträ, upptill försedd med en tillplattad kula. Käppen är rödmålad, medan kulan är blå. L 193. Från 1700-talet (SNABBINV.).

Alnmått, en s. k. sockenlikare av mässing, lagad, bär inskriften: MÅTTSTÅCK FÖR HÅLTA SOCHN 1754. G: E.: Omhänderhades 1877 av kyrkvärden (VIS.PROT.), men förvaras nu i kyrkan.

Spegel, liten, rektangulär, med ornament i guld och grönt runt spegelglaset. H 53, B 32,5. Hänger i sakristian. Inköptes 1850 (RÄK.).

I tornets första våning förvaras rester av kyrkans förutvarande inredning bl. a. några av den äldre bänkinredningens skärmar och dörrar (jfr s. 18), den äldre sakristieskärmen (s. 12) samt en äldre kyrkport.

I tornets andra våning hänger kyrkans tre klockor¹: — 1. Lillklockan (fig. 41) är av medeltida form. Upptill på klockans hals tre åsar, som begränsar tvenne band, det övre med en inskrift bestående av omväxlande gotiska minuskler och ornament: lejonansikte — kors — AVE — treflikig krona — REV (borde vara REX) — romb — IODEORUM — romb — MICERERE — romb — NOBIS» (= hell, judarnas konung, förbarma dig över oss). På klockans liv skönjes ett litet gjutarmärke inom en cirkel. Därövanför inom en mandorla en knäböjande, bedjande figur. H (utan krona) 53, D 62. Klockans form och inskrift torde hänföra den till 1300- eller 1400-talet. — 2. Storklockan är av senmedeltida form. Kring halsen två smala, parallella linjer. I det mellanliggande bandet endast ett litet kors. H (utan krona) 77, D 98,5. Torde härröra från 1400-talets senare hälft. — 3. Mellanklockan är enligt inskription på klockans liv gjuten för Hålda kyrka 1946 i Ystad av M & E Ohlsson. H 67, D 81.

KLOCKOR

SAMMANFATTNING

I. En tornlös, enskeppig gråstenskyrka av norsk-västsvensk typ med kort långhus, lägre, smalare, rakslutet kor och trång triumfbåge (fig. 42, I). Ingångar i SV på långhus och kor. Små rundbågiga fönster. Öppen takstol eller plant trätak. Sannolikt 1100-talets senare del.

Inv.: dopfunt, cuppa av täljsten, fot av kalksten (fig. 19); cuppan från 1200-talets första fjärdedel.

II. Senmedeltida inv.: två klockor från 1400-talet (fig. 41), nordtyskt triumfkruifix från omkr. 1520 (fig. 14).

III. 1600-talet. Takstol och yttertak ombyggs 1627—28. Ny reparation 1691—92. Vapenhus av trä i S, första gången omnämnt på 1690-talet (fig. 42, II). Läktaren i V torde ha uppförts på 1690-talet. Stora målningsarbeten utföras av Niclas Michelsonn 1697: kyrkans innertak och en brädvägg i koret målas och dekorerats jämte samtliga inredningsföremål; därtill förses läktarens barriär med målade apostolfigurer (fig. 17—18).

¹ M. ÅMARK, Bohuslänns medeltida kyrkklockor, Uppsala 1945, s. 12—13; även i GBFT, 1946—47, s. 10. — M. ÅMARK, Sveriges medeltida kyrkklockor, Uppsala 1960, s. 276, pl. 48 I.

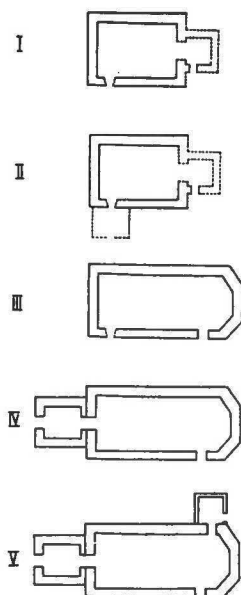

Fig. 42. Kyrkans planutveckling, 1 : 1 000.
Grundrißentwicklung der Kirche.
Development of plan of church.

Inv.: predikstol ca 1650 (fig. 16), altarpupsats (fig. 11—13) 1672 från Hans Swants verkstad i Göteborg; bänkinredning och brudstol omnämnda på 1690-talet, dopfat (fig. 20—22) skänks 1630 och 1651, kalk och paten 1671 (fig. 23), ljuskrona av trä (fig. 27), malmstakar sannolikt från 1600-talets mitt, antependium 1670 (fig. 28), begravningsvapen 1691 och 1698 (fig. 35—36).

IV. 1700-talet. Gamla koret rives och kyrkan förlänges åt Ö med tresidig avslutning 1744—45 (fig. 42, III), varvid fönster utvidgas och nypptagas; ett tryckt trätunnvalv lägges över hela kyrkorummet 1751; åren 1757—58 muras tornets bottenvåning i V av sten, överdelen utföres av trä, färdig 1762 (fig. 42, IV).

Inv.: altarring, begravningsfana (fig. 33—34) från 1731, bänkinredning 1745; textilier skänks 1782 av ägarna till Gullbringa säteri.

V. 1800-talet. Inv.: votivskepp (fig. 38) skänks 1815; kalk, paten, oblatask, vinkanna och kalkkläde skänks av ägarna till Gullbringa på 1840- och 1850-talen (fig. 24—26).

VI. 1900-talet. 1950—51 stor restaurering efter förslag av ark. A. Forssén: ny sakristia i NO, V ingången breddas, taken omtäckas, tornhuvuven kopparklädes, nytt golv av trä, bänkinredningen förnyas (fig. 42, V); elektrisk uppvärmning införes; inredningsföremål och inventarier konserveras av D. Sundbaum.

Inv.: Orgel med fasad anskaffas 1904; ny klocka 1946.

ZUSAMMENFASSUNG

I. Turmlose, einschiffige Feldsteinkirche norwegisch-westschwedischen Typs mit kurzem Langhaus, niedrigerem, schmalere und platt geschlossenem Chor und engem Triumphbogen (Abb. 42, I), Eingänge im SW an Langhaus und Chor, kleine rundbogige Fenster, offener Dachstuhl oder flache Holzdecke. Wahrscheinlich zweite Hälfte des 12. Jh.

Ausstattung: Taufsteincuppa aus Topfstein, Fuß aus Kalkstein (Abb. 19), die Cuppa aus dem 1. Viertel des 13. Jh.

II. Ausstattung des Spätmittelalters: zwei Glocken des 15. Jh. (Abb. 41), norddeutsches Triumphkruzifix um 1520 (Abb. 14).

III. 17. Jh.: Waffenhaus (Vorhalle) aus Holz im S, das erstmals in den 1690er Jahren erwähnt wird. Dachstuhl und Dächer werden 1627—28 umgebaut. Erneute Reparatur 1691—92. Die Empore dürfte in den 1690er Jahren entstanden sein (Fig. 42, II). Große Malarbeiten werden 1697 von Niclas Michelsson ausgeführt, wobei die Decke des Kirchenraums und eine Bretterwand im Chor, sowie sämtliche Ausstattungsstücke verziert werden; auf der Emporenbrüstung erscheinen gemalte Apostelfiguren (Abb. 17—18).

Ausstattung: Kanzel um 1650 (Abb. 16); Altar (Abb. 11—13) aus der Werkstatt des Hans Swants in Gothenburg 1672; Gemeindegestühl und Brautstuhl, erwähnt in den 1690er Jahren; Taufschale (Abb. 20—22), gestiftet 1630 und 1651; Kelch mit Patene von 1671 (fig. 23); Holzleuchter (Abb. 27); Leuchter aus Erz, wahrscheinlich aus der Mitte des 17. Jh.; Antependium von 1670 (Abb. 28); Totenwappen 1691 und 1698 (Abb. 35—36).

IV. 18.Jh.: der alte Chor wird abgerissen und die Kirche nach O 1744—45 verlängert und mit dreiseitigem Schluß versehen (Abb 42, III), wobei die Fenster erweitert und neue eingebrochen werden; ein gedrücktes Holztonnengewölbe wird 1751 über den Kirchenraum gezogen; in den Jahren 1757—58 wird das Turmerdgeschoß im W aus Stein aufgemauert, während der obere hölzerne Teil 1762 fertig ist (Abb. 42, IV).

Ausstattung: Altarschranken; Totenfahne (Abb. 33—34) von 1731; Gemeindegestühl 1745; Textilien werden 1782 von den Besitzern des Gehöfts Gullbringa gestiftet.

V. Ausstattung des 19.Jh.: Votivschiff (Abb. 38) gestiftet 1815; Kelch, Patene, Oblatendosen, Weinkanne und Kelchtuch werden in den 1840er und 1850er Jahren von den Besitzern auf Gullbringa gestiftet (Abb. 24—26).

VI. 20.Jh.: 1950—51 große Restaurierung nach Entwurf des Architekten A. Forssén: neue Sakristei im NO, verbreiteter W Eingang, neue Dachdeckung, Kupferbekleidung für die Turmhauben, neue Holzfußböden, Erneuerung des Gemeindegestühls (Abb. 42, V), Elektroheizung, Konservierung der Ausstattung durch D. Sundbaum.

Ausstattung: Orgel mit Prospekt 1904, neue Glocke 1946.

SUMMARY

I. Granite rubble aisle-less church without tower, of Norwegian and West-Swedish type, with short nave, a lower, narrower, straight-ended chancel, and a narrow rood arch (fig. 42, I). Entrances into nave, SW, and chancel. Small, semi-circular arched windows. Open rafters or level wooden ceiling. Probably latter part of 12th century.

Furnishings: Font bowl of soapstone, foot of limestone (fig. 19); bowl first quarter of 13th century.

II. Late Middle Ages. Furnishings: Two 15th century bells (fig. 41), North German rood ca. 1520 (fig. 14).

III. 17th century. Wooden S porch mentioned first in 1690s; rafters and roof rebuilt 1627—28. New restoration 1691—92. Gallery erected probably during 1690s (fig. 42, II). Much painting by Niclas Michelsson in 1697; church ceiling and a wooden wall in the chancel and all furnishings painted and decorated; gallery front decorated with paintings of apostles (figs. 17—18).

Furnishings: Pulpit ca. 1650 (fig. 16), retable (figs. 11—13) 1672 from the workshop of Hans Swant, Gothenburg; pews and bride's chair, mentioned in the 1690s, christening bowls (fig. 20—22) presented 1630 and 1651, chalice and paten 1671 (fig. 23), wooden chandelier (fig. 27), brass candlesticks, probably mid-17th century, antependium 1670 (fig. 28), hatchments 1691 and 1698 (figs. 35—36).

IV. 18th century. Old chancel demolished and church extended towards E with a three-sided end 1744—45 (fig. 42, III), windows enlarged and new ones made; wooden barrel vault erected over the whole nave 1751; during the years 1757 and 1758 the ground floor of the W tower was built of stone, and the upper part of wood, completed 1762 (fig. 42, IV).

Furnishings: Altar rails, funeral standard (figs. 33—34) 1731, pews 1745, textiles and vestments presented in 1782 by the owners of Gullbringa Manor.

V. 19th century. Furnishings: Votive ship (fig. 38) presented 1815; chalice, paten, wafer case, wine ewer and chalice cloth presented by the owners of Gullbringa Manor during the 1840s and 1850s (figs. 24—26).

VI. 20th century. Extensive restoration by Architect A. Forssén 1950—51; new vestry in NE, W entrance widened, roofs recovered, spire covered with copper, new wooden floor laid, new pews (fig. 42, V); electric heating installed; furnishings restored by D. Sundbaum.

Furnishings: Organ with front acquired in 1904; new bell 1946.

Bilaga 1.

Kontrakt 9/6 1697 med målaren Niclas Michelsonn om målningsarbete i Hålla Kyrka.

Jagh undertecknadhe Niclas Michelson tilståår migh hafwa gjort accord medh Probsten och Kyrkioherdhen, Hr. Mag. Friederic Bagge, om it arbete i Holta kyrkia, Nembl: På huar sidha aff altartaflan skall iagh måhla en af Propheternas beläten, på dhen huita Brädewägh, som taflan är affigerat, och der uthom uppputza sielfwa altartaflan, samt stoffera heela samma wägh; der nest skall iagh ådra alla stohlar i heela Kyrkian, samt altarfooten, och thet nya stacketwerk fram för altar footen, jämb well medh nogon gemeen färgh anstryka brud stolen och Pannelen för altarfooten: Jagh skall och giöra it wackert stycke om Christi döpelse wedh funten, På sådant sätt, som det i Soolberga kyrkia är giordt, sammaledis wackert stoffera dhen taflan, som ståår wedh Predikostolen; Taken, Nembl. framm i choren, och nedher i sielfwe kyrkian skall iagh måhla, trozningen medh gull, och bielckarna medh rödh eller blå färgh; Lysecronan skall iagh medh tienliga feger anstryka, samt it litet wackert stycke öfwer dhe fattigas bloch settia, sielfwe kyrkiödörren anstryka, och Lechtaren medh Apostlarnas contrafeij prydh, altsamman såsom iagh oc min kunst best kan, så att arbetet skall, medh Guds hielp i dhenne Sommar blifwa fulbordhat, och finnas swarsgott; och när ofwanbe[mäl]te Niclas Michelson ofwan berördha arbete så wel, som han lofwat, hafwer förrettat, skall han dherföre hafwa till att unfåå uthi et för alt 40 dlr S.M. iagh säger fyratio daler Silfwermynt, och om han dhet nögachteligen giör, ändå och der öfwer fåå en drickspenningh af 2 dlr S.M. Feger och alt huad som till arbetet behöfwes, samt kost skall han sigh sielf skaffa; men till att reesa stelningar, och aftwätta dhe gamla måhlningar, skall Kyrkiowärdhen honom wt af almogen hielp skaffa. Uppå handhena och till att klöpa feger haf[wer] Niclas Michelson fåå i penningar tio dlr S.M. och när arbetet är wel fulbordhat. hullcket, will Gudh, på d. 21 Junij skall begynnas skall resten efter dhenna contract, honom lefwerat wardha. Att alt ofwanståendhe så är och efterkommas skall, hafwe Wi 2 lika lydandhe instrumenta uprettat, och dem medh egne händers underskrift bekreftatt, som skedde i Båröedh d. 9 Junij Anno 1697.

Friederic Bagge

Niclas Michelsonn
Måhllare.

1697: den 19 Julij: haf[we]r iagh undertecknade efter Högh-Ehrwyrdiga Profstens order bekommet på Kiercke arbete: 6 D^r; S^{mt} = aff Kierckio Vergeren Giöde Ambiorson, huar före hand af migh skall were qviterat. Datum vt supra.

Niclas Michelson
m: m.

— 10 D^r: —

6: —;—

4: —: .

5: —:—

3: —16; —

7: —:—

2: —12: —

4: 4: —

---

42 D:r

Bilaga 2

Text på försättsbladet i Carl XII:s bibel i Hålla kyrka.

Denne Bibel är af Högädla Herrskapet på Gullbringa Säteri, Herr Samuel Schutz och Fru Britta Sophia Liedberg Skiänckt till Holta Kyrka; Wälbemälte Herrskap har ock låtit infatta Hans Kongl: Maj:ts Tal til Riksens Ständer af den 21 augusti 1772 wid Regeringens lyckeliga förändring den 19 augusti uti en förgyld Karm med Regalierne; Wälbemälte Herrskap har ock på egen bekostnad låtit 1780 måla Holta Kyrka samt Altare och Predikstol med alt det öfriga wäl beprydt; Likaledes har Herrskapet til Gudstienstens prydnung, och at betyga sin glädie öfwer Kron Prinsens Gustaf Adolphs hugneliga Födelse den 1 Nov: 1778 genast utlofwadt och nu gifwit en Altare Skrud, bestående i en prägtig Carmosin röd Sammets Mäss hake med ägta gull galoner, och Skiorta, Altare Tecke af samma sort samt Duk, Hwarföre detta införes å Prästerskapets och Församlingens wägnar till den ödmjukaste åminnelse, och tacksägelse, jemte lika hiertelig til önskan af all den Aldra högstas mongfaldiga wälsignelse.

Solbergs Prästegård den 25 Junji 1782.

Jonas Rhodin

Prep: et Pastor Loci.

SOLBERGA KYRKA

BOHUSLÄN, GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN, INLANDS NORDRE HÄRAD, GÖTEBORGS STIFT, ÄLVSYSSELS SÖDRA KONTRAKT

Beskrivningen utarbetad av Leif H. Nilsson, avslutad i september 1957 (1961).

TRYCKTA KÄLLOR: HOLMBERG, III, s. 312. — OEDMAN, s. 185 f.

HANDSKR. KÄLLOR OCH AVB.-SAML. M. M.: DRÄ: Reg. 108 b, KIRCKEREGNESK. 1618—27; 1627—42. — KA: LANTK. 1669—1862. — ATA: INV. 1830; SNABBINV. 1919 (H. Hegardt); handl. ang. kyrkans ombyggnad och restaurering 1926, elektrisk belysning 1931, värmeledning 1936, prosten J. A. Rhodins »epitafium» 1945, ombyggnad av orgel 1947, fotografier före restaureringen 1926. — BSt: Handl. ang. restaureringen 1926, kyrkogårdens utvidgning 1944—46, kopparbeläggning å kyrkans tak och torn 1950; tidn.-klipp; fotografier före restaureringen 1926; ritning till tornbyggnad av ark. J. A. HAWERMAN 1865, fastställd 1865; uppmätn. ritn. (3 blad) av ark. S. ERICSON 1925 ävensom alternativa ritn. till om- och tillbyggnad 1925; förslag till elektrisk installation 1931; förslag till värmeledning 1936; förslag till utvidgning av kyrkogården av ark. A. FORSSÉN 1944, fastställda 1946. — GMA: Mapp »Kyrklig konst», Bohuslän 11, Solberga», fotografier av B. HEGARDT 1919; mapp »Års- och Livscykeln. Bohuslän — Div. landskap B». Nr 1627 Solberga: Kyrkogården. Gravkors ..., uppmätn. av äldre gravvård; C. R. ÅF UGGLAS, Västsvensk kyrklig konst, nr 169 och 1068.

KYRKANS ARKIVALIER: I GLA: ST.PROT. 1763—1895; RÄK. 1598—1911; INV. 1598 med kompl. 1630 och 1669 (i LI: 1), 1705 (i LI: 2); INV. och VIS.PROT. spridda år 1767—1903 (i M: 1, KI: 4, LI: 3, KI: 9 och N 2); ant. ang. inköp av orgel 1871 samt rör. omgjutning av storklockan 1892 o. (1899) 1901 (i LI: 3), — Hos PÅ, Solberga: RÄK. 1900—1950; INV. 1898—1926; handl. ang. kyrka och kyrkogård 1905, 1937, 1946.

Solberga pastorat omfattar sedan reformationen förutom Solberga även Håлта och Jörlanda socknar. Namnet Solberga härrör från förkristen tid och har möjligen samband med någon form av solkult.¹

Kyrkan är belägen i Solberga by vid vägskälet Kode—Vallby, Lycke—Jörlanda. Uttrycket »j Solbaergha sokn» förekommer i handlingar från 1320 (DN, VI, s. 101) samt »Solbærga kirchia» i EYSTEINS JORDEBOG 1388. Enligt biskop Eystein (s. 377) var kyrkan invigd åt S. Maria den 7 maj (Sancte Marie Dedicacio in crastino Iohannes ante portam).

Såväl Selma Lagerlöf som Verner von Heidenstam har litterärt bearbetat historiskt stoff med anknytning till socknen. Som Gunnel Abrahamson² visat, bygger Selma Lagerlöfs novell »Herr Arnes penningar» på OEDMAN samt på den muntliga traditionen om ett mord på »her Arne, sogneprest i Solberg».³

¹ Hj. LINDROTH, Bohuslänska Ortnamn och Bohuslänsk Bebyggelse Historia i: GBFT 1945, s. 83—86. — I detta fall torde man kunna tolka namnet såsom »berget bakom vilket solen går ned», dvs Blåkullen på Lilla Brattön, vilken ligger i socknen. Solen går ner därbakom vid jultid.

² GUNNEL ABRAHAMSON, Den muntliga traditionen om mordet på solbergaprästen herr Arne och Selma Lagerlöfs novell »Herr Arnes penningar» i: Svenska landsmål och svenskt folkliv 1961, H. 1—4.

³ Se även TH. FRIEDLANDER, De två herrarna Arne, i: Bohuslänningen 19/3 1955 och C. KRANTZ, Herr Arne och skottarna i dikt och verklighet, i: Vikarvets årsbok 1960—61, s. 61; jfr SKARSTEDT, s. 474.

Fig. 43. Solberga kyrka från söder. Foto 1960.
Die Kirche von Solberga von S. Solberga Church from S.

Heidenstam skildrar i novellen »I Marstrands kyrka» i »Karolinerna» prästen Bagges oförskräckta uppträdande inför den danske överbefälhavaren Gyldenlöwe, som intog Marstrand 1677. Inför honom och det samlade danska krigsbefälet bad han på predikstolen om svensk seger och fängslades. Till tack för sin ståndaktighet blev Bagge senare prost och fick Solberga som prebende.¹

Följande i texten nämnda samhällen och gårdar är samtliga belägna i socknen: *Branehög, Guntorp, Hammar, Ingetorp, Kode, Kårred, Lilla Jäger, Skäckstorp, Tegneby, Torp, Törresröd, Vallby, Vinnings-
torp, Årsnäs och Åseby.*

¹ FREDRIK BAGGE, f. 1646 i Marstrand, † där 1713, kyrkoherde i Marstrand 1669, prost över Älvsyssels kontrakt 1680, erhöi Solberga som prebende 1682. Riksdagsman 1680, 1686, 1693, 1697, 1710. G.m. ELISABETH LARSDOTTER WANDELIN, f. 1650, † 1731, dotter till Bagges företrädare såsom kyrkoherde i Marstrand, LARS PÅSKESSON WANDELIN, † 1668.

KYRKOGÅRD

KYRKOGÅRD Kyrkogården (fig. 44) omfattade ursprungligen den SÖ delen av den nu befintliga och bildade en rektangel ABCDA. En bogårdsmur kring denna äldre kyrkogård omnämnes 1851, då muren rätades och omlades (ST.PROT.; LANTK.). Åren 1867—69 utvidgades kyrkogården åt S (ABFEA), muren reparerades och kyrkogården utjämnades och dränerades (ST.PROT.; RÄK.). Ännu en utvidgning av kyrkogården ägde enligt arkivalierna rum 1868, sannolikt åt N (CDGHC; RÄK.; ST.PROT.). År 1900 rätades och omlades Ö muren (RÄK.). Kyrkogården utvidgades 1905 med ett område åt V (IHFKI). Kyrkogårdsmuren, som förut legat ca 14 m V om kyrkans gamla V-gavel, flyttades därvid till en linje 50 m V därom (Handl. ang. kyrka och kyrkogård 1905). Denna kyrkogård inhägnades av en mur av gråsten i kallmur. H 70—80. Åren 1947—48 utvidgades kyrkogården med ett område åt N (ILMNI) i enlighet med ett förslag, upprättat av ark. A. Forssén 1944, fastställt 1946 (BST). Den nya delen kringgärdas av en torvtäckt mur av sprängsten i kallmur. Med stentrappor står den i förbindelse med den äldre kyrkogårdsdelen.

År 1870 planterades 150 träd på kyrkogården, år 1878 ett antal oxelplantor (VIS.PROT.; RÄK. 1878). På kyrkogården växer nu alm, ask, lönn och oxel.

INGÅNGAR Södra muren har tre ingångar, vilka 1905 försågs med pyramidalt avslutade stenstolpar, försedda med grindar av smidesjärn (RÄK.). År 1851 fanns två ingångar, en i Ö och en i S, i form av välvda stigluckor av vitrappad sten, tegeltäckta och med grindar av trä (ST.PROT.). Den ena av dessa uppfördes första gången 1705 (RÄK.). År 1752 nyuppfördes båda av sten (RÄK.). År 1867 beslöts, att av de dåvarande stigluckorna skulle den östra slopas och två nya ingångar upptagas i S muren. Därvid skulle stenpelare med grindar av smidesjärn sättas i såväl den gamla S ingången som i de två nya (ST.PROT.). Detta arbete kom emellertid till stånd först 1905. Nya kyrkogården har en ingång i V med två murade pelare av tuktad gråsten, försedda med två grindar av ek.

BÅRHUS M. M. Ett enkelt bårhus jämte ett bränsle- och redskapsskjul med plana tak, utförda av putsad, vitkalkad gasbetong, står utmed nya kyrkogårdens Ö mur. De uppfördes 1952. Därvid revs en rödfärgad materialbod av trä, som stod vid kyrkogårdsmuren rakt N om kyrkans torn (ATA, BST: fotos ca 1930).

SOLVISARE En solvisare uppsattes 1722 på kyrkogården (LANTK.). Den var 1755 tjärad (LANTK.) och fanns ännu 1810 (INV.). Nu förkommen.

KLOCKSTAPEL En klockstapel fanns före 1624—29, då det första kyrktornet murades upp (se s.64). Denna stapel stod sannolikt omkr. 12 m SV om kyrkans V gavel. Vid gravöppningar har man där funnit rester av en stensockel¹. Detta överensstämmer med uppgifterna i JENS NILSSØNS VISITATSB. (s. 174).

¹ Enl. muntlig uppg. 1956 av kyrkovaktmästaren SVEN ANDREASSON, Solberga.

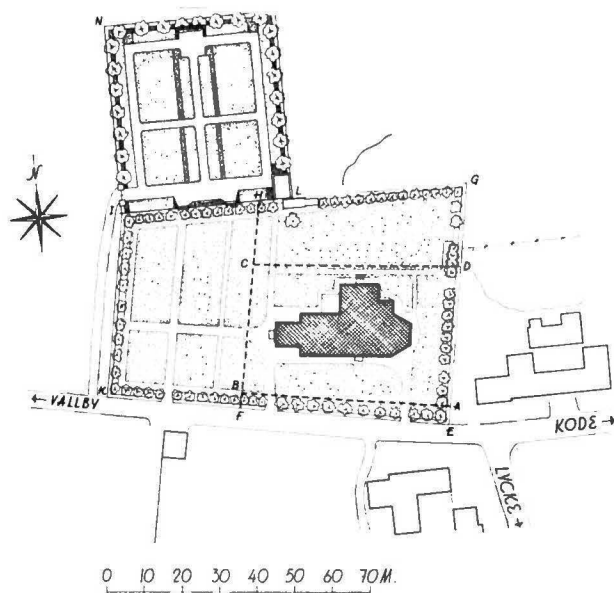

Fig. 44. Kyrkogårdsplan, 1 : 2 000. Uppm. J. Söderberg 1945, kompletterad 1961 med utvidgningsritning av Axel Forssén 1944.

Kirchhofsgrundriss. Plan of churchyard.

På kyrkogården finns ett antal äldre gravhällar och fragment av sådana, nu utan samband med sina ursprungliga platser.

Gravhällar: — 1. Av glimmerskiffer. Hörnen avslagna. Inhuggen inskrift: [HER]-
VNDER + LIGER + BEG[RAFVEN] / [SA]LIG + OC + GVDFRÖT·G + MA[N] / ANDRIS + BØRGESEN
+ I SKEXTOP / SOM + ER + HEN + SOFVE + I HERREN / [FAS]TELAVES + SØNDAG + AAR /
16[4?]3 + HANS + ALDER + 90 AAR — HERVNDER + HVILER + HAANS / ERLIG + OC + SALIGE
+ HVSTRW / BØRET[A] + GOTORMS + DATER / SOM + ER + HEN + KALEDE + VED / DØDEN +
DEN + 3 + MAIVS + AAR / 1642 + HENDS / ALDER + 84 AAR — DE + HAFDE + 12 + BØRN +
SAMEN / 6 + DRENGER + OC + 6 + PIGER / DE + LEFVED + ERLIG + OC + VEL / TIL + SAMEN
+ I + 60 + AAR GVD / GEFVE + DEM + OC + OS + ALLE / EN + SALIG + OPSTANDELS. I nedre
kanten oläsbar text. L 190, B 130. Hällen står upprest mot N kyrkogårdsmuren. —
2. Av skiffrad gnejs. Inhuggen frakturinskrift i två fält. Till vänster: (oläslig text) /m/S/
(oläslig text) 7 apr / 1789. Till höger HANDELS/MANNEN (osäker tolkning) / (oläsliga
initialer) / HUSTRUN / C I V D / FÖDD 21 MA[RS] / 1789. L 148, B 115. Står upprest V om
föregående. — 3. Av skiffrad gnejs. Skadad i vänstra kanten. Indelad i två fält, varav
det högra saknar text. Det vänstra har inhuggen inskrift: Omega / tre timglas med ett

GRAVMINNE
PÅ KYRKO-
GÅRDEN

omegatecken mellan det andra och tredje timglaset samt s (en omformning av IHS) / HER VNDER LE/ G BEGRAFVEN SA/LIG HOS GVD RAS / MVS BENGTSON / SOM AFSAFNA / DEN 21 IVLI / [A]AR 1735 / LELA IÄGER. L 225, B 132. Står upprest V om föregående sten. — 4. Av skiffrad gnejs. Högra fjärdedelen bortskuren. L 218, B 94. Från 1700-talets början. Indelad i två fält, varav det högra saknar text. Det vänstra med inhuggen, synnerligen svåräst inskrift vars här återgivna tydning är mycket oviss: Omega / omega, timglas och s (en omformning av IHS) / ER BEGR/[AVEN] GHS · / TLA / HA / [HVST]RV / SSBI/R SOM / DEDE / MPTE / 10 / ÅRSTE / BIØR / NÅR. Hällen ligger framför kyrkans V ingång. — 5. Av skiffrad gnejs. Sprucken. Inhuggen inskrift: GGS ENE / 1740. L. 226, B 145. Ligger innanför den östligaste av de båda sydingångarna till kyrkogården. — 6. Fragment av skiffrad gnejs liggande på S muren nära SÖ hörnet. Inhuggen inskrift: BO SÅJD / 1731 / +. L. 79, B 85. — 7. Fragment i triangulär form av skiffrad gnejs liggande på S muren. Inhugget s. — 8. Fragment av skiffrad gnejs i oregelbunden form; ligger på S muren. Inhuggna bokstäver: 1 o.

Gavelgravvård av skiffrad gnejs, samma typ som i Hålda fig. 32 (se även s. 42). Saknar inskrift. Nedre delen borta. H 135, B 95. Står vid N muren invid de ovan nämnda hållarna.

I ämbetsberättelsen till biskopsvisitationen 1857 (Handl. ang. prästval) omtalas, att kyrkogården är full av gamla gravstenar, vilka anses böra borttagas utom en från 1648, (sannolikt felläsning för 1643 = gravhäll nr 1).

KYRKOBYGGNADEN

PLAN O. MATERIAL

Kyrkan består av ett långhus, vars Ö del är tresidigt avslutad och bildar kor (fig. 50). Till långhuset är fogad en tvärarm och en sakristia i N samt ett torn i V. Tornets bottenvåning gör tjänst som vapenhus. Långhusets murar består av rappad och vitkalkad gråsten i skalmursteknik (jfr s. 64, not 1). Västmuren vilar på en trappformad sockel av fyra steg. Tvärarmens och sakristians murar är av vitrappat tegel. Tornets murverk är av gråsten samt putsat och vitkalkat tegel (fig. 45—47).

FÖNSTER

Långhuset har tre fönsteröppningar åt S, en åt N, två åt Ö i korpartiet på ömse sidor om altaret (fig. 48). Dessutom två små fönstergluggar åt V ovan läktaren på ömse sidor om tornet. Tvärarmen har ett fönster åt Ö samt två åt V.

INGÅNGAR

Kyrkan har tre ingångar, en mitt på S långhusmuren, en i tornets V mur, ledande till det i tornets bottenvåning inrymda vapenhuset och en på N tvärarmens gavel. Såväl dessa som fönstren avslutas uppåt av segmentbågar. Karmar och foder av trä, grönmålade, dörrar bruna. Mellan kor och sakristia leder en raksluten dörröppning.

INTERIÖR

Innerväggarna är putsade och vitkalkade. Bakom altaret är på putsen målat ett baldakinartat draperi nu i rött och blått från omkr. 1800 (jfr s. 59). — Kyrkorummet (fig. 51—53) täcks av ett tryckt trätunnvalv med fyra friliggande bindbjälkar tvärs

Fig. 45. Kyrkan från sydväst. Foto 1960.
Die Kirche von SW. Church from SW.

över långhuset. Vid murkrönet under trävalvet en kraftigt profilerad gesims av trä. Denna och bindbjälkarna äro ådrade i grågrönt. Å trävalvet utförde Olof Hagström, Göteborg, en enkel dekorativ målning 1796 (LANTK. 1797). Denna återgiver brungrå moln mot blå botten samt över koret solen, omgiven av en molnkrans med små änglahuvuden. Över läktaren är månen avbildad. Valvmålningen är möjligen inspirerad av framställningen i Lukas 21: 25—28. Jfr även Jos. 10: 12—14. Ett tidigare målningsförslag av Svante Norman, Kungälv (ST.PROT. 1794) blev ej utfört. — Golvet är i långhus och tvärarm samt i tornets bottenvåning belagt med skifferhällar. Koret har golv av cement med inlagda hällar (s. 87).

Yttertaket, täckt av rött, enkupigt tegel, är valmat på såväl långhus som tvärarm. YTTERTAK

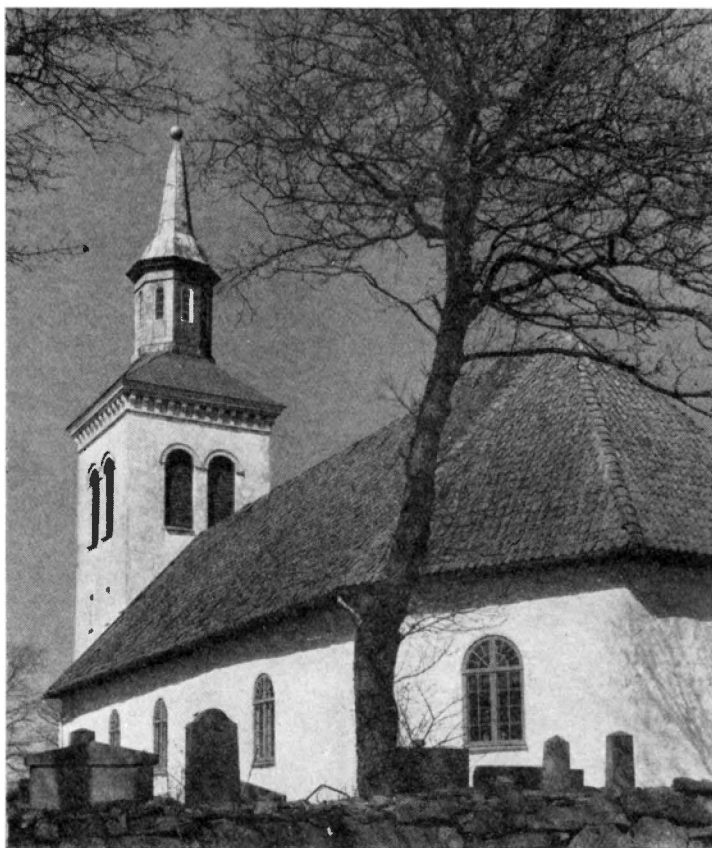

Fig. 46. Kyrkan från sydöst. Foto 1960.
Die Kirche von SO. Church from SE.

TORN

Tornets murverk är av gråsten samt putsat och vitkalkat tegel. Västportalen har en framspringande omfattning av gult fasadtegel, som även använts i bågarna över de åtta parvis sittande ljudgluggarna. Dessutom finns sju smärre fönstergluggar. Tornet kröns av en kopparklädd huv med åttkantig lanternin, upptill avslutad med en mindre, korskrönt spira. Murverket avslutas upptill av en kraftig konsolgesims av putsat tegel (fig. 47).

SAKRISTIA

Sakristian i N är av tegel, putsad och vitkalkad. Den har ett fönster i N och en ingång i Ö. Innertak av gråmålade bräder, golv av trä. Det valmade yttertaket täckes av tegel. Sakristian uppfördes 1926 (se s. 67).

ÄLDSTA
KYRKAN

Av den äldsta stenkyrkan återstår inom den nuvarande kyrkokroppen murpartier i S, V och NV (fig. 50 A). Rester av en avtrappad, sockelartad grundmur finnas under

Fig. 47. Kyrkan från väster. Foto 1960.
Die Kirche von W. Church from W.

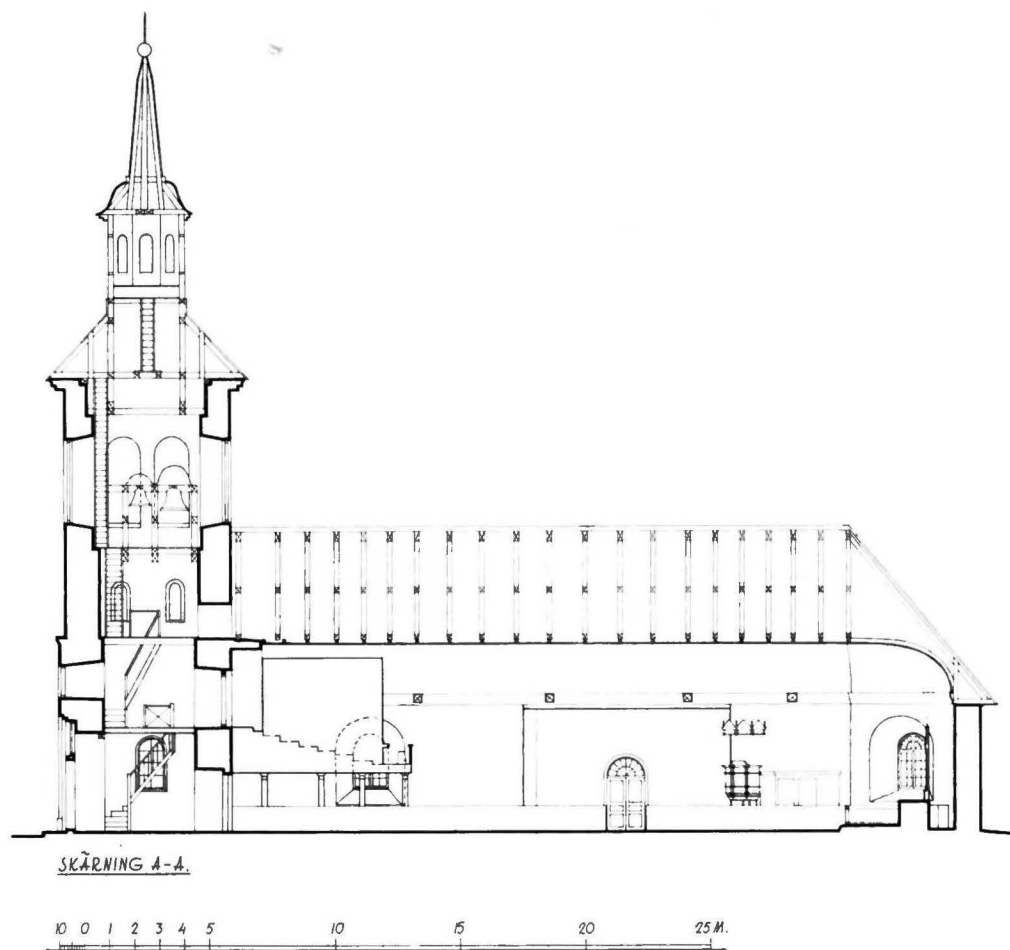
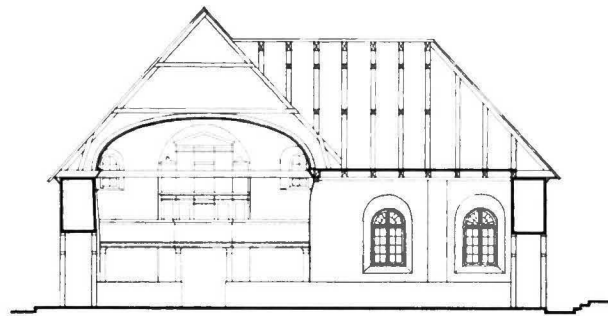

Fig. 48. Längdsektion mot norr, 1 : 300. Uppm. J. Söderberg 1945.
Längsschnitt nach N. Longitudinal section looking N.

SKÄRNING B-B

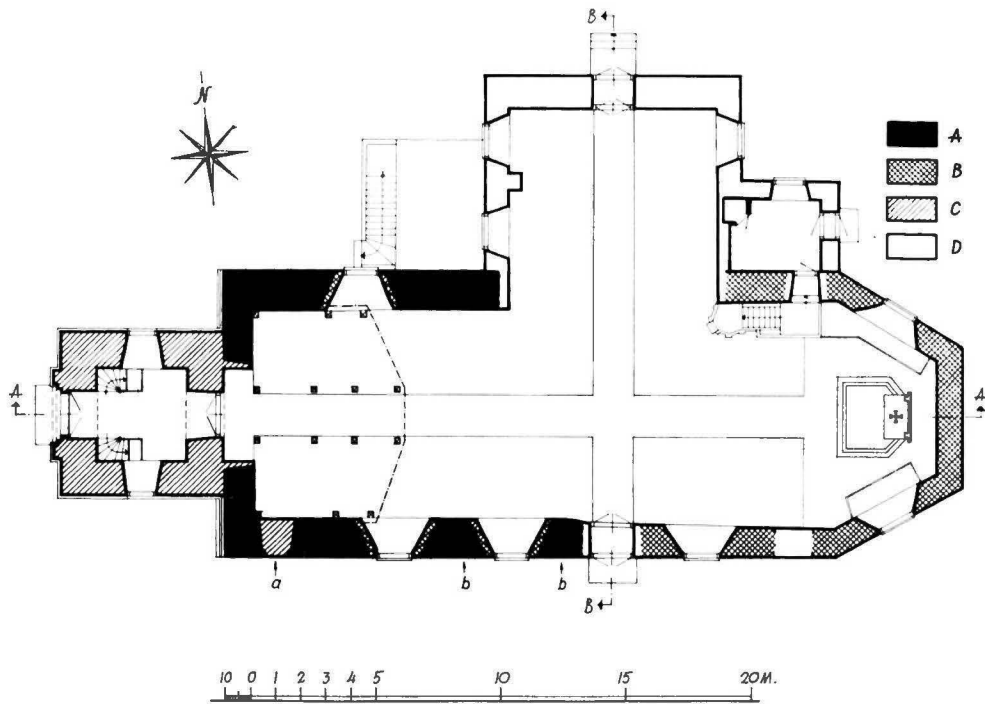

Fig. 49—50. Plan och tvärsnitt mot väster, 1 : 300. Uppm. J. Söderberg 1945.
 Grundriß und Querschnitt nach W. Plan and cross section looking W.

långhusets V-mur. Kyrkans ursprungliga S-ingång kan svagt skönjas under putsen. Den var belägen 1,6 m Ö om kyrkans gamla V-gavel och mätte ca 2 m i H och 1 m i B. I S muren framträder även spår efter igensatta fönster. Vid en restaurering 1925—26 kunde det ursprungliga långhusets längd fastställas. Då man genombröt N muren, fann man sålunda en genom murverket gående fog ca 16,5 m Ö om V-gaveln, vilken visade sig utgöra det NÖ hörnet av det ursprungliga långhuset.¹ Tyvärr företogs ej vid denna restaurering några grävningsundersökningar efter kyrkans kor, vilket omnämnes i JENS NILSSÖNS VISITATSB. 1594: »choret der er tegt med sponn». Den övriga kyrkan hade enligt RÄK. 1598 tegeltak samt var vitkalkad (vitlimmad).

Solberga äldsta kyrka har med stor sannolikhet utgjorts av ett rektangulärt långhus med en enkel portal i SV och ett smalare, lägre kor med rak avslutning i Ö (fig. 54). Kyrkan, som saknat torn (jfr s. 56), torde att döma av dess plantyp ha uppförts i slutet av 1100- eller i början av 1200-talet.

FÖRÄNDRING-
AR 1600-TAL

Åren 1624—29 tillbyggdes ett torn i V. Enligt RÄK. synes byggnadsmaterialet till tornet ha varit gråsten upp till kyrkogavelnsnock. Själva klockhuset torde ha uppförts av trä och tegel i korsvirkesteknik: »Jens Bygmester i Odeuald ophuggede gavlene med binnværk (bindingsværk) og sparre på klokkehuset . . . »(DRA, Reg. 108 b, 1624/25—1628/29). Av citatet att döma synes tornet haft enkelt sadeltak. År 1668 torde även tornets övre del ha uppmurats med gråsten (RÄK.).

Under 1600-talet uppfördes även ett rödfärgat vapenhus av trä framför den gamla, nu igenmurade S-portalen (LANTK. 1699). Byggnaden fanns kvar in på 1800-talet (sr. PROT. 1825). Rester av dess grundmurar ha påträffats vid gravgrävning framför långhusets SV hörn.²

1700-TAL

Åren 1704—05 ägde en större reparation rum, främst omfattande kyrkans inre. »Emådan Kyrckian Mycket Mörker . . . är . . .» upptogs vidare fyra nya fönster, av vilka två var belägna i långhusets N-mur samt ett i korets N-mur (LANTK.).

På 1720-talet försågs kyrkans tak och torn med järnflöjlar på träspiror (LANTK. 1721, 1727).

Kyrkan förlängdes 1739—41 (RÄK.) åt Ö, då det äldre koret nedrevs och ersattes av det

¹ Skr. av SIGFRID ERICSON och JOHN LINDBERG 25/10 1926, ATA: »Fogen är visserligen murad i förband, men olikheten i murningssätt och bruk ger vid handen olika byggnadsperioder. Östra delen är vårdslöst murad med fogar upp till 15 cm tjocklek. Bruket är av dålig beskaffenhet med grågul färg samt ringa sammanbindning och hållfasthet, sannolikt övervägande lera. Västra delen är omsorgsfullt murad, väl skolad med tunna fogar i starkt bruk. Innuti denna del av muren är bruket uppblandat med träkol i ungefärlig proportion 1 del kol till 2 å 3 delar bruk. Denna inblandning av träkol, som torde vara rätt ovanlig, förmoda vi är utförd för att absorbera den fuktighet, som vintertiden vill genomtränga muren eller möjligen för att göra bruket mera poröst och därmed bättre värmeisolerande.» — Vid restaureringen påträffades vidare äldre fönster i S fasaden samt ett stenaltare (uppm.ritn. av fönster och altare äro bifogade skr.). Däremot fann man ej spår av någon dekoration eller några målningar å kyrkans innerväggar.

² Enl. muntlig uppg. 1956 av kyrkovaktmästaren Sven Andreasson, Solberga.

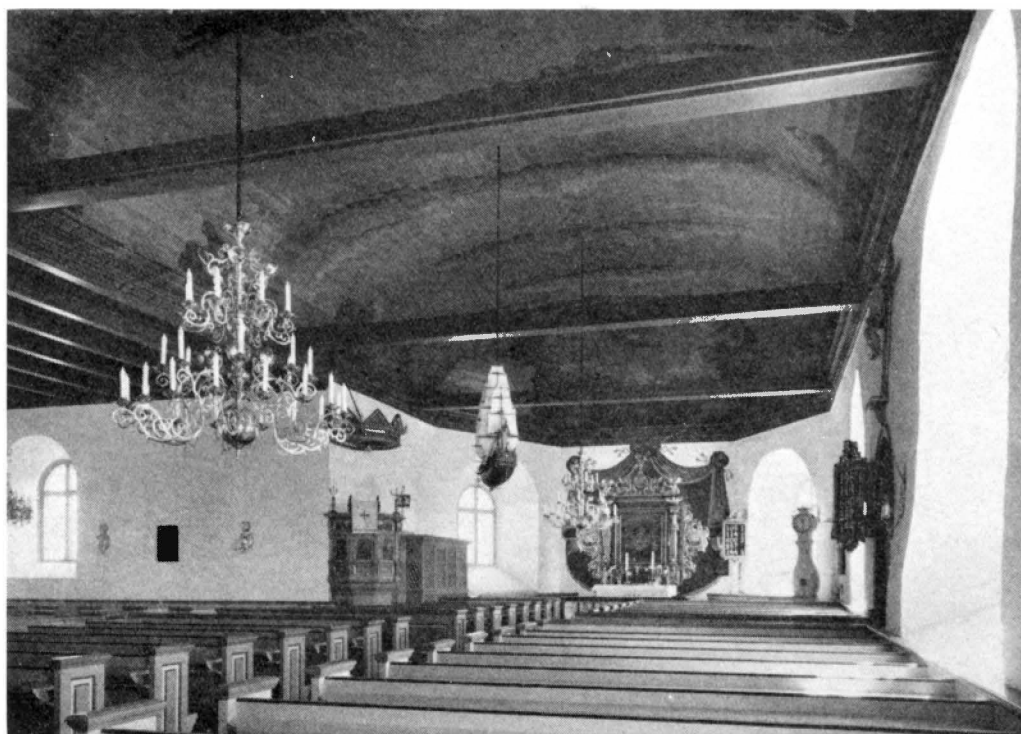

Fig. 51. Interiör mot öster. Foto 1960.
Kircheninneres nach O. Interior looking E.

nuvarande tresidiga östpartiet med samma bredd som långhuset. Ovannämnda fog utgörande det ursprungliga långhusets NÖ hörn (s. 64), visar, att utvidgningen direkt anslutits till långhuset. Denna utvidgning kunde således byggas omedelbart utanför det äldre koret, vilket sålunda kunnat användas, tills de nya murarna var färdiga (fig. 54). Kyrkorummet fick vid denna utvidgning sitt ännu bestående segmentvalv av trä. — Åren 1752—53 upptogs ännu ett fönster. Vidare försågs taket med takluckor (LANTK.). — En sakristia omnämnes i RÄK. 1754, i samband med att den försågs med en ny dörr. Sannolikt har denna varit belägen bakom det skrank, som nu står nedanför predikstolen (s. 74). — Först år 1796 försågs kyrkans valv med målningar, vilka utfördes av Olof Hagström, Göteborg (s. 59; LANTK. 1797).

Av de förändringar kyrkan genomgick under 1800-talet må följande nämnas: År 1853 vidgades fönsteröppningarna nedåt tio tum, varigenom kyrkan blev ljusare (ST.-PROT.). — En mera omfattande ombyggnad och restaurering företogs 1867—68. Det 1625—29 uppförda tornet måste på grund av sprickbildningar i dess murar rivas. Det hade tidigare förstärkts med ankarjärn. Dylika arbeten omnämns i ST.PROT. 1824 och

1800-TAL

Fig. 52. Interiör mot väster. Foto 1960.
Kircheninneres nach W. Interior looking W.

1853. I den rivna byggnadens ställe uppfördes 1867 kyrkans nuvarande torn (fig. 47) enligt ritningar av ark. Johan Adolf Hawerman¹ (BSt). I samband med tornbyggnaden företogs 1868 en restaurering av kyrkans interiör och inredning, bl. a. av bänkar, altare, predikstol och nummertavla. I ett st. PROT. 1869 meddelas att »kostnaderna för Tornbyggnaden å Solberga kyrka och rep. och arbeten i sjelfva kyrkan in- och utvändigt, ävensom å kyrkogården, hade utgjordt i penningar tiotusenniohundrafem (10 905) riksdaler 70 öre rmt, samt in natura 3 939 karldagsverk, samt 1 300 hästdagsverk, hwarförutom 58 5/8 kistor sten och 234 hörnstenar blifvit till byggnadsarbetet framkörda . . .»

1900-TAL

År 1926 genomgick kyrkan en genomgripande ombyggnad och restaurering. Solberga församling beslöt vid kyrkostämma den 27 juli 1925 att antaga alternativ I av de båda

¹ JOHAN ADOLF HAWERMAN, f. 1812, † 1885, arkitekt i ÖIA. Mestadels verksam i Sthlm, där han bl. a. ritat Manilla dövstumsinstitut och det gamla Skogsinstitutet.

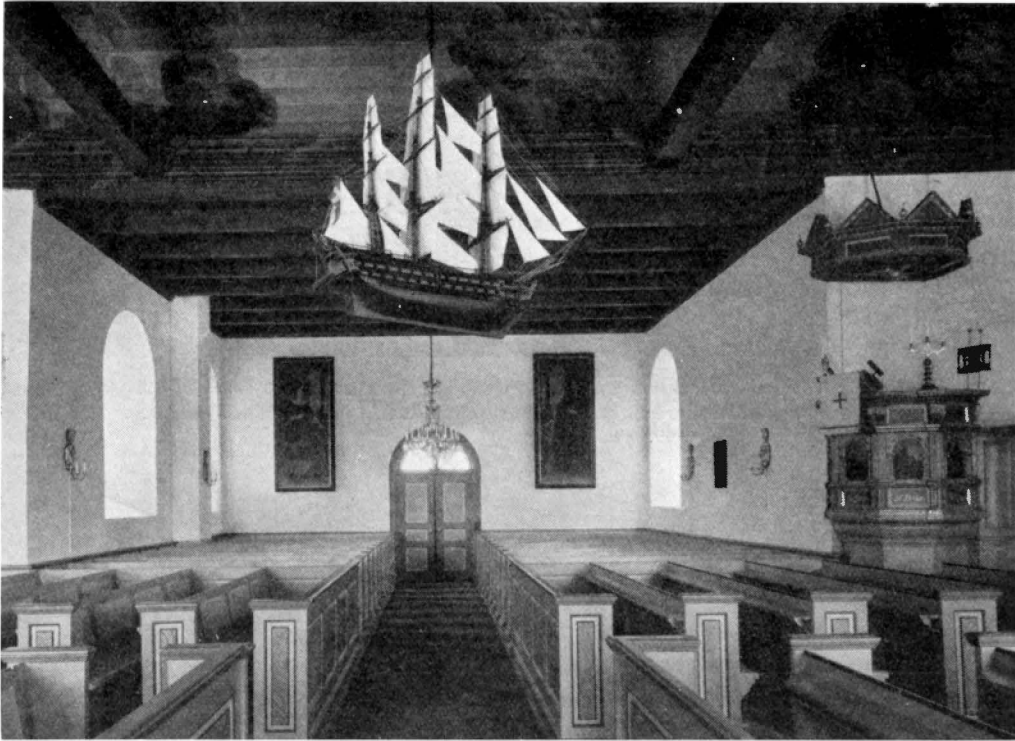

Fig. 53. Interiör mot N tvärarmen. Foto 1960.
Blick in das N Querschiff. Interior looking towards N transept.

förslag till ombyggnad och restaurering, som upprättats av ark. S. Ericson¹ i maj 1925 (BSr). Förslaget omfattade en tillbyggnad i form av ett tvärskepp samt en sakristia vid kyrkans N sida. Vidare skulle S ingången vid koret igenmuras, en ny ingång upptagas i S-muren mitt emot tvärskeppet, altare och altarring flyttas närmare korväggen (ej utfört), predikstolen flyttas ca 1 m ned i kyrkan, nya bänkar anskaffas, nytt golv inläggas, väggar ommålas samt tak renoveras. Ett särskilt förslag rörande målningsarbetena i kyrkan upprättades i sept. 1926 av S. ERICSON (BSr). Enligt detta skulle äldre målning framtagas å altartavlans omfattning, predikstolen, läktarbröstningen och andra äldre föremål av artisten Joel Mattsson (s. 134, not 1). — Av övriga reparationer under 1900-talet må nämnas, att tornhuvuven 1950 belades med kopparplåt i stället för en tidigare klädsel av skifferplattor (BSr).

¹ SIGFRID ERICSON, f. 1879, † 1958, arkitekt SAR. Har bl. a. ritat Masthuggskyrkan och Johannebergs kyrkan i Göteborg samt tillsammans med ark. A. BJERKE Konstmuseet i Göteborg.

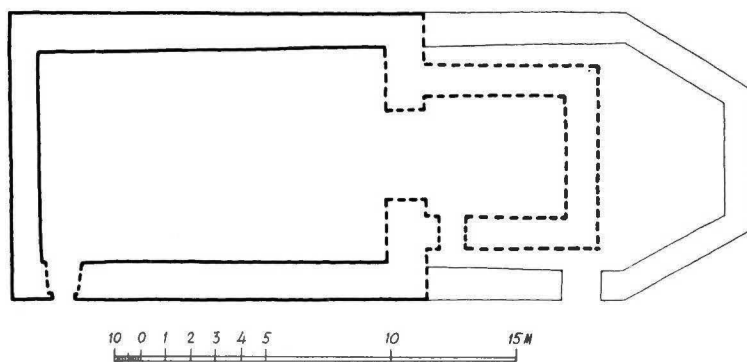

Fig. 54. Rekonstruktion av den ursprungliga kyrkans plan, 1 : 300. S. 64.
 Rekonstruktion des ursprünglichen Kirchengrundrisses. Reconstruction of plan of original church.

UPPVÄRM-
NING

Kyrkans nuvarande lågtrycksångvärmeledning installerades 1937 enligt ett förslag 1936 av ingenjören Ture Möllenberg, Göteborg (Handl. ang. kyrka och kyrkogård; BSt). Pannrummet förlades under markplanet i hörnet mellan långhuset och N tvärarmen enligt ritningar 1936 av ingenjören Hugo Crona, Stenungsund (BSt). — Rörande kyrkans tidigare uppvärmning vet vi genom RÄK., att en kamin inköptes 1897 från Kockums verkstäder. Enligt S. Ericsons uppmättningsritningar 1925 uppvärmdes kyrkan då av tre kaminer, av vilka en var placerad NV i långhuset, en på läktaren bakom orgeln samt en vid den dåvarande S ingången (BSt). Enligt S. Ericsons restaureringsförslag 1925 insattes en kamin även i den nya sakristian.

BELYSNING

Elektrisk belysning installerades 1932 av AEG (BSt).

INREDNING OCH LÖSA INVENTARIER

ALTARAN-
ORDNING

Altare murat av gråsten och klätt av gråmålad furuspånt. H 118,5, L 184, B 124. Sannolikt uppfört samtidigt med korpartiet 1741. I altarets Ö sida en nisch, omnämnd 1754 (»en ny dör til thet inner murade rummet i altaret»), där förr nattvardsvinet förvarades. Nischen, som under en tid varit igenmurad, återupptäcktes vid restaureringen 1926 (BSt; ATA). Utgör nu förvaringsplats för nattvardskärlen.

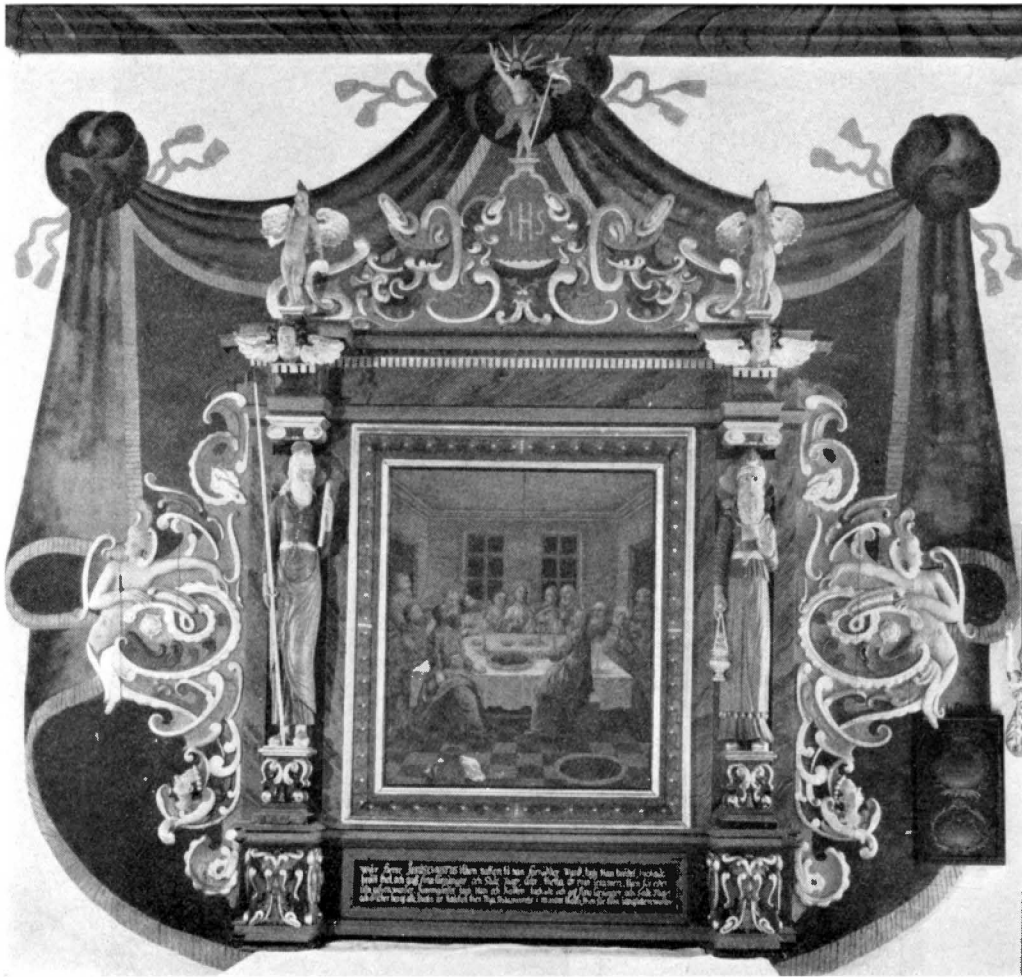

Fig. 55. Altarpupp, 1685. Från Hans Swants verkstad i Göteborg. Foto 1960.

Altar, 1685, aus der Werkstatt des Hans Swants in Retable, 1685. (Hans Swant's workshop, Gothenburg).
Gothenburg.

Altarprydnaden (fig. 55—57) utgöres av en målning inom en bred, rektangulär ram, insatt i en rikt skulpterad, målad och förgylld arkitektonisk uppställning av trä. På socklar med förkroppade postament står på ömse sidor om tavlan Moses och Aron i friskulptur såsom atlanter, uppbärande ett förkroppat entablement. Figurerna krönes av joniska kapital. Kornischen med tandsnitt och äggstav har bevingade kerubhuvuden på förkroppningarna. Ovanför dem två basunblåsande änglar, som flankera ett av rikt broskverk uppbyggt krön. I dess översta kartusch är målat *IHS*. Det hela krönes av en

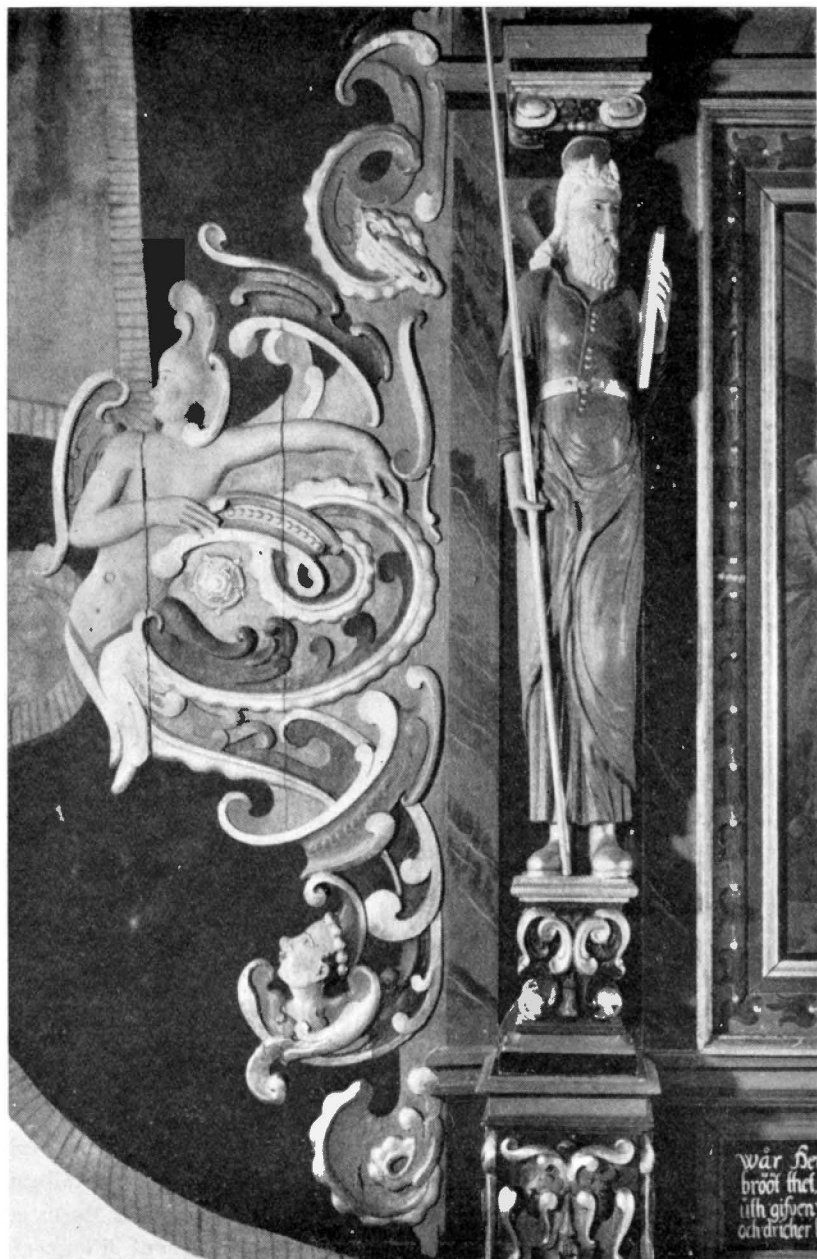

Fig. 56. Detalj av altaruppsatsen fig. 55. Foto 1960.
Einzelheit vom Altar Abb. 55. Detail from retable fig. 55.

Fig. 57. Detalj av altaruppsatsen fig. 55. Foto 1960.
Einzelheit vom Altar Abb. 55. Detail from retable fig. 55.

skulptur av den uppståndne Kristus med korsfana. Uppställningens sidor flankeras av rikt skulpterade vingar med broskornament och inflätade kvinnofigurer.

Altartavlan (fig. 58) framställer Nattvarden med Kristus och de tolv apostlarna, samlade kring ett bord i en svensk herrgårds matsal. Ramen målad i grönt och guld. Under tavlan på sockelns mittstycke en inskriftstavla med målad text: VÅR HERRE JESUS CHRISTUS I THEN NATTEN, TÅ HAN FÖRRÅDDER WARDT, TOGH HAN BRÖDET, TACKADE, / BRÖÖT THET, OCH GAFF SINA LÄRJUNGAR OCH SADE: TAGER, ÄTER, THETTA ÄR MIN LEKAMEN, THEN FÖR EDER / UTH GIFWEN WARDER; SAMMALEDIS TOGH HAN OCH KALKEN, TACHADE OCH GAF SINO LÄRJUNGAR OCH SADE: TAGER / OCH DRICHER HERAF ALLE, THETTA ÄR KALCKEN THES NYA TESTAMENTETS I MINOM BLODH, THEN FÖR EDER UTHGUTTEN WARDER. Längst ned på högra postamentet står en målad signatur: NI[L]S STARE 1685 14 AP. Uppsatsen är av ek och furu och målad i blått, rött, grönt, grått och guld. H 342, B 346.

Skulpturarbetet kan i likhet med altaruppsatsens i Hålda hänföras till Göteborgsbildhuggaren Hans Swants verkstad. Nils Stare har arbetat i närmaste anslutning till sin 1678 bortgångne mästares stil.¹ Möjligen har Stare blott utfört målning på altaruppsatsen (jfr s. 132). Enligt VIS.PROT. 1820 hade emellertid »en ny altartavla föreställande Herrens Heliga nattvard (blivit) förskaffad sedan sista visitationen 1790». Vid kompositionen av denna nattvardsmålning har dess upphovsman använt sig av ett schema vanligt på altartavlor från 1600-talets slut, i detta fall sannolikt förmedlat av ett eller flera kopparstick, som fritt använts av konstnären. Särskilt torde bakgrunden vara konstnärens egen komposition. Altartavlan restaurerades 1868 (ST.PROT.) samt 1894 av J. A. Holmqvist² (Jfr s. 76; RÄK.).

Altarringen är femsidigt bruten och har gråådrade, svarvade balusterdockor. Knäpall och bröstvärn är klädda med röd sammet. Altarringen tillkom sannolikt 1869 (ST.PROT.).

KRUCIFIX

Krucifix (fig. 60) med figur av polykromerad ek. H 91. Från 1700-talet. Åren 1868—1927 var figuren förgylld (ST.PROT. 1868; SNABBINV. 1919); den restaurerades 1927 (ATA). Kristusbilden har sannolikt tidigare varit fästad på ett mörkmålat kors av täljt rundvirke (fig. 59), som nu står i tornet. H 180, B 90. Detta utbyttes senare mot det nuvarande. Från 1700-talets slut intill 1800-talets mitt hängde krucifixet »under taket», varmed sannolikt menas, att det stått på den främsta bindbjälken mellan kor och långhus (INV. 1779—1834; Handl. ang. prästval). Det är nu uppsatt över S ingången.

Altarkrucifix av brunbetsad ek. H 56. Figuren av lövträ. H 24. Modernt arbete. Inköpt i början av 1950-talet.

¹ KARLING, HANS SWANT, s. 3 och 32 f.

² J. A. HOLMQVIST var teckningslärare vid Slöjdföreningens skola i Göteborg åren 1902—30. — Altartavlan i Jörlanda kyrka är även av H:s hand (se s. 127).

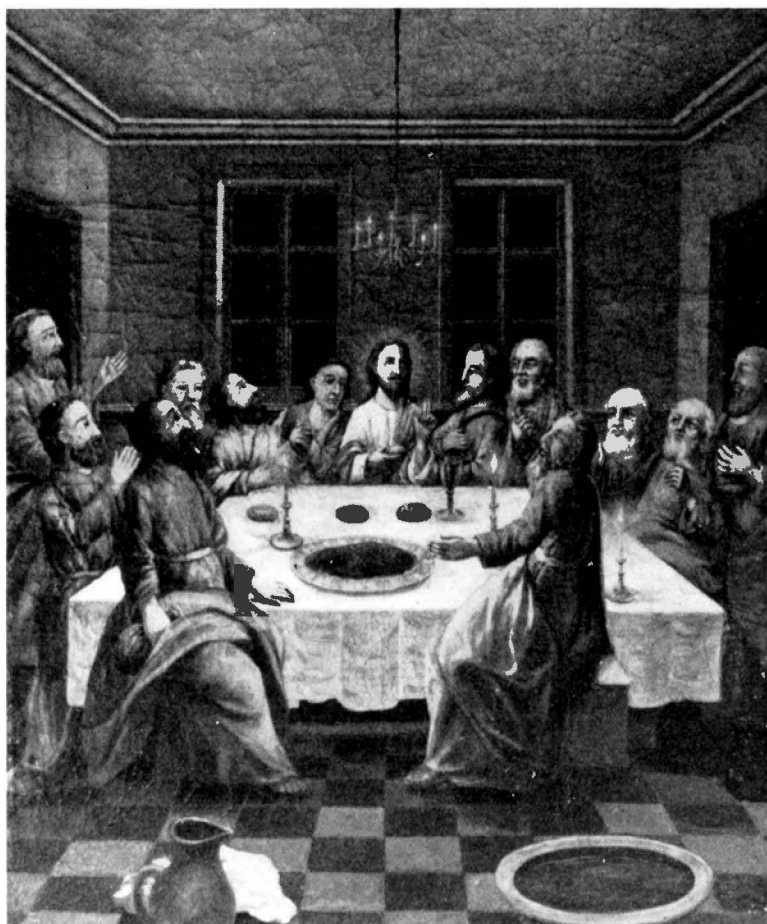
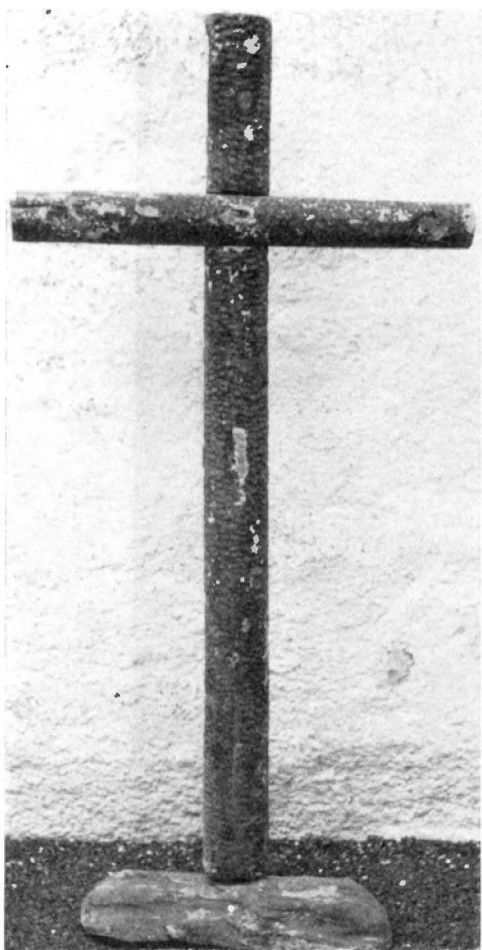

Fig. 58. Altartavla målad omkr. 1800. Detalj i altaruppsatsen fig. 55.
Foto 1960. S. 72.

Das Altarbild aus Abb. 55. Altarpiece in retable fig. 55.

Predikstol (se fig. 53) med korg och ljudtak av ek. Korgen byggd på en åttasidig, oregelbunden plan med fyra hela sidofält. Den står på ett klumpigt underrede av gråådrat trä. I korgens hörn kannelerade dubbelpilastrar bärande ett förkropppat listverk med dubbelkonsoler i hörnen. Pilastrarna står på ett förkropppat sockelparti. I varje sidofält mellan pilastrarna en blindarkad, omslutande en evangelistbild, vilken målats på klistrad duk. Figurernas färg grågul mot blå botten. I sockelpartiets fält evangelisternas namn. Ljudtakets listverksram krönes av små enkla, osmyckade trekantsgavlar, skilda av svarvade pinaklar i hörnen. Under predikstolstaket hänger inom en strål-

PREDIKSTOL

SKRANK

TIMGLAS

Fig. 59. Kors av täljt rundvirke, på vilket Kristusbilden fig. 60 sannolikt urspr. varit fästad. Foto 1960.

Kreuz aus geschältem Rundholz, auf dem der Kruzifixus von Abb. 60 wahrscheinlich früher befestigt war.

Cross of carved round timber on which was probably originally the Christ in fig. 60.

BÄNKINREDNING

Öppen bänkinredning från 1926, ritad av ark. S. Ericson (fig. 51 o. 52). Gavlar med rektangulära fyllningar, målade i rött, grått och svart; ryggar och sitsar gråmålade. I koret tvenne bänkar för präst och kyrkvård, av vilka kyrkvårdsbänken i S härrör från

gloria den Helige Andes duva. Korg och tak i blå, röda, gröna och gula färger samt guld. Korgens H 120. 1600-talstyp. I LANTK. 1704 står: »Twå Karllar i Twänne dagar huilka hafwa upsat Prädickstohlen». Därmed avses sannolikt icke dess första uppsättande utan en flyttning och återuppsättning i samband med upptagandet av nya fönster i N väggen (se s. 64). — Predikstolen ommålades 1868 (ST.PROT.), 1894 renoverades figurmålningarna av J. A. Holmqvist (jfr altartavlan). I samband med N korsarmens tillkomst 1926 flyttades predikstolen några meter åt Ö. Den konserverades 1927 av artisten Joel Mattsson.

Vid uppgången till predikstolen, framför dörren till nuvarande sakristian, finns ett skrank (se fig. 51). Detta består av åtta rektangulära fyllningar, av vilka de fyra undre är försedda med pilastrar och rundbågar samt de fyra övre med ribbgallerverk. Pilastrar och svicklar med skuren bladornamentik i blågrått och ljusrött, gallerverk i grågrönt. Skranket är sannolikt identiskt med den avskrankade sakristia, som omnämnes i RÄK. 1754, och som nyttjades, innan särskild utbyggnad gjorts för en sådan (s. 65).

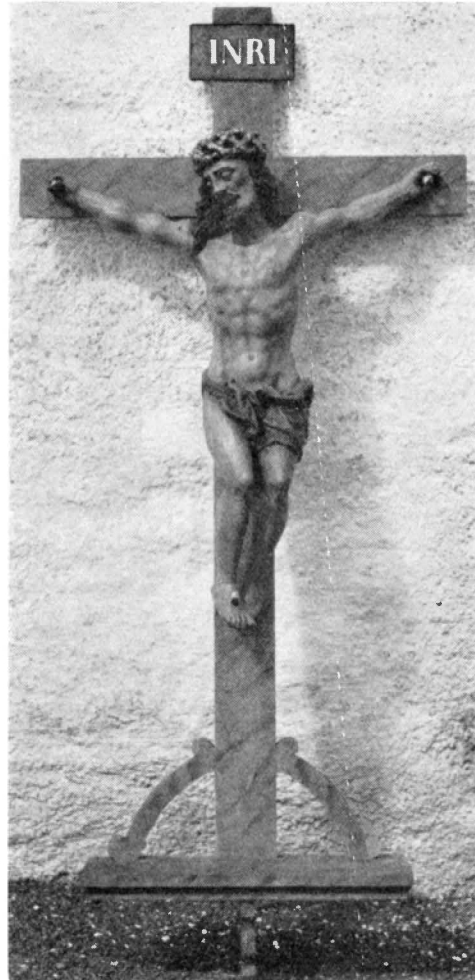
Timglasställ av trä med fyra glas, monterat på två järnståndare. Målat i blått och guld. H (med ståndare) 40. Inköptes 1762 för 20 daler och uppsattes 1763 (RÄK.) — Ett tidigare timglas omnämnes i INV. 1705 såsom »odugeligit». Ännu ett timglas inköptes i Göteborg 1722 (LANTK.).

en äldre bänkinredning. — På kyrkvinden förvaras rester av en tidigare bänkinredning, enkel och brunådrad med rektangulära fyllningar. Enligt fotografier var kyrkans bänkinredning före 1926 slutet. Rörande tidigare bänkinredningar giver RÄK. under 1700-talet vid handen, att bänkarna reparerades och förnyades successivt (LANTK. 1722, 1731, 1734). Bänkarna, som 1830 var brunmarmorade, ommålades 1868 i ekfärg med gula sitsar (INV. 1830; ST.PROT.).

»2 Suarffuitt brudestoll» upptages i INV. 1598. — I ett 1680 gjort tillägg till INV. 1669 står: »1 Ny slagstohl, köpt 1670» (d. v. s. en stol, där ryggen kan slås över från den ena sidan av sitsen till den andra). Båda nu förkomna.

Nummertavla (fig. 61) i gråådrad träram, sirad och krönt av akantussniderier och målad i guld, rött, svart och grönt. H 135, B 74. Köpt 1745 i Göteborg (RÄK.). Övertog då en äldre tavlas blecksiffror (INV. 1789). — En replik av denna tillverkades vid restaureringen 1926.

Läktare i V, vilande på fjorton fyrsidiga, gråådrade träpelare. Dess barriär är bruten med mittpartiet framskjutet (jfr fig. 52). Den byggdes 1671 och målades 1672 (RÄK. 1671—72). Läktarbröstningen består av fjorton rektangulära fält, skilda åt av svarvade pilastrar. I fälten pilasterburna rundbågar, dekorerade med plattskärning, omfattande figurmålningar på duk (fig. 62). Figurerna, Kristus, de tolv apostlarna och Paulus, är målade i relativt klara och välnyanserade färger ompännande hela färgregistret mot brun botten. Apostlarna framställs med sina olika attribut. Nedtill skiljs namnfälten under målningarna av pilasterpostament, upptill avslutas bröstningen av ett rikt listverk. H 114. Figurmålningarna

BRUDBÄNK

NUMMER-
TAVLORORGEL-
LÄKTARE

Fig. 60. Krucifixus av polykromerad ek, sannolikt 1700-tal. Korset från omkr. 1900.

Foto 1960. S. 72.

Krucifixus aus farbig gefaßtem Eichenholz, wahrscheinlich 18. Jh., das Kreuz um 1900.

Crucifix of polychrome oak, probably 18th century. Cross ca. 1900.

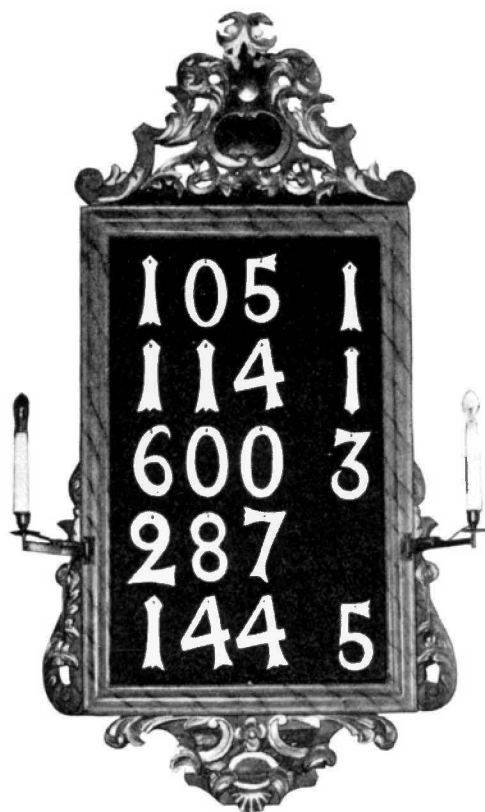

Fig. 61. Nummertavla, inköpt 1745. Foto 1960. S. 75.
 Nummerntafel, erworben 1745. Hymnboard, purchased 1745.

renoverades 1868 (ST.PROT.) och 1894 av J. A. Holmqvist (s. 72, not 2; RÄK.). De konserverades 1927 av Joel Mattsson.

ORGEL

En orgel står på läktaren. Dess fasad utgöres av ett gråådrat ramverk med fem blindpipsfält. Den krönes av en trekantsgavel med ett emblem bestående av en lyra över två korslagda trumpeter och omgivande bladverk. De yttre sidofälten avslutas upptill av vardera ett palmettornament.

Fasaden, som är den ursprungliga från 1874, bar intill år 1950, då den ommålades inskriften LOFVEN HERRAN. Dess gavel hade då tandlist (foto 1919; BST; Handl. ang. kyrka och kyrkogård).

Orgelverket, nu med 21 stämmor, 2 manualer och fri pedal, byggdes ursprungligen 1874 av J. N. Söderling från Göteborg för en summa av 3 700 kr, som skänktes av Anders, Olof och Theodor Ahrenberg i Göteborg, Tobias Ahrenberg i Mölndal samt av Otto och

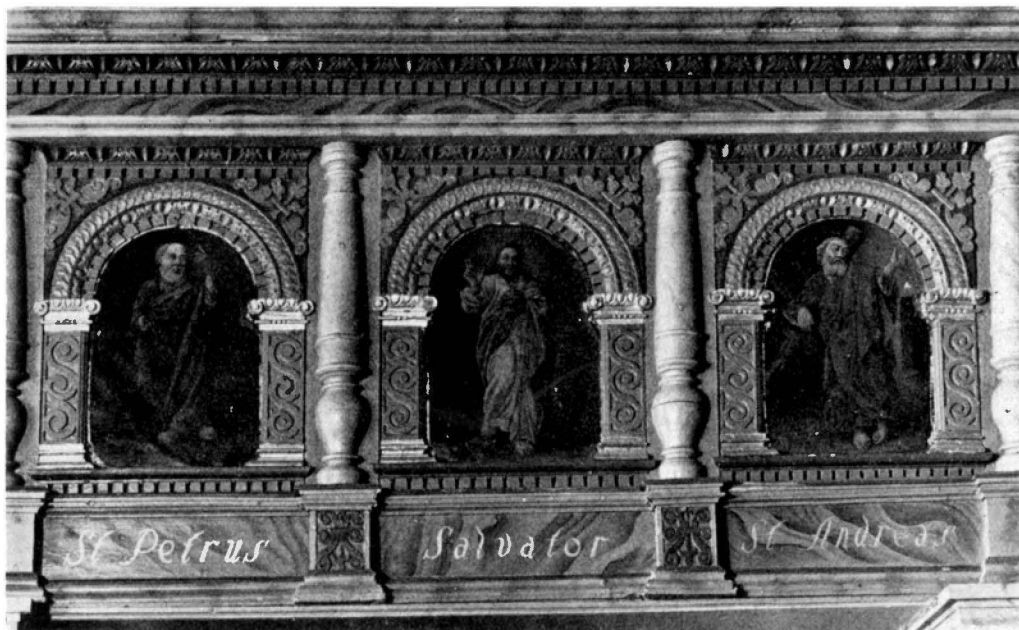

Fig. 62. Del av läktarbarriären (se fig. 52). Foto 1960. S. 75.

Abschnitt der Emporenbrüstung (vgl. Abb. 52). Die Malerei auf Leinen. Portion of gallery barrier (see fig. 52).

Theodor Nilsson i Majorna.¹ Orgeln uppsattes i kyrkan på klockare A. Thorells och församlingens bekostnad (RÄK. 1874, pag. 306). — Verket reparerades 1949, varvid spelbordet flyttades till norra sidan av läktaren.

Dopfundt med cirkelrund cuppa av täljsten med vulst under. Skaft-fot i två delar av täljsten (fig. 63—64). Cuppan har centralt uttömningshål. Hela cuppans utsida bär ornering i flat relief. Denna består av ett mansansikte en face, från vars mun åt båda hållen utgår rankspiraler, vilka avslutas av ett blad i mitten av varje spiral. H 85—88, D 60. Cuppan från 1200-talets förra del. Cuppans material och ornamentik visar stor likhet med funten i Björlanda (jfr SvK, Bo I, fig. 31). Sannolikt är dessa funtar utförda av samme mästare, vilken tillhör Thorkillus skola.² Thorkillus har signerat funten i Rolfstorp i Halland (se SvK, Bo I, s. XV). Skaft och fot är däremot av annan och ljusare karaktär. Överst på skaftcyklern samt på vulsten är inhugget ett litet konsekrationkors (synliga å fig. 64). Huruvida skaftet och foten är äldre eller yngre än cuppan kan inte med säkerhet avgöras.

DOPREDSKAP

¹ Bröderna AHRENBERG lär ha härstammat från gården *Arntorp* i Kareby sn (Bo), på mödernet från Solberga. — O. och T. NILSSON härstammade från *Torresröd* i Solberga.

² Jfr S. A. HALBÄCK, *Medeltida dopfuntar i Bohuslän*, s. 43; DENSAMME, *Bohuslän—Gotland: Poler i vår medeltida konst*, i: *Vikarvets årsbok 1960—61*, s. 32—35.

Fig. 63. Detalj av dopfont fig. 64. Foto 1960. S. 77.
Einzelheit vom Taufstein Abb. 64. Detail of font bowl fig. 64.

Dopfat av driven och punsad mässing (fig. 67). I fatets botten en krönt dubbelörn med vapensköld. Vapnet är en fantasiskapelse, inspirerad av kejsar Karl V:s vapen (jfr SvK, Bl IV, s. 231 o. fig. 202). Kring skölden står med gotiska minuskler tio gånger upprepat: GOT SEI MIT VNS (Gud vare med oss). På brättet ett likaledes tio gånger upprepat motiv med en löpande hjort, hetsad av en hund. D 61, 4. Troligen nürnbergearbete från 1500-talets slut eller 1600-talets början (UTST. 1923 nr 169).

NATTVARDS-
KÄRL

Kalkar: — 1. Av förgyllt silver (fig. 65). Skaft med nod av sex dubbelvulster, sexpassformad fot prydd med åldermansrankeartad gravyr. Kring fotens sarg inpunsade ornament, bestående av små trianglar. På fotens brätte en stpl (fig. 66). Mästaren har även gjort kalkarna i Harestad, Håлта och Jörlanda, som bär samma stämpel. Cuppan bär en graverad inskrift: ANNO 1675 DEN 18 IUNIJ ER DENNE KALCK OC DISK GIFVEN AF NY I IESU NAFN :/: GUD TIL ÆRRE OC SOLBERG KIERCKE TIL NYTTE AF SOGNE PRESTEN DIR SAMME STED :/: H. FRANTZ HANSSØN¹ OC HANDS KIERRE HUSTRU TORBOR TORGIER S DAA-

¹ FRANTZ HANSSØN WANDAL, kyrkoherde i Solberga omkr. 1660, † 1682, son till lagmannen i Bohus län HANS FRANTZØN WANDALIN. Denne är sannolikt identisk med lagmannen i Bohus län och Viken HANS FRANTSSØN (jfr. Håлта, s. 24 not, 1). — Den J[OHANNES] A[NTONIUS] FRANTZON, som 1671 skänkt en senare förkommen kalk, kan möjligen vara samma person.

Fig. 64. Dopfont av täljsten. Cuppan från 1200-talets förra del av Thorkillus skola. Foto 1960. S. 77.

Taufstein aus Topfstein. Die Cuppa von der Schule des Thorkillus aus der 1.H. des 13. Jh.

Font of soapstone. Bowl first half of 13th century; school of Thorkillus.

Fig. 65. Kalk (nr 1) av förgyllt silver, skänkt 1675. Paten (nr 1) av förgyllt silver, tillverkad 1853 av Carl Tengstedt, Göteborg. Foto 1960. S. 78.

Kelch (Nr. 1), silbervergoldet, gestiftet 1675. Patene (Nr. 1), silbervergoldet, von Carl Tengstedt in Gothenburg 1853.

Silver-gilt chalice (No. 1), presented 1675. Silver-gilt paten (No. 1), made in 1853 by Carl Tengstedt, Gothenburg.

Fig. 66. Stämpel å kalk nr 1. Dubbel skala.
Stempel auf dem Kelch Nr. 1. Mark on chalice No. 1.

Fig. 67. Dopfat av mässing. I mitten en parafras på Kejsar Karl V:s vapen. Troligen nürnbergskt arbete från 1500-talets slut eller 1600-talets början.
Foto i ATA 1923. S. 78.

Taufschale aus Messing. In der Mitte eine Paraphrase des Wappens Karls V. Wahrscheinlich Nürnberger Arbeit um 1600.

Brass christening bowl. In the centre a paraphrase on the arms of Emperor Charles V. Probably Nuremberg work, end of 16th century or beginning of 17th.

TER.: H 20,5, D 10,5. Förvaras i ett fodral (se nedan). Kalken lagades resp. omförgylldes 1875 och 1894 (RÅK.) — 2. Av nysilver i två delar med graverade ornament. Cuppan inuti förgylld. Enligt inskrift skänkt av Alfr. Karlsson 1922.¹ H 26,5. — 3. Sockenbudskalk av silver med nod i sex vulster och sexpassformad fot. Nod och fot med åldermansrankeartad dekor. Runt foten en sarg med stuckna trianglar. Under botten

¹ ALFRED KARLSSON var lantbrukare i Åseby i Solberga.

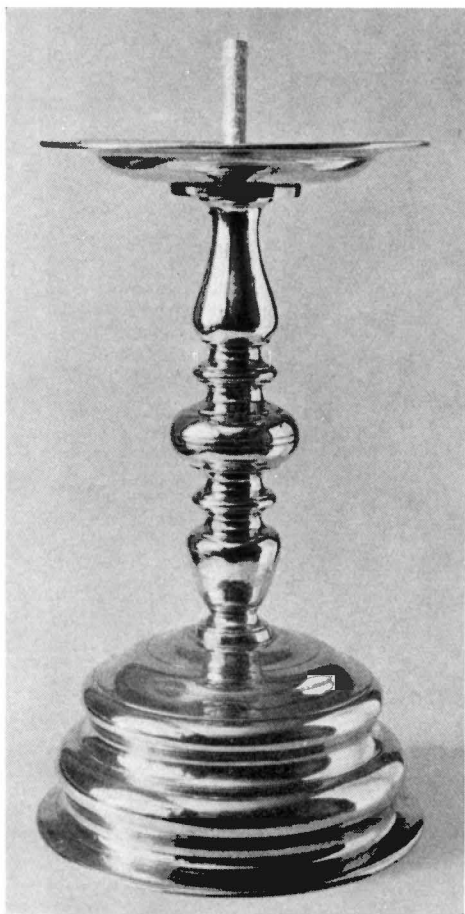

Fig. 68. Ljusstake (nr 1) av malm från omkr. 1630. Foto 1960. S. 84.

Leuchter (Nr. 1) aus Erz um 1630.
Brass candlestick (No. 1) ca. 1630.

ett litet utrymme för förvaring av oblater. H 11. Följande uppgift i LANTK. 1699: »Låtit omgiöra enn Sochnebudzkalk som haffuer warit sönderbruuten, och är förbättrad medh tuenne Lodh Sillf», avser sannolikt denna kalk. — INV. 1815 meddelar, att sockenbudskalkarna då blivit redovisade för Solberga kyrka efter att förut ha varit redovisade för prästgården såsom pastoratets gemensamma egendom. En andra sockenbudskalk har sedan 1700-talet nyttjats av komministern i pastoratet (LANTK. 1792) och tillhör nu Jörlanda kyrka (s. 140).

Patener: — 1. Av förgyllt silver (fig. 65). Enligt stplr under brättet utförd 1853 av Carl Tengstedt (mästare 1819 i Göteborg). D 14,4. Patenen förgylldes 1875 (RÄK.). Tillhör kalk nr 1 och förvaras jämte denna i fodral (se nedan). — 2. Av nysilver. Skänkt av A. Karlsson (s. 81, not 1) 1922. D 15,5. Tillhör kalk nr 2. — 3. Av silver med ett graverat Agnus Dei i botten och åldermansrankedekor runt brättet. D 6,4. Tillhör kalk nr 3.

Fodral till kalk nr 1 och paten nr 1 av läderklätt, svarvat trä. H 24. Samtida med kalken.

Oblataskar: — 1. Av svarvat och skuret lövträ. Dekorerad med rektangulära, skurna fält med inslagna metallstift.

Inuti rödmålad och försedd med inskriften: E. P. S: E. E. D: KODE, 1794. H 10,7. — 2. Av nysilver, invändigt förgylld, rund och krönt av ett kors. H 12. Skänkt 1926 av August Nilsson.¹

Vinkannor: Två stycken stora, identiskt lika, av nysilver, inuti förgyllda. H 49. Den ena skänkt av August Nilsson, den andra av Alma Sterner² 1922 resp. 1926.

Officerskål av nysilver. H 8,5. Skänkt 1926 av Emil Andersson.³ —

¹ AUGUST NILSSON i Årsnäs, lantbrukare.

² Änkefru ALMA STERNER i Vinningstorp, Solberga sn.

³ EMIL ANDERSSON f. 1877, † 1958, handlande i Solberga, kyrkvärd fr. 1917, riksdagsman 1937—41.

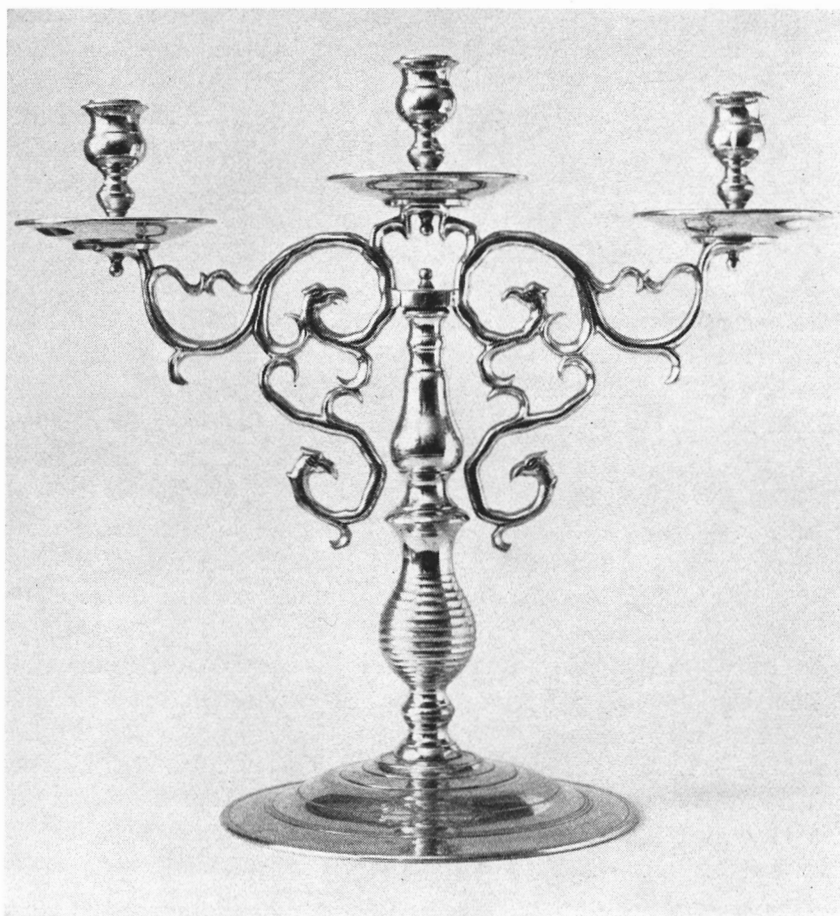

Fig. 69. Ljusstake (nr 2) av malm, Gusums bruk, inköpt 1902. Foto 1960. S. 84.

Leuchter (Nr. 2) aus Erz, aus der
Hütte von Gusum, erworben 1902.

Brass candlestick (No. 2), Gusum
Works, purchased 1902.

Enligt en i INV. 1669 införd anteckning, daterad 11 Sept. Anno 1680, ägde ett inbrott rum i kyrkan 1671, varvid åtskilliga inventarier stulos, bl. a. en förgylld kalk med paten jämte åtskilliga textilier. Samma år hade en kalk med paten skänkts av J. A. Frantzson (s. 78, not 1 och RÄK.).

Ljuskrönor: — 1. Av mässing med mittstav i balusterform och ljusarmar av järn; LJUSREDSKAP bär 26 pipor, fördelade på tre kransar. H 142. Skänkt enligt inskrift på mittstavens nederkula av Sven Hult i Kållekärr 1926.¹ — 2. Av mässing med mittstav i baluster-

¹ SVEN HULT, lantbrukare i Jörlanda, f. i Solberga.

form och ljusarmar av järn med 32 pipor, fördelade på tre kransar. H 142. Skänkt enligt inskrift på mittstavens nederkula av August Olsson i Torp 1926.¹ — 3. Av metall med glasprismor med 24 ljuspipor, fördelade på två kransar. H 125. Skänkt 1897 av Gunnar Nilsson i Vallby (RÅK.).² — 4. Av malm med fem pipor. H 30. Modern. Inköpt 1955 till sakristian.

Ljusplåtar av pressad mässing med tre pipor, 13 stycken. H 56. Inköpta 1926 (RÅK.).

Ljusstakar: — 1. Av malm, två stycken, för ett ljus med ljuspiggas (fig. 68). Foten tung, rund, skaftet i balusterform. H 42,8. Från omkring 1630 (tillägg till INV. 1598). — 2. Av malm med tre ljusarmar i stiliserat slingverk, två stycken (fig. 69). H 37,5. Enligt stplr under foten gjutna vid Gusums bruk. Inköpta 1902 (INV. 1903). På altaret. — 3. Av mässing med tre ljusarmar och ett kors i mittarmen, två stycken. H 50. Enligt inskrifter skänkta 1915 av Alfred Karlsson (s. 81, not 1) och August Nilsson (s. 82, not 1). På predikstolen. — 4. Av malm, enpipiga, två stycken. H 14. Inköpta 1922 (RÅK.). På dopaltaret. — 5. Av mässing med sju ljusarmar. H 38. Enligt inskrift skänkt 1926 av Axel Johansson.³ I bårhuset på nya kyrkogården.

TEXTILIER

Antependier: — 1. Av rött kläde med broderi i gult silke, delvis applikation: stiliserade rosor, i mitten en krans omgivande IHS samt bårder utmed sidorna. H 92, L 177. Inköpt 1902 (INV. 1903) från Elisabeth Bastholms ateljé i Göteborg.⁴ — 2. Av svart kläde med påsydd dekor i silvertråd och galoner. H 93, L 177. Utfört av Gust. Barthels ateljé⁵ i Göteborg. Enl. inskrift skänkt av Ida Andersson⁶, Guntorp, 1926. — 3. Av vitt linne broderat med stjärnor och IHS. Signerat KOMP. E. P. (= Elin Pettersson, LICIVM 1952. H 93, L 179).

Mässhakar: — 1. Av svart sammet med silveraloner. På ryggsidan kors med dödska (bortfallen) och två korslagda benknor, på framsidan Guds Öga och årtalet 1770. Gåva 1770 av talmannen i bondeståndet Lars Torbjörnsson⁷ i Ingetorp (INV. 1789). Sliten och skadad. — 2. Av röd sammet. På ryggsidan ett kors, på framsidan Guds Öga med Jahve-tecken i guldtråd. Inköpt 1902 från Elisabeth Bastholms ateljé

¹ AUGUST OLSSON, lantbrukare i Solberga.

² GUNNAR NILSSON, lantbrukare i Solberga.

³ AXEL JOHANSSON, kyrkvaktmästare i Lundby kyrka i Göteborg, f. i Solberga sn, † 1957.

⁴ ELISABETH BASTHOLM. f. 1866, † 1951, textilkonstnärinna. Huvuddelen av hennes verksamhet var förlagd till Licium, Stockholm. Kring sekelskiftet innehade hon en ateljé i Göteborg.

⁵ GUSTAF BARTHELS snörmakerifabrik i Göteborg etablerades 1894 och utförde bl. a. kyrkliga textilier. Åren 1922—37 arbetade en syateljé för tillverkning av kyrkliga textilier i större skala.

⁶ IDA ANDERSSON, tjänarinna i Guntorp, Solberga.

⁷ LARS TORBJÖRNSSON, f. 1719, † 1786. Innehade gården *Ingetorp* i Solberga. Riksdagsman för Inlands Nordre m. fl. härader 1755—80. Talman i bondeståndet 1769—70. Tillhörde hattpartiet. Stod fadder åt Gustav IV Adolf. G. 1749 m. ANNA JÖNSDOTTER.

Fig. 70. Matta av ylle i ryateknik från 1848. Foto 1960. S. 87.
Matte aus Wolle in Knüpftechnik von 1848. Carpet, wool, pile knot weaving, 1848.

Fig. 71. Begravningsplåtar (nr 1) över prosten J. A. Rhodin, † 1818. Foto 1960. S. 87.
Totenplaketten (Nr. 1) för den Propst J. A. Rhodin † 1818.
Funeral plates (No. 1) in memory of Dean J. A. Rhodin, † 1818.

i Göteborg (INV. 1903). — 3. Av svart sammet. På ryggsidan törnekrönt kors, på framsidan Guds Öga i silkebroderi. Från Gust. Barthels ateljé, Göteborg. Enl. inskrift skänkt av Alfred Andreasson, Anders och Elam Augustsson¹ 1927. — 4 o 5. Av vit konstsilkedamast med gaffelkors av en i guld och klarrött mönstrad brokad. Modernt italienskt arbete. Till vardera mässhaken hör ett handlin och en stola (L 220). Inköpta 1956 resp. 1958.

Kalkkläden. — Två stycken av italiensk konstsilkedamast med applikation. Tillhör mässhakarna nr 4—5 och i samma utförande som dessa. 52×54. Inköpta 1956 resp. 1958.

Bursor: — Två stycken av konstsilkedamast. 23 × 23. Tillhör mässhakarna 4—5.

Predikstolshängen: — 1. Av svart ylle med silverdekor. Hör samman med antependium nr 2. Mått: 43×60,5. Skänkt 1926 av Emil Andersson (s. 82, not 3). — 2. Av rött ylle med påsydda band. Hör samman med antependium nr 1. Mått: 44,5 × 64. Skänkt av Berta Rylander² 1930. — 3. Av linne med broderat kors. Hör samman med antependium nr 3. Signerat LICIVM 1954. Mått: 43,5 × 58,5.

Bokpallskläden: — 1. Av rött ylle med gulddekor. 30 × 45. Skänkt 1926 av Ida Andersson (s. 84, not 6) tillsammans med själva pallen. — 2. Av svart ylle med silverdekor. 30 × 45. Skänkt av Emma Eliasson³ 1930.

¹ ALFRED ANDREASSON i Hammar, ANDERS och ELAM AUGUSTSSON i Guntorp, lantbrukare i Solberga.

² BERTA RYLANDER, f. JÖNSSON, bosatt i Göteborg, f. i Solberga.

³ EMMA ELIASSON i Branchög, lantbrukare i Solberga.

Kollekthåv av grön sammet med delar av rosafärgad snodd. Läderpung. Sammetshåven från 1800-talet. Holk av järn med kantbeslag av mässing kring håven. Skaft av furu. L 198. Från 1700-talet.

Som altarmatta användes en gammal rya i rött, grönt, blått, gult, vitt och brunsvart med invävt årtal ANNO 184(8?) (fig. 70). 145 × 165. Skänkt av Alma Johansson¹ på 1930-talet.

Av nu försvunna textilier kan nämnas en karmosinröd mässhake av sammet med guldgaloner, inköpt 1699 (LANTK.). Denna försåldes 1805 tillsammans med en av »utbrutit Kammelått» (s. 32, not 1) såsom gammal och obrukbar (ST. PROT.). — År 1694 inköptes »Kyrchio-Gubbens Blåa Räck» (LANTK.).

I korets cementgolv ligger ett antal gravhällar av skiffrad gnejs: — 1. Inskrift: RISMMD / 1762. L 95, B 85. I korgolvets S del. — 2. Enkel linjebård å stenens SV del. L 80, B 70 (stenens kanter delvis täckta av cement). Belägen Ö om den förra. — 3—6. Saknar inskrifter och ornament, men är sannolikt gravhällar. Mått resp.: L 170, B 140; L 220, B 105; L 140, B 140 (stenarnas kanter delvis täckta av cement). Framför altarringen. — 7. Saknar inskrift och ornament, dock sannolikt gravhäll. L 170, B 120. I mittgången vid främsta bänkraden.

Begravningsplåtar (se s. 44, not 5) fästade på svarta, rektangulära trätavlor. Plåtarna bär inskrifter och bibelspråk. — 1. Ett par av pressad, målad plåt (fig. 71). Den övre, krönt av Livets Krona, bär inskriften: HÄR FÖRVARAS STOFDET / AF / PROSTEN OCH KYRKOHERDEN / I SOLBERGA PASTORAT / HERR JAN AD: RHODIN / FÖDD D. 9 DECEMB. 1751, DÖD D. 20 APR: 1818 / I 32 ÅR DETTA FOLKETS KYRKOHERDE / 11 ÅR DERAS AD-

FÖRSVUNNA
TEXTILIER

GRAVMINNEN

Fig. 72. Begravningsplåtar (nr 2) över kyrkoherden Niclas Hernqvist, † 1829. Foto 1960. S. 88.
Totenplaketten (Nr. 2) für den Pfarrer Niclas
Hernqvist †1829.
Funeral plates (No. 2) in memory of Rector Niclas
Hernqvist, †1829.

¹ ALMA JOHANSSON, folkskollärarinna i Göteborg, bördig från Kårred i Solberga.

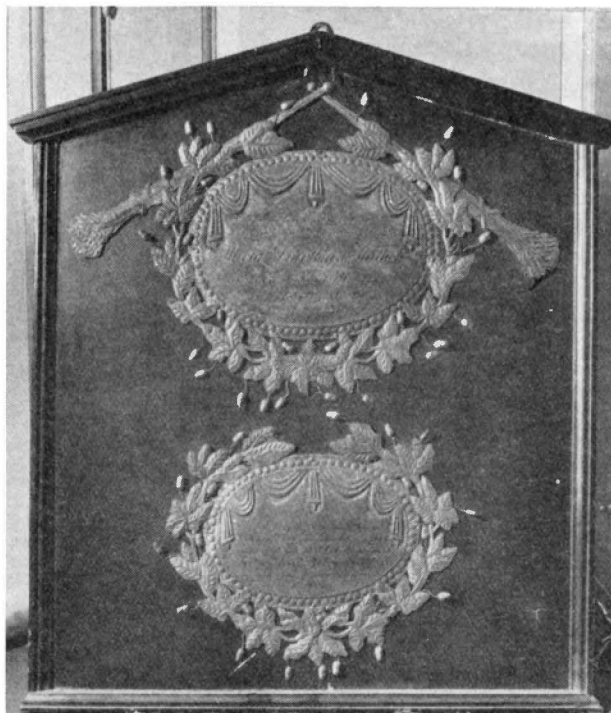

Fig. 73. Begravningsplåtar (nr 3) över Maria Dorothea Röing,
† 1842. Foto 1960.

Totenplaketten (Nr. 3) för Maria
Dorothea Röing †1842.

Funeral plates (No. 3) in
memory of Maria
Dorothea Röing, †1842.

JUNCT.¹ Den nedre har ett bibelspråk, 2 Tim. 4. H 69,5, B 44. Hänger på tvärmens Ö vägg. — 2. Ett par av pressad, målad plåt (fig. 72). Den övre krönt av Livets Krona. Över kyrkoherden Niclas Hernqvist² f. 1774, † 1829. Den nedre med bibelspråk Rom. 6: 4. H 64,5, B 38. Hänger i koret. — 3. Ett par av pressad, målad plåt. Den ena krönt av tvenne nedåtvända facklor (fig. 73). Över lantbrukaren Elias Röings hustru Maria Dorothea f. Wallich, f. 1802, † 1842. Den undre med bibelspråk. H 76, B 65. Hänger på långhusets N vägg. — Plåtarna restaurerades 1947 på bekostnad av major O. Rhodin³ (ATA).

¹ JAN ADAM RHODIN, f. 1751, † 1818, kyrkoherde i Solberga 1786, prost 1803, g.m. ANNA, dotter till talmannen i bondeståndet LARS TORBJÖRNSSON på Ingeröd (s. 84, not 7). JAN A. RHODIN var son till sin företrädare i ämbetet, prosten och kyrkoherden JONAS RHODIN (se Hälta s. 46, not 1).

² NICLAS HERNQVIST, f. 1774, † 1829, komminister i Solberga 1810—28, kyrkoherde i Torslanda 1828—29.

³ Major O. RHODIN är släkt med de i not 1 omnämnda prostarna Rhodin i Solberga. Se Sv. SLÄKTKALENDER 1930, s. 675.

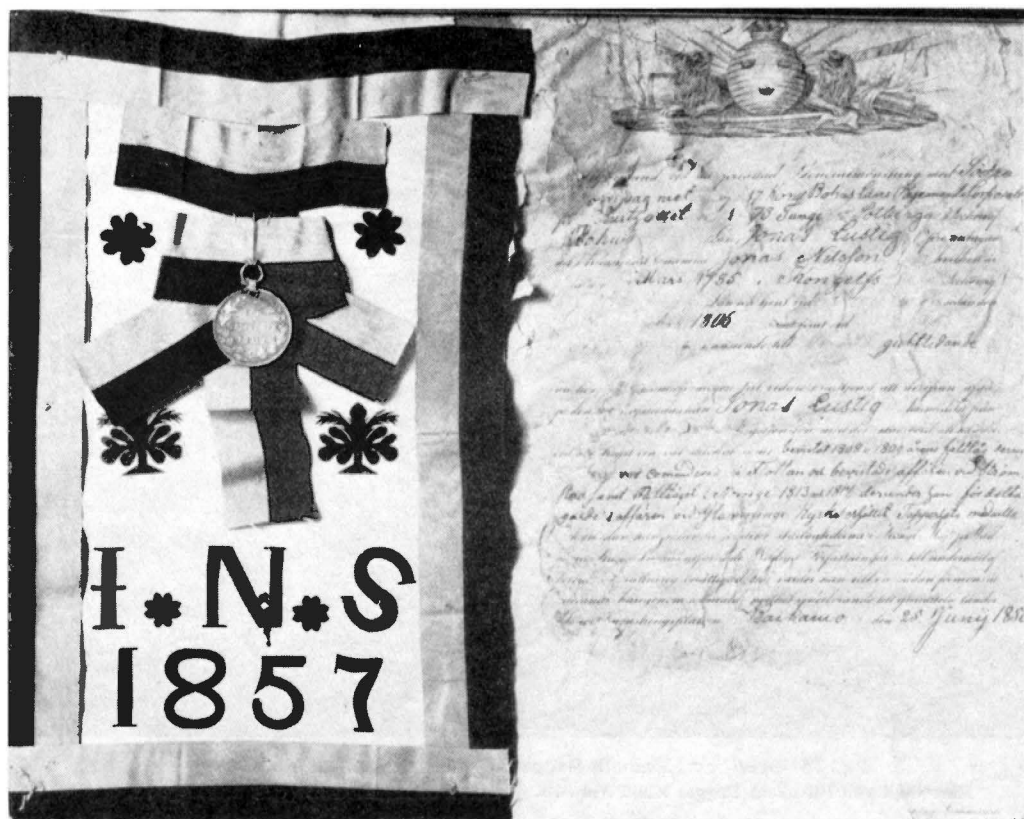

Fig. 74. Minnestavla över korpralen Jonas Nilsson Lustig, † 1857. Foto 1960.

Gedächtnistafel für den Korporal Jonas Nilsson Lustig, † 1857.   Tablet in memory of Corporal Jonas Nilsson Lustig, † 1857.

Minnestavla (fig. 74) över korpralen JONAS NILSSON LUSTIG, f. 1785, † 1857. Den består av ett uppfodrat pappersbrev jämte en tapperhetsmedalj inom glas och ram (jfr bil., s. 99). H 39, B 47. Medaljen är given åt Lustig för visad tapperhet under affären vid Glemminge kyrka (Norge) under det norska fälttåget 1814; brevet är hans avskeds- och pensionsbrev, daterat i Backamo 1850 och återgivet i bilaga (s. 99). Det är delvis skadat. Hänger i koret.

Porträtt, 2 st., i helfigur (fig. 76) av prosten Fredrik Bagge och hans hustru (s. 55, not 1). Oljemålningar på duk över panel. Prosten iklädd ämbetsdräkt; hustrun i en mönstrad sidenklänning med sammetsjacka. I höger hand håller hon en nejlika, symbol för Återlösningen.¹ Ansikts- och bröstpartier jämförelsevis väl målade, lemmarna,

PORTRÄTT

¹ Jfr I. BERGSTRÖM, Den symboliska nejlikan. Malmö 1958, s. 87 ff.

Fig. 75. Detalj av Elisabeth Bagges klänning å fig. 76. Foto 1960.
 Einzelheit von Elisabeth Bagges Kleid Abb. 76. Detail of Elisabeth Bagge's dress fig. 76.

spec. fötterna däremot feltecknade. Färger: svart, rött, guld, blått och grått. Prostens porträtt har på kolonnbasens plint en inskrift: SUFFICIT MIHI, QUI SOLUS SIBI SUFFICIT DEUS. ANNO CHRISTI 1695. AETATIS. 49. ~. (= För mig räcker den Gud, som ensam är sig själv nog. 1695 e. Kr. Vid 49 års ålder.) Hustruns porträtt har inskriften: TÄNCK UPPÅ MIG GUD TILL THE[T] BÄSTA, NEHEM: 13. V. 31. ANNO CHRISTI 1695. AETATIS: 45 ~. H 251, B 103. Hänger på tvärrarmens N vägg, ett på vardera sidan om ingången. Porträtten hade tidigare (enl. SNABBINV. 1919) gemensam ytterram och betecknades såsom ett dubbelporätt. Porträtten äro sannolikt målade av en Läcköskolan tillhörig eller närstående mästare, möjligen Johan Hammer.¹ För detta talar framför allt akantusornamentiken nedtill på fru Bagges klänning (fig. 75) samt nejlikesymboliken i bilden.

¹ JOHAN HAMMER (Hammar), f. omkr. 1640, † 1698, miniatyr-, porträtt-, batalj- och kyrkomålare. I tjänst hos Magnus Gabriel De la Gardie, på vars många slott, framför allt Läckö i Västergötland, han under 1670-talet utförde talrika arbeten av skiftande slag. Han vistades efter 1681 huvudsakligen i Göteborg, där han utförde en del kyrkomålningar och porträtt. H. anslöt sig till den flandrisk barockriktningen (SV. KONSTNÄRSLEXIKON).

Fig. 76. Porträtt av prosten Fredrik Bagge och hans hustru Elisabeth, f. Wandelin, utfört 1695, sannolikt av en Läcköskolan tillhörig eller närstående mästare.

Foto 1960. S. 89.

Bildnis des Propsten Fredrik Bagge und seiner Frau Elisabeth geb. Wandelin, gemalt 1695 von einem Meister, der wahrscheinlich der Läcköschule angehörte oder nahestand.

Portrait of Dean Fredrik Bagge and his wife, Elisabeth, neé Wandelin, painted 1695, probably by a master of the Läckö or closely related school.

Hammer vistades vid tiden omkring 1695 i Göteborg. Han hade sannolikt tidigare besökt bl. a. Holland och Tyskland, där porträtt av denna typ ofta förekom.

På 1830-talet fanns i kyrkan enligt INV. 1778—1831 Luthers och Melanchtons »conterfaits i Lebens Grösse» (LANTK.).

1. Oljemålning på duk, framställande Kristi dop i Jordan (fig. 78). Kristus, som stigit ner i Jordanfloden, begjutes med vatten av Johannes, som i sin v. hand håller en korsstav, omslingrad av ett band. Över Kristus sänker sig Den Helige Ande i form av en duva. I bakgrunden väntar två änglar hållande en klädnad. H 110,5, B 131. Tavlan lagad och kompletterad i övre, högra hörnet. Sannolikt identisk med »Taflⁿ Öfwer Funten», för vilken en konterfejare betalades 1697 (LANTK.). Enligt ett kontrakt mellan prosten Bagge och målaren Niclas Michelsonn, målade den senare 1697 en »Christi döpelse» för Håltå (se s. 52). Allt talar för att Michelsonn samma år även målat samma motiv för Solberga kyrka. — 2. Kopparstick av Abr. Girardet¹, Paris 1806, efter Rafaels »Kristi förklaring» inom en enkel, klassicerande träram. H 78, B 56,5. Skänkt 1928 av kyrkoherde C. A. Lindstam.² Hänger i sakristian.

Votivskepp (fig. 80), tremastat linjeskepp om 60 kanoner. Bär i aktern namnet BERNADINA. L 132 (utan bogspröt). Torde kunna dateras³ till omkring 1825. Hänger mitt i långhuset. I INV. 1830 omnämnes ett större och två mindre tacklade skepp, hängande i taket. Av de mindre var ett från början och ett från slutet av 1700-talet (INV. 1748—1851; INV. 1825). Båda förkomna.

Carl XII:s bibel i läderband. Inköpt 1705 (LANTK.). Det nuvarande läderbandet från 1769 (LANTK.).

Ståndur med utsvängt, vitmålat foder. Krönt av förgylld, kunglig krona med kors och flankerad av två förgyllda kors. Utanpå foderdörren inskriften: SKÄNKT AF JOH:S ANDERSSON FRÅN BRANEHÖG 1879.⁴ J. Andersson har förfärdigat urverket. Klockan står i koret.

¹ ABRAHAM GIRARDET, f. 1764, † 1823, schweizisk kopparstickare, medlem av en vittförgrenad konstnärsfamilj. Här ifrågavarande stick anses tillhöra hans bästa arbeten (THIEME-BECKER).

² C. A. LINDSTAM, f. 1882, † 1933, kyrkoherde i Solberga 1927—1933. Bondson från Bro sn (Bo).

³ Enl. benäget meddelande av kapten SAM SVENSSON, Statens Sjöhistoriska museum.

⁴ JOH:S ANDERSSON, urmakare i Göteborg, var född i Branchög, Solberga (RÄK.; ant. i INV. 1864).

Fig. 77. Alnlikare av järn från omkr. 1700. Foto 1960. S. 93.
Ellen-Schlichtmaß aus Eisen um 1700. Iron ell gauge, ca. 1700.

TAVLOR

VOTIVSKEPP

BIBEL

MÖBLER

Fig. 78. Kristi dop, oljemålning (nr 1) på duk, sannolikt utförd 1697 av Niclas Michelsonn.
Foto 1960. S. 92.

Taufe Christi, Gemälde auf Leinen (Nr. 1), "The Baptism of Christ", oil-painting on canvas (No. 1)
wahrscheinlich von Niclas Michelson 1697. probably painted 1697 by Niclas Michelsonn.

Kista av järnbeslagen, omålad ek med tre lås. H 60, B 46, L 110. Från 1700-talet (INV. 1825). Står på kyrkvinden. — I INV. 1825 nämnes »1 Järn beslagen Kyrcko Kista med Sine 3^{ne} lås och nycklar mycket gaml; 1 gl do utom Lås; 1 dl gl med 3^{ne} Lås och nycklar af hvilket ett Lås och nyckel är Obrukbar». Försvunna.

Fattigbössa, gjord av en järnbeslagen ekstock av firsidig balusterform, snidad och refflad. Fragment av färgdekor i rött och blågrönt. H 84. 1600-talsform. Av samma typ som Hålda kyrkas (fig. 40). Restaurerad 1927 till sina ursprungliga färger; förut brunmålad.

DIVERSE

Alnmått av järn, s. k. sockenlikare (fig. 77). Svensk aln (59 cm, alnmåttet något defekt). Från omkring 1700. Hänger i tornet.

Hatthängare av brunmålat, hyvlat trä från 1800-talets förra del, därav en daterad 1830. Trasiga. Finns på kyrkvinden.

KLOCKOR

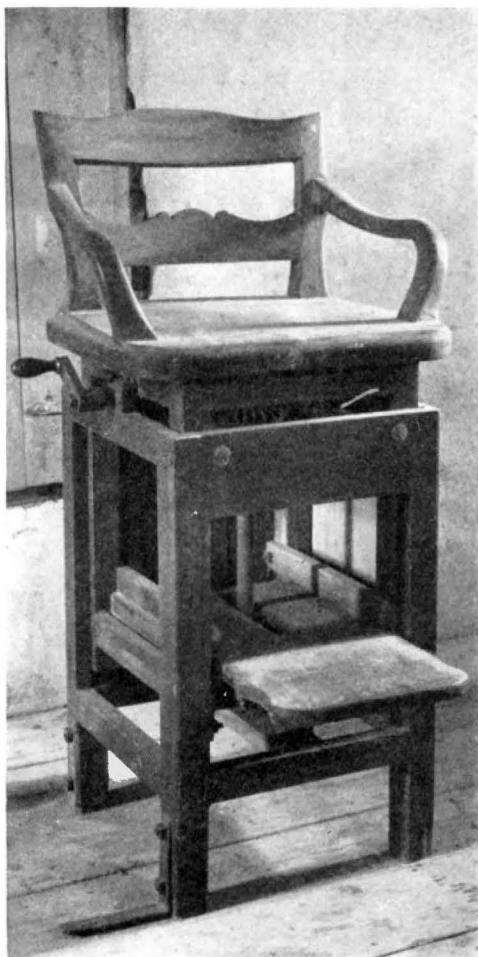

Fig. 79. Klockarstol, sannolikt från 1800-talets förra hälft. Foto 1960. S. 94.

Glöcknerstuhl, wahrscheinlich 1. H. des 19. Jh.
Parish clerk's chair, probably first half
of 19th century.

Klockarstol av trä och järn (fig. 79). Höj- och sänkbar sits. Torde kunna dateras till 1800-talets förra hälft.

Bårstänger: — 1. Ett par av svartmålad furu med läderremmar att spänna fast en likbår med. Remmarna ej kompletta. Ena stängen bär den fragmentariska påskriften 1[??] 184[5]. L 306. — 2. Ett par av omålad furu med läderremmar att spänna fast en likbår med. Remmarna ej kompletta. L 326. Sannolikt från 1800-talets förra del (INV. 1825 och 1853). UTST. 1923 nr 1068. — Båda paren står i tornet.

Klockorna hänger i tornet. — 1. Lilla klockan med akantusbårder runt hals och slagring. D 90, H (utan krona) 68. Bär på ena sidan följande inskrift: SOLI DEO GLORIA — THETTA RÅDET GIFVER HAN SOM THENNA KLOCKAN UTHI ÅRET 1703 OCH MÅNADEN AUGUSTO LÅTET GIUTA, MAGIST: FRIEDERIC BAGGE, PROBST ÖFVER ELFSYSEL, SAMPT KIYRKIO: HERDE TILL MARSTRANNA STADH OCH SOLBERGA GIÄLDH (s. 55, not 1). — På andra sidan står: HÖR PÅ MIN KLANG OCH LIUD, KOM BEED INFÖR TIN GUDH BEGRÅÅT OCH SYNDER TINA SÅ KAN TU NÅDHE FINNA. GIUTEN I GÖTEBORG AF PETTER BÖÖK¹ — OMGJUTEN ÅR 1914 VID GÖTAVERKEN. — 2. Stora klockan med akantusbårder runt hals och slagring. D 116, H (utan krona) 91. Bär på ena sidan följande inskrift: UNG

OCH GAMMAL HÖR MITT LJUD — JAG ER KALLAR TILL ER GUD — BJUDER EDER FRID OCH RO — SOM I HERRANS GÅRDAR BO — VÄNDER EDER TILL MIG SÅ VARDEN I SALIGE ALLE VERLDENES ÄNDAR TY JAG ÄR GUD OCH INGEN MER ES. 45:22. På andra sidan står: OMGJUTEN VID ERIKSBERGS MEK. VERKSTAD I GÖTEBORG ÅR 1899. — I 1598 års INV.

¹ PETTER ARVIDSON BÖÖK, klockgjutare i Göteborg, verksam 1687—1723, mästare 1690. Fader till klockjutaren därstädes ARVID BÖÖK.

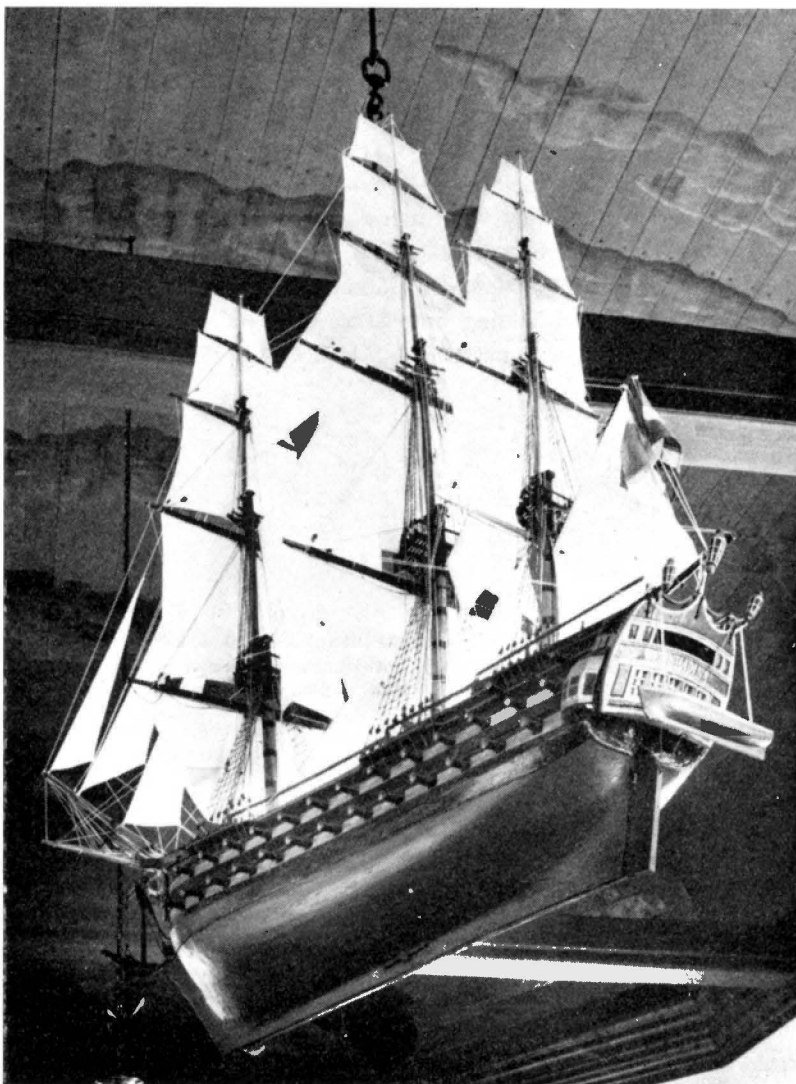
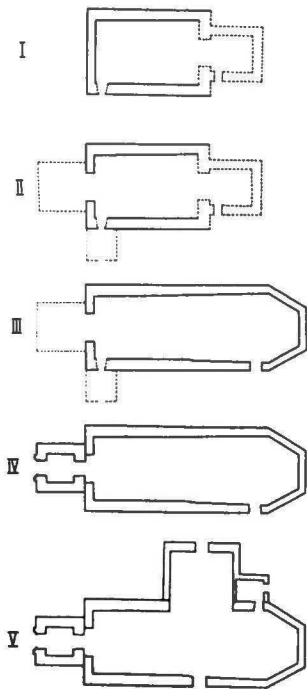

Fig. 80. Votivskepp. Tremastat linjeskepp, från omkr. 1825. Foto 1960. S. 92.
Votivschiff, dreimastiges Linienschiff um 1825. Votive ship. A three-master ship of the line, ca. 1825.

och i RÄK. 1697 (LANTK.) är tre klockor omnämnda, en stor och två mindre. Från och med början av 1700-talet och framöver omtalas endast två (LANTK.: INV. 1738 ff). Då storklockan enligt inskrift blev gjuten första gången 1703 är det sannolikt, att den blev gjuten av metallen i två av de förut nämnda. — Lilla klockan fick vid ringning under frostväder en spricka 1892 och omgöts därför i maj samma år vid Eriksbergs Mek. Verkstad i Göteborg (INV. 1892, ant.). Av samma anledning omgöts samma klocka ånyo 1899 vid samma verkstad (RÄK.: ant. å pag. 374, år 1901).

Fig. 81. Kyrkans planutveckling, 1:1 000.
Grundrißentwicklung der Kirche.
Development of plan of church.

SAMMANFATTNING

I. En romansk stenkyrka med rektangulärt långhus och sannolikt ett smalare, rakt avslutat kor (fig. 81, I). Den torde ha uppförts i slutet av 1100-talet eller i början av 1200-talet.

Inv.: Dopfunt av täljsten från grundläggningstiden, Thorkillus skola (fig. 63 o. 64).

II. Torn tillbyggdes i V 1624—29; nedre delen av sten, klockhus av trä, delvis korsvirke. Tornets övre del ombyggdes 1668 med gråsten (fig. 81, II). Vapenhus av trä uppfördes vid 1600-talets slut.

Inv.: Dopfat av mässing, troligen nürnbergskt arbete från 1500-talets slut eller 1600-talets början (fig. 67).

III. Västläktare med skulpterad och målad barriär uppfördes 1671—72 (fig. 52 o. 62). Altaruppsats utfördes 1685 av Hans Swants verkstad, Göteborg (fig. 55—57). Predikstol av 1600-talstyp (fig. 51).

Inv.: Ljusstakar av malm från omkr. 1630 (fig. 68), kalk skänkt 1675 (fig. 65), porträtt av prosten Bagge och hans hustru, utförda 1695 sannolikt av en Läcköskolan tillhörig eller närstående mästare (fig. 75 o. 76); oljemålning »Kristi dop» från 1697 (fig. 78).

IV. 1700-tal. Större reparation 1704—05, då fyra nya fönster upptogos och kyrkans inre renoverades. Åren 1739—41 utvidgades kyrkan åt Ö och försågs med tresidigt avslutat kor med samma bredd som långhuset (fig. 81, III). Kyrkan täcktes med segmentvalv av trä, som 1796 försågs med dekorativa målningar av Olof Hagström, Göteborg.

Inv.: Krucifix från omkr. 1700 (fig. 60), lillklocka från 1703, nummertavla från 1745 (fig. 61), timglas från 1762, mässshake skänkt 1770, oblatask av lövträ från 1794.

V. 1800-tal. Tornet från 1600-talet nedrevs och nytt uppfördes 1867 efter ritningar av ark. Johan Adolf Hawerman (fig. 81, IV). Orgelverk byggdes 1874, trävalvets målningar restaurerades, läktarbröstning, altarpopsats och predikstol renoverades 1894.

Inv.: Votivskepp från omkr. 1825 (fig. 80), klockarstol (fig. 79), begravningsplåtar (fig. 71—73) och bårstänger från 1800-talets förra del, altarmatta från 1848 (skänkt på 1930-talet), minnestavla över korporal Jonas Nilsson Lustig från 1857 (fig. 74), ståndur från 1879.

VI. 1900-tal. Omfattande restaurering 1926 under ledning av ark. Sigfrid Ericson: tvärskepp och sakristia tillbyggdes vid kyrkans N sida (fig. 81, V), S ingången vid koret igenmurades och ny ingång upptogs i S muren mitt emot tvärskeppet, nytt golv inlades, väggar ommålades och tak renoverades. Elektrisk belysning installerades 1932, ångvärmeledning 1937.

Inv.: Ljusstake av malm fr. Gusums bruk (fig. 69), nattvardskärl av nysilver från 1922, diverse textilier från 1900-talet.

ZUSAMMENFASSUNG

I. Romanische Kirche aus Stein mit rektangulärem Langhaus und wahrscheinlich einem schmalen, platt geschlossenen Chor (Abb. 81, F), aufgeführt zu Ende des 12. oder Anfang des 13. Jh.

Ausstattung: Taufstein aus Topfstein aus der Gründungszeit, Schule des Thorkillus (Abb. 63 u. 64).

II. 1624—29 wird im W ein Turm angebaut, dessen unterer Teil aus Stein besteht, während das hölzerne und teilweise aus Fachwerk bestehende Glockenhaus 1668 neu aus Findlingsmauerwerk aufgesetzt wird (Abb. 81, II). Waffenhaus wird am Ende des 17. Jh. aufgeführt.

Ausstattung: Taufschale aus Messing, wahrscheinlich Nürnberger Arbeit vom Ende des 16. Jh. oder Anfang des 17. Jh. (Abb. 67).

III. W Empore mit geschnitzter und bemalter Brüstung, aufgestellt 1671—72 (Abb. 52 u. 62). Altar von 1685 aus der Werkstatt von Hans Swant in Göteborg (Abb. 55—57). Kanzel des 17. Jh. (Abb. 51).

Ausstattung: Leuchter aus Erz um 1630 (Abb. 68); Kelch, gestiftet 1675 (Abb. 65); Bildnis des Propsten Fredrik Bagge und Frau 1695 von einem der Läcköschule angehörigen oder nahestehenden Meister (Abb. 75 u. 76); Ölgemälde »Taufe Christi« von 1697 (Abb. 78).

IV. 18. Jh. Größere Reparation 1704—05, wo vier neue Fenster eingebrochen und das Innere der Kirche renoviert werden. In den Jahren 1739—41 wird die Kirche nach O erweitert und mit einem dreiseitig schließenden Chor von gleicher Breite des Langhauses versehen (Abb. 81, III). Der Kirchenraum wird mit einem Segmentgewölbe aus Holz überdeckt, das 1796 mit Dekorationsmalereien von Olof Hagström aus Göteborg versehen wurde.

Ausstattung: Kruzifix um 1700 (Abb. 60); kleine Glocke von 1703; Nummerntafel von 1745 (Abb. 61); Stundenglas von 1762; Meßgewand, gestiftet 1770; Oblatendose aus Laubholz von 1794.

V. 19. Jh. Der Turm des 17. Jh. wird abgerissen und nach Entwürfen des Architekten Johan Adolf Hawerman neu aufgeführt (Abb. 81, IV). Ein Orgelwerk wird 1874 aufgestellt, die Malereien des Holzgewölbes restauriert und 1894 Emporenbrüstung, Altar und Kanzel renoviert.

Ausstattung: Votivschiff um 1825 (Abb. 80); Glöcknerstuhl (Abb. 79); Beerdigungsplaketten (Abb. 71—73) und Tragestangen vom Anfang des 19. Jh.; Altarteppich von 1848 (gestiftet in den 1930er Jahren); Gedächtnistafel für den Korporal Jonas Nilsson Lustig von 1857 (Abb. 74), Standuhr von 1879.

VI. 20. Jh. Umfassende Restaurierung 1926 unter Leitung von Architekt Sigfrid Ericson: das Querschiff und die Sakristei werden an der N Seite der Kirche hinzugefügt (Abb. 81, V), der S Eingang am Chor zugemauert und ein neuer Eingang in der S Mauer gegenüber dem Querschiff geöffnet, ein neuer

Fußboden wird gelegt, die Wände neu bemalt und das Dach renoviert. Elektrische Beleuchtung 1932, Dampfheizung 1937.

Ausstattung: Leuchter aus Erz aus der Hütte von Gusum (Abb. 69), Abendmahlsgeräte aus Neusilber von 1922, verschiedene Textilien des 20. Jh.

SUMMARY

I. Romanesque church of stone with rectangular nave and probably a narrower, straight-ended chancel (fig. 81, I). Built probably at end of 12th century or beginning of 13th.

Furnishings: Soapstone font contemporary with first church, the school of Thorkillus (figs. 63 and 64).

II. Tower erected at W 1624—29; lower part of stone, belfry of wood, partly half-timbered. Upper part of tower rebuilt of granite rubble in 1668 (fig. 81, II). Porch erected at end of 17th century.

Furnishings: Brass christening bowl, probably made at Nuremberg at end of 16th or beginning of 17th century (fig. 67).

III. W gallery with carved and painted barrier installed 1671—72 (figs. 52 and 62). Retable made in 1685 at Hans Swant's workshop, Gothenburg (figs. 55—57). Pulpit of 17th century type (fig. 51).

Furnishings: Brass candlestick ca. 1630 (fig. 68), chalice presented 1675 (fig. 65), portraits of Dean Fredrik Bagge and his wife, painted in 1695, probably by a master of the Läckö or some closely related school (figs. 75 and 76), oil-painting, «The Baptism of Christ», dated 1697 (fig. 78).

IV. 18th century. Extensive restoration 1704—05, when four new windows were made and the interior of the church restored. During the years 1739—41 the church was enlarged towards E, when a chancel, with a three-sided end, of the same width as the nave (fig. 81, III), was built. The church was covered with a wooden segmental vault, decorated in 1796 by Olof Hagström, Gothenburg.

Furnishings: Crucifix ca. 1700 (fig. 60), bell 1703, hymnboard 1745 (fig. 61), hourglass 1762, chalice presented in 1770; hardwood wafer case 1794.

V. 19th century. The 17th century tower demolished and replaced in 1867 by a new one designed by Architect Johan Adolf Hawerman (fig. 81, IV). Organ built 1874, painting on wooden vaulting restored, gallery barrier, retable and pulpit restored 1894.

Furnishings: Votive ship ca. 1825 (fig. 80), parish clerk's chair (fig. 79), funeral plates (figs. 71—73) and Bier-poles first half of 19th century, altar carpet 1848 (presented in 1930s) tablet in memory of Corporal Jonas Nilsson Lustig (fig. 74), clock 1879.

VI. 20th century. Extensive restoration 1926, supervised by Architect Sigfrid Ericson; transept and vestry built on N side of church (fig. 81, V), S door in chancel closed and new entrance made in S wall opposite the transept; new floor laid, walls repainted and roof restored. Electric lighting installed 1932, steam central heating 1937.

Furnishings: Brass candlestick Gusum works (fig. 69), silver-plated communion vessels 1922, 20th century vestments and textiles.

Bilaga

Skrivelse rörande korpralen Jonas Nilsson Lustig i Solberga Kyrka (s. 89)

Uppgifterna inom [ ] tillagda efter regementets generalmönsterrulla 1850 (i KrA).

Alltenstund vid nu förrättad Generalmönstring med Södra [K]ompagniet af 17. Kongl. Bohus Läns Regemente Corporal för Rusthållet No 73 Tunge i Solberga Socken af Bohus Län Jonas Lustig före antagandet i krigstjenst benämnd Jonas Nilsson, hwilken är född den [25] Mars 1785 i Kongelfs Socken¹ af [Bohus] Län och tjent vid Regementet sedan den [30/9] 1806 samt förut vid [?] år, i anseende till flerårigt gicktidande nu kommer såsom oförmögen till vidare krigstjenst, att derifrån afgå; fördenskull afskedas han Jonas Lustig härmeddelst från [?] krigstjensten med det vitnesbörd, att han dervid sig troget och väl skickat samt bevistat 1808 o. 1809 års fälttåg derunder [?] var comenderad å Flottan och bevistade affären vid Strömstad² samt Fälttåget i Norrige 1813 och 1814 derunder han för deltagande i affären vid Glemminge Kyrka³ erhållit Tapperhets medaille Ock emedan han sålunda jemlikt stadganderna i Kongl. Majts för Wad-stena Krigsmanshus⁴ utfärdade Nådiga Författningar, är till underhåll af berörde Inrättning berättigad, thy varder han till en sådan förmons åt-njutande härigenom anmäld, hvilket vederbörande till efterrättelse länder.

Generalmönstringsplatsen Backamo den 25 Junij 1850

[Carl Gustaf Löwenhielm]

Thollander

[Generalmöns]tring[s] Comissarie

¹ Kongelfs Socken avser här ej Rödbo, utan Kungälvs Ytterby sn enl. Solberga husförhörslängder 1808—14.

² Den 27 april 1808 anföll 27 norska kanonslupar Strömstad, vilket försvarades av 4 kanon- och 1 mörsarslup. Anfallet avslogs och norrmännen drogo sig tillbaka mot Hvalöarna (se Kungl. Bohusläns Reg. och dess hembygd II, 1956, s. 156—157).

³ Den 8 aug. 1814 ägde en träffning rum vid (såsom den nu heter), Glemmen gle kirke, som ligger strax N om Fredriksstad. Jfr L. H. NILSSON, Korpral Jonas Nilsson Lustig. Ett blad ur Sveriges sista krigs historia (i: Bohuslänningens julnr, 1958 s. VII).

⁴ Wadstena Krigsmanshuskassa, upprättad 1646, utbetalade pensioner etc. till uttjänt manskap vid Krigsmakten.

Fig. 82. Jörlanda kyrka, sedd från NO, där den ligger överst på brinken ned mot Jörlandaån. Foto 1960.
Die Kirche von Jörlanda von NO oben auf dem Abhang Jörlanda Church from NE, where it stands on the
über dem Fluß Jörlandaån. ridge above the river Jörlandaån.

JÖRLANDA KYRKA

BOHUSLÄN, GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN, INLANDS NORDRE
HÄRAD, GÖTEBORGS STIFT, ÄLVSYSSELS SÖDRA
KONTRAKT, ANNEX TILL SOLBERGA

Beskrivningen utarbetad av Leif H. Nilsson, avslutad i november 1960

TRYCKTA KÄLLOR: ELFSYSEL, s. 116. — E. RYDÉN, Jörlanda kyrka. Boken om Jörlanda, Göteborg 1959, s. 140—165. — HOLMBERG, III, s. 307 f.

HANDSKR. KÄLLOR OCH AVB.-SAML. M M.: — RA: ED handl. 1894, nr 552; ÖIÅ skr. ang. fastställande av ritn. till orgelfasad. — DRA: Reg. 108 b, KIRCKEREGNESK. 1618—27. — KA: LANTK. 1669—1854 (lucka 1720—47). — ATA: Handl. rör. stiglucka 1903; handl. rör. den 1921 nedbrunna kyrkan och nybyggnaden 1924—25, bl. a. S. ERICSONS och S. ANJOUS berättelser; INV. 1830; SNABBINV. 1918 (H. Lilliebjörn); P. A. F. SOHLMANS ant. bok, Bohuslän, s. 94; uppm. av kyrkan 1918 av A. ROLAND; schematisk rekonstr. av åldersperioder i den nu rivna kyrkan 1924 av S. ANJOU; fotos från den gamla kyrkan före branden 1921 samt av ruinerna efter denna. — BSt: Ritn. till orgelfasad, stadfäst 1894; uppmättningsritn. av kyrkan och dess interiör samt ritn. till takfönster över läktaren och ändring av bänkar av A. ROLAND 1918, resp. 1920; ritn. till återuppförande av kyrkan av S. ERICSON

1922, stadfäst 1924 (planer, sektioner, fasader); ritn. till predikstol, orgelfasad och öppna bänkar av S. ERICSON 1925, stadfäst 1925; ritn. till elektrisk installation av E. WENNERBERG, stadfäst 1932; ritn. till dopfont av trä av F. LJUNGMAN 1940; ritn. till ny kyrkogård med ingångar och grindar av G. LJUNGMAN 1943, fastställd 1945; förslag till ändrad värmeledning 1956; ritn. till träkonstruktion i kyrkans torn av G. JOHANSSON 1957; fotos tagna före branden 1921. — GMA: Fotos av kyrkan och dess inventarier före och efter branden 1921 med ant. samt diverse tidn.urklipp.

KYRKANS ARKIVALIER: i GLA: ST.PROT. Solberga 1786—1859 (för Jörlanda med diverse luckor), 1917 och 1920; RÄK. 1704—1919; INV. 1705—1926 (med diverse luckor); VIS.PROT. 1767. 1790, 1820, 1825, ämbetsberättelse till biskopsvis. 1857; handl. ang. prästval 1760—1855, Solberga pastorat. — Hos PÅ i Solberga: RÄK. 1921—26.

Jörlanda är sedan äldsta tid annexförsamling till Solberga. Komministerbostället låg från slutet av 1600-talet i Tålleröd i Solberga. År 1928 flyttade komministern till det nyuppförda bostället Kyrkeby Östergård 3¹⁵ i Jörlanda¹. Namnet, som 1388 skrevs Jorolanda², kommer av »Jora å» = det äldre namnet på Jörlandaån, som rinner förbi omedelbart S om kyrkan, och »landa» = strandmark, åbrädd. Jörlanda betyder alltså »marken invid Jora å»³. Kyrkan ligger i öppen terräng ca 1,5 km ovanför Jörlandaåns mynning i Hakefjorden och på sluttningen ned mot strömfåran. Enligt biskop Eysteinn invigdes kyrkan åt S. Maria den 25 april (Sancte Marie Dedicacio Marci evangeliste)⁴.

Följande i texten nämnda gårdar ligger i Jörlanda socken: *Garete, Jordal* (el. *Joldal*), *Källsby, Togtorp, St. Höga* (eg. *St. Hoga*), *Håberg, Lind, S. Anrås, Sävelycke, Övre Törreby*.

År 1921 ödelades Jörlanda gamla kyrka av en häftig brand, som utbröt kl. 8 på söndagsmorgonen den 24 april, när kyrkvaktmästaren eldade upp före dagens högmässa⁴. Endast ett fåtal inventarier räddades ut ur kyrkan, som totalförstördes. På den brandhärjades plats uppfördes åren 1924—26 en ny kyrka, huvudsakligen med samma utseende som den nedbrunnas. Därvid kom även de ur branden räddade föremålen att i huvudsak återfå sina forna platser. På grundval av tillgängligt material har här beskrivningen av de båda kyrkorna och deras inventarier disponerats sålunda, att den före 1921 års brand existerande kyrkan och dess inventarier behandlas först; därefter beskrivs den nuvarande under åren 1924—26 nyuppförda kyrkan med dess inventarier. Vid beskrivningen av inventarierna förfares på följande sätt: de från den äldre kyrkan bevarade inventarier, som fortfarande ryms i den nuvarande kyrkan, får sin beskrivning i samband med denna, men omnämns i den gamla kyrkans beskrivning med en hänvisning till den nuvarande kyrkan. Förstörda eller på annan ort förvarade föremål från den äldre kyrkan ävensom sådana, som endast dokumentariskt är kända, omnämns eller beskrivas endast i samband med den gamla kyrkan. Övriga inventarier behandlas i samband med beskrivningen av den nu befintliga kyrkan.

¹ Stiftsnämndens Arkiv, Prästgårdarna i Solberga och Jörlanda; TISELIUS, s. 186.

² EYSTEINNS JORDEBOG, s. 340.

³ HJ. LINDROTH, Bohuslänska Ortnamn och Bohuslänsk Bebyggelse Historia, i: GBFT 1945, s. 25; Densamme, Bohusläns Härads och Sockennamn I, Göteborg 1918, s. 68.

⁴ Uppgifter lämnade av dåvarande kyrkovaktmästaren CARL GILLBERG, och sonen, kyrkovaktmästare SVEN GILLBERG, Jörlanda.

KYRKOÅRD

KYRKOÅRD Den gamla kyrkogården runt kyrkan bildade en rektangel, vars NÖ hörn avskurits (fig. 83). Den inhägnades av en gråstenskallmur. Rester av den gamla kyrkogårdsmuren har påträffats vid gravgrävningar ca 15—20 m S om kyrkan (fig. 83, A—B). Till följd av de dåliga grundförhållandena på slänten ner mot ån fick muren ofta läggas om i äldre tid (RÅK. 1830 o. 1887). Denna kyrkogård utvidgades åren 1900—02 mot S ner mot ån (s. 101, not 4; RÅK. 1901, fig. 83). — En ny kyrkogårdsdel (fig. 83) omedelbart N om den gamla och på andra sidan byvägen, som passerar kyrkan, invigdes 1946. Denna kyrkogård är ordnad efter ett förslag av arkitekt Gustaf Ljungman 1941, sedermera omarbetat samt fastställt 1945 (ritn. i BSr). Den är inhägnad med järntrådsnät på betongstolpar. Framdeles, när byvägen får en annan sträckning, har man för avsikt att sammanbygga de båda kyrkogårdarna (förslagsritn. i BSr 1945).

År 1799 planterade f. d. rektorn vid trivialskolan i Göteborg, Engelbert Jörln¹, som var född i socknen, en stormhäck av sälg, pil och lindar runt dåvarande kyrkogård och innanför häcken en krans av träd, alm, ask, lind och oxel. Häcken togs bort på 1870-talet, men åtskilliga av de stora träden V, N och Ö om kyrkan vittnar ännu därom. J. E. Johansson från Togtorp, grosshandlare i Göteborg (se Mausoleum nedan), lät åren 1900—02 på sin bekostnad plantera en trädrad av oxel utmed den då nya kyrkogårdsmuren (RÅK. 1901; foto ca 1900). Träden finns ännu kvar.

INGÅNGAR Den äldre kyrkogården har tre ingångar, en i Ö, en i V och en i N. Den nya kyrkogården har två ingångar i S. Åren 1698—1903 fanns två ingångar till den äldre kyrkogården, en i V och en i Ö, vardera försedd med en stiglucka. Den yngsta av dessa byggdes enligt LANTK. 1698. »Förfärdigat den enna Kyrckiogårdsportten». Härav kan slutas att den andra redan fanns. Enligt ett infordrat utlåtande skriver prosten Ringius år 1903 till Domkapitlet i Göteborg om dessa stigluckor: »- - - de voro af det å landskyrkogårdar vanliga slaget, hvällda och hvitmenade - - - portarne voro af gråsten samt täckta med tegel». De revs 1903 enligt samma skrivelse emedan de voro för låga och för trånga (skr. i ATA). I de nedrivna stigluckornas ställe uppfördes firsidiga cementpelare med pyramidtak. Mellan dem smidda järngrindar. När den nya kyrkogården tillkom 1945—46, togs en ny ingång upp i N muren. Den försågs med granitpelare, krönta av kors, samt med smidda järngrindar. Ingångarna till den nya kyrkogården försågs med pelare

¹ ENGELBERT JÖRLIN var bondson från Jörlanda, f. i Övre Thörby 8 juni 1732, enl. minnesstenen (fig. 84) 1733, † 20 juni 1810 på Källsby. Docent i Lund 1769—84 (utan lön). Åren 1784—1805 rektor vid Trivialskolan i Göteborg. Lärjunge till Linné och främjare av trädgårdsodlingen. Utgav ett flertal skrifter bl. a. om lantbruks- och trädgårdsodling (Sv. LINNÉ-SÄLLSKAPETS ÅRSSKRIFT, årg. XVI, 1933, s. 1 ff.)

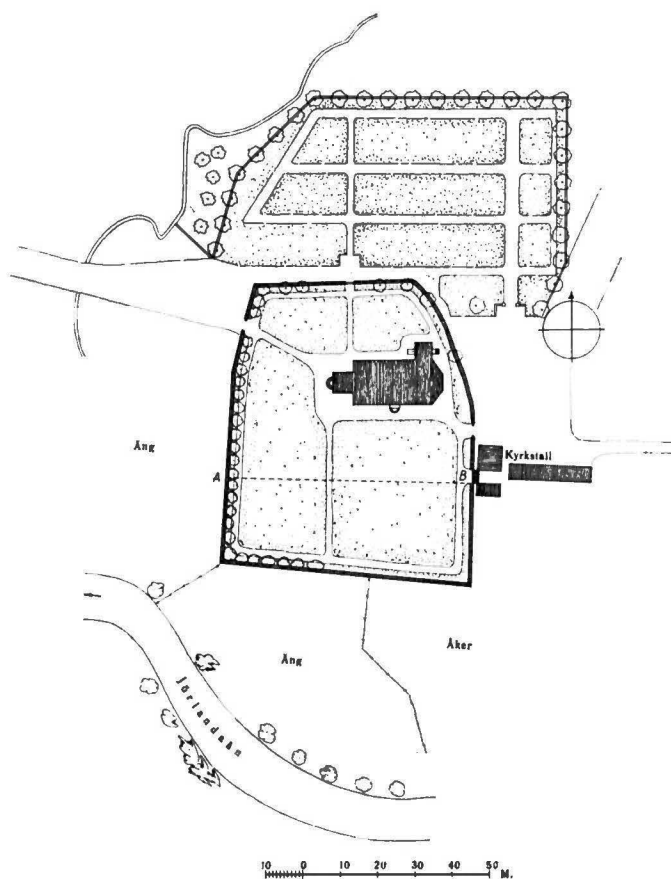

Fig. 83. Kyrkogårdsplan, 1 : 2 000.
Kirchhofsgrundriß. Plan of churchyard.

och grindar av samma utförande, dock saknar grindpelarna kors på den ingång, som vetter mot den nyupptagna ingången i N kyrkogårdsmuren (BSr, ritn.).

Ordentliga vägar från ingångarna och fram till kyrkdörren fanns ej förrän 1826. Samma år togs kyrkogården N om kyrkan för första gången i anspråk för gravar (st. PROT.).

Enligt RÄK. 1734 uppsattes på kyrkogården »en Sohlwisare af Eek». Saknas numera. SOLVISARE

På kyrkans S sida nära långhusets V gavel sitter en minnessten (H 115, B 130) GRAVMINNET infattad i väggen (fig. 88). Den bär inskrifter, som framgår av fig. 84, De två översta

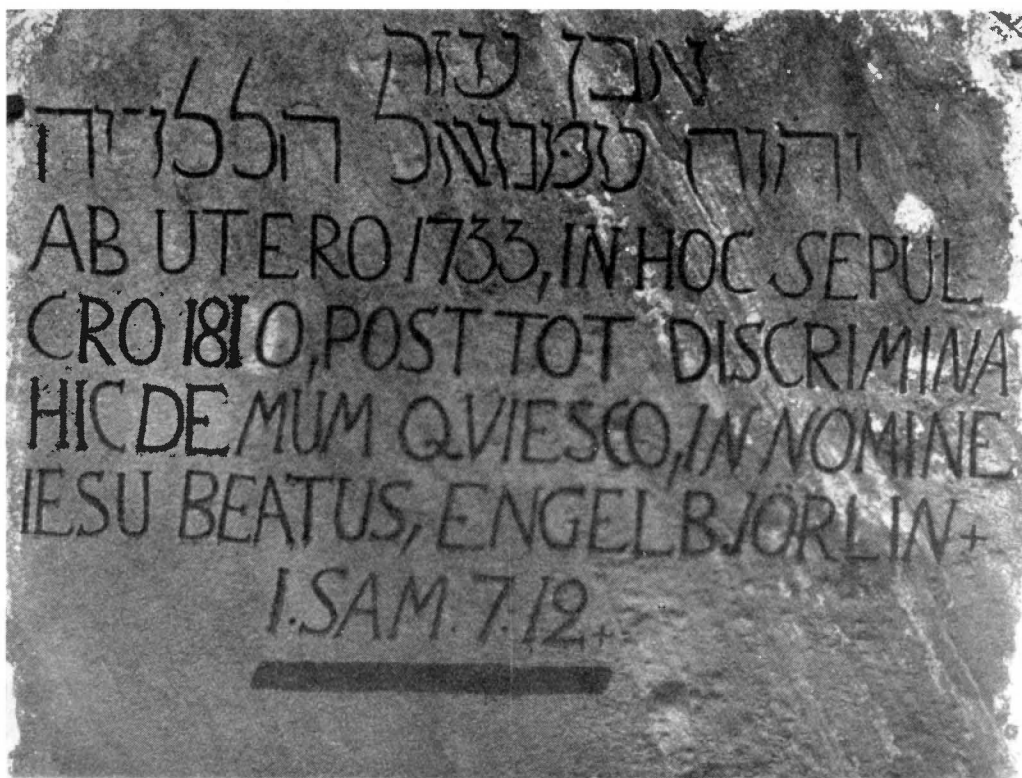

Fig. 84. Minnessten i kyrkans S-mur över docenten, rektorn vid Trivialskolan i Göteborg Engelbert Jörlin, f. 1733, † 1810. Foto S. Curman 1960. S. 103.

Gedächtnisstein in der S Mauer der Kirche für den Rektor an der Trivialschule in Gothenburg Dozent Engelbert Jörlin, †1810.

Stone in S wall of church in memory of Docent Engelbert Jörlin, 1733—1810, headmaster of Trivial School, Gothenburg.

raderna på hebreiska betyder: En hjälpssten är Herren för Israel, halleluja.¹ Följande rader på latin betyder: Ur moderlivet 1733, i denna grav 1810, efter så många vedermodor vilar jag äntligen, salig i Jesu namn. Engelb. Jörlin. 1 Sam. 7: 21 («Allt härintill hafwer Herren hulptit oss»). Gravstenen sitter på platsen för en tidigare sydportal vilken igensattes 1826 (s. 112). Jörlin jordades i föräldrarnas grav i ett tidigare utanför sydportalen beläget vapenhus, vilket revs 1826.

På kyrkogården ligga några för trakten typiska gravhällar av skiffrad gnejs, två i NÖ hörnet och en S om kyrkan. — 1. Med övre vänstra hörnet avslaget. Bär runt texten dubbel linjebård. L 185, B 149. Den inhuggna texten lyder: HER + VNDER + LIGGER / BEGRAFVEN + S + MAND / BENT + BØRGE + SØN I / SEVFVELØKE + MEDT + SIN / HØSTRV + GVD-FRØTIGE / QVINDE + HILIA + NIELS / DAATER + SOM + DØDE + BEGR / EN + DAG + DEN + 9 +

¹ Enl. meddel. av prof. B. LEWIN, Göteborg.

Fig. 85. Detalj av gravhäll nr 1 på kyrkogården över Bengt Börjesson i Sävelycke och hans hustru (†1602).
Foto 1960.

Teilstück der Grabplatte Nr. 1 auf dem Kirchhof für
Bengt Börjesson auf Sävelycke und seine Frau, †1602.

Detail of grave slab No. 1 in the churchyard, in memory
of Bengt Börjesson of Sävelycke and his wife (†1602).

NOVE / MBER / ANNO + 1602 / [DE] + LEFDE + SAMEN + I + 21 AR / AFLEDE + SAMEN + 11 +
BØRN / 6 DRENGER + OC + 5 PIGER. Härunder spiralornament sammanställda i sköldform
(fig. 85), det vänstra med initialerna OBS, det högra med initialerna EKD. (Initialerna
hänsyfta möjligen på en son till de i gravskriften nämnda och dennes hustru). Mellan
dem ett kors under ett ornamentalt ihs. — 2. Något skadad i hörn och kanter. Runt
stenen linjebård med rosetter i hörnen. L 184, B 136. Den inhuggna texten lyder: HER
VNDER LIGED BEGRAFN / S OG GVDFRØTIG MAND / ESBIØR ERECKESØN I KIELSBY SO[M] /
ER HENSOFEDE I HERREN AAR 163[?] / MED SIND HVSTRU MARET PERS / DATER SOM ER OC
HEN KALEDE / VED DØDEN DEN 15 JANVAR 1670 / DE LEFDE TIL SAMEN I 7 AAR OC /
[AF]LEDE TIL SAME 2 SØNER E DATE[R] / — / LIGE VELFOR STANDIG MAND / [A]NDRES
TORESØN HENDES / ?SIST MAND DE LEFED TIEL / SAMEN I 31 AAR AFLEDE TIEL / SAMEN

EN SØN OC E DATER / GVD GIFVE DEM OC OS EN / SALI OPS / TAND / MEMENTO MORI / HODIE MIHI / CRAS TIBI (= Tänk på döden, idag mig, i morgon dig). — 3. Något skadad i övre högra och nedre vänstra hörnet (fig. 86). Runt stenen linjebård med hörnrosetter. L 193, B 157. Den inhuggna texten lyder: HER + VNDER + LIEGGER / BEGRAFVEN + S + GVD / FRØITIGE + VNGE + DRENG + NIELS / ANDERS + SØN + I: HØYE + SOM + DEN / ALLMEGTIGE + GODE + GVD: HAFVER / HEDEN + KALDEDE + VED + DØDEN + DEN / 31 + IANVARIVS + ANNO + AAR 1660 / HANS + ALDER + HAFVER + VERET + 20 AAR / — / HER + VNDER + HVILER + SIG + 6 HANS + BRØR / SOM + ERE + OC + HEN + SOFVED + + HERREN + GVD / GIFVE + DEM + OC + OS + ALE + EN + S + OPSTANDELSE / MEMENTO + MORI + ER + ET + GAMELT + SPROCK / DET + GIFVER + OS + VEL + AT + BETENCKE + NOCK / GLEM + ICKE + DØDEN + THI + HAND + GLØMMER / ICKE + DIG + DET + LOFVER + IEG + DIG + RET + VIS / ELIG + I + HVOR + VI + OS + I + VERDEN + VENDE / DA + ER + ALT + DØDEN + DEN + SIDSTE + ENDE / HODIE + MIHI + CRAS + TIBI. Härunder två inhuggna sköldar (fig. 87), den vänstra med initialerna ASS, den högra med initialerna MED. (Initialerna hänsyfta möjligen på föräldrarna till barnen). Däremellan ett korsornament, ett Kristusmonogram IHS och LX / MDC / AAR / samt därunder ANNO DOMINI. Nedtill på ramen: PIETAS REGNA FIRMAT (= Trohet stärker rikena = Christian IV:s valspråk).

Gravvårdar, stående vid Ö kyrkogårdsporten: — 1. Av kalksten i klassicerande stil. Rest över linvävarmästaren och riksdagsmannen Anders Heljesson, f. 1746, † 1830.¹ — 2. Av kalksten i form av ett kors. Rest över gästgivaren Peter Andersson, f. 1802 † 1864.

Mausoleum av tuktad gnejs och kalksten, krönt av en plåttäckt kupol, byggt ca 1905 (s. 140), för grosshandlaren i Göteborg Johan Edvard Johansson, f. 1852 i Togatort, † 1933 (s. 142, not 2), och hans systrar, m. fl. släktingar. På utsidan tre minnestavlor av kalksten med inhuggna namn, på Ö sidan två järndörrar, innanför vilka rymms en vanlig jordgrav. Är beläget NV om kyrktornet.

FÖRSVUNNA
STENAR

Vid Ö kyrkogårdsporten stod ännu på 1860-talet en gravsten med inskriften: LINDEN 1733, ö. o. s. (= bonden Östen Olofsson från gården Lind). Om honom sades det, att han utrotat ett helt rövarband.² — År 1930 lågo enligt anteckning av pastor loci tre 1600-talsgravstenar som trappstenar vid ingångarna.

¹ E. RYDÉN, Jörlanda kyrka, i: Boken om Jörlanda s. 127.

² ELFSYSEL, s. 116; i RYDÉN, a. a., s. 79, hänföres dådet till en ÖSTEN OLOFSSONS förfader, ÖSTEN GULLRICHSSON, f. omkring 1630.

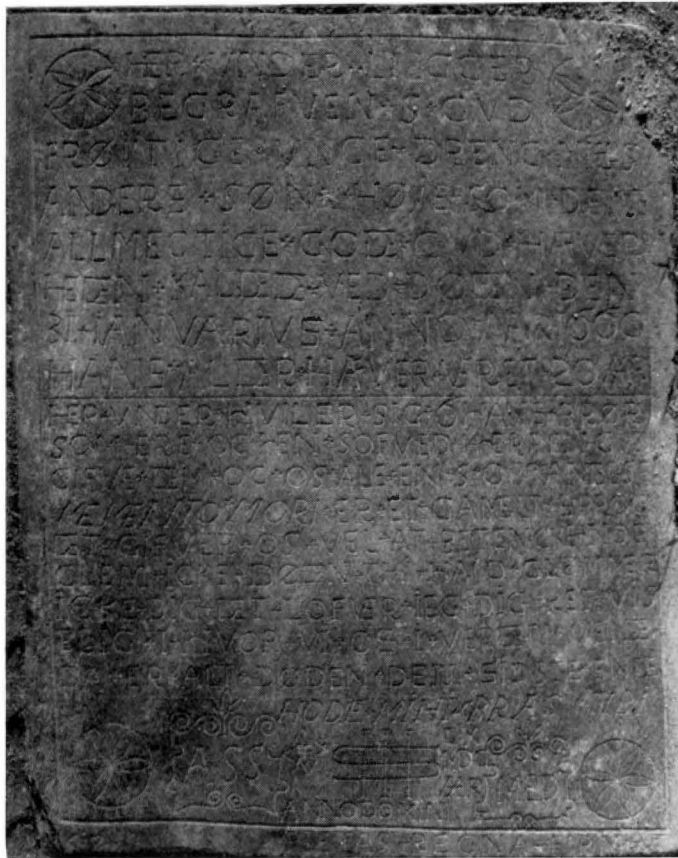

Fig. 86. Gravhäll nr 3 över Niels Andersson i Høye (†1660).

Foto 1960. S. 106.

Grabplatte Nr. 3 für Niels Andersson
auf Høye †1660.

Grave slab No. 3, in memory of
Niels Andersson of Høye (†1660).

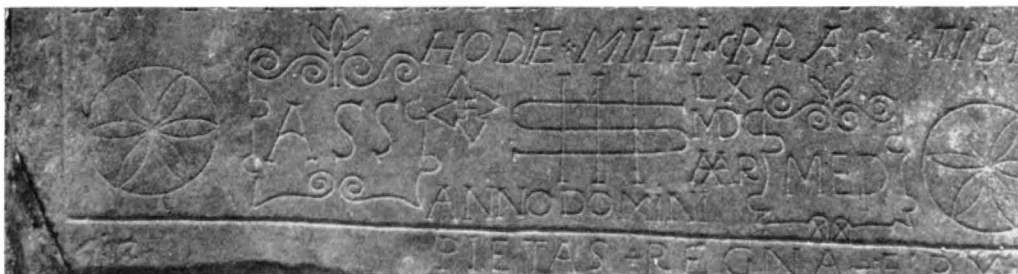

Fig. 87. Detalj av gravhäll nr 3, fig. 86. Foto 1960. S. 106.

Teilstück der Grabplatte Nr. 3. Abb. 86. Detail of grave slab No. 3, fig. 86.

GAMLA KYRKOPYGGNADEN

Förstörd av brand 1921

PLAN MATERIAL	Den gamla kyrkobyggnaden (fig. 88) bestod enligt en uppmätning av Anders Roland 1918 (fig. 89) av rektangulärt långhus med tresidig avslutning (inrymmande koret) torn i V samt sakristia i N.
FÖNSTER	Långhusets murar var enligt bevarade fotografier (fig. 93) uppförda av gråsten, tornet samt ett trapphus mellan detta och långhusets V-gavel var av trä.
INGÅNGAR	Långhuset hade åtta stora fönster varav tre i S, tre i N långhusmuren samt två i koret på ömse sidor om altaret. Fönstren avslutades uppåt av tryckta segmentbågar (fig. 88). Sakristian hade ett fönster i N muren.
TAK	Huvudingången var belägen i långhusets V mur. Framför denna var uppfört ett trapphus av trä med tvenne ingångar, en på vardera sidan om tornet. Vidare var en ingång belägen i långhusets S-mur vid koravdelningen. Till tornet ledde en ingång från S.
ÄLDSTA KYRKAN	Långhuset hade ett mot Ö avvalmat sadeltak, täckt av tegel. Tornet täcktes av en låg, plåtklädd huv med karnissvängd profil (fig. 88). Långhusets innertak utgjordes av ett segmentvalv av trä (fig. 90).
	Efter branden 1921 (jfr s. 101) anlätade man fil. dr Sten Anjou ¹ för en undersökning av resterna av den brunna kyrkobyggnaden (ATA, rapporter 1922 resp. 1924). Denne företog utöver undersökningar av kvarstående murrester och synliga grundmurar även en provgrävning i främre delen av långhuset, där ett mot murarna vinkelrätt »stenmassiv» (stenfundament) påträffades. Anjou ansåg detta vara grunden till den äldsta kyrkans Ö gavelmur. Vid en uppmätning av kyrkan 1918 i samband med förberedelser till en restaurering hade ark. Roland ² vid undersökning av byggnaden på långhusets N och S murar vid a och b å fig. 89 iakttagit genomgående fogar å såväl ytter- som innersidorna. Dessa fogar markerade de NÖ och SÖ hörnen av ett ursprungligt långhus väster om fogarna. Av grundresternas och fogarnas läge framgår, att den äldsta kyrkans långhus haft en

¹ STEN ANJOU, f. 1895, † 1959; arkitekt SAR, arkitekturhistoriker och museiman, intendent vid Röhsska konstsöjdmuseet 1923—59.

² ANDERS ROLAND, f. i Järpås sn, Vg. 1879, † 1926; arkitekt, intendent i BSt 1917. Han var en skicklig och kunnig byggnadsarkeolog. Deltog 1907—09 i en omfattande undersökning av Vreta Klosters kyrka. Utförde under följande årtionde ett flertal undersöknings- och uppmättningsarbeten av äldre byggnader såväl i Sverige, som i Schweiz, där han tillsammans med Nils Lithberg åren 1913—16 undersökte, uppmätte, beskrev och restaurerade Schloss Hallwil (publicerat i: SCHLOSS HALLWIL, v. Der Baubestand im Bilde von Nils Lithberg und Anders Roland, Sthlm 1924). R. var flitigt verksam såsom kyrkorestauratör i Sverige.

Fig. 88. Kyrkan från S före branden 1921. Foto A. Roland 1918, ATA.
Die Kirche von S vor dem Brand 1921. Church from S before the fire in 1921.

längd av 13,5 m. Någon undersökning, huruvida den äldsta kyrkan haft en särskild koruthbyggnad åt Ö, har tyvärr icke utförts. I kyrkans arkivalier finns emellertid några uppgifter, som anger, att den äldsta kyrkans långhus haft ett kor, som var smalare än långhuset. Enligt ett st.PROT. 1763 förhandlade man sålunda om »at den lilla framkyrkan borde borttagas, och för bättre rumlighet och bekvämlighet uprättas till lika bredd med stora Kyrkan . . .» Ombyggnad av kyrkan ägde dock rum först år 1826, då koret breddades, förlängdes och försågs med tresidig avslutning (s. 112). Några måttuppgifter beträffande denna utvidgning av kyrkan får vi i ett st.PROT. 1820. Man beslöt då, att kyrkan skulle förändras sålunda: »Imo Sedan kyrkan invändigt blifvit afmätt till 31 $\frac{3}{4}$ aln kommer hon att ökas genom Choret utflyttande med 6 aln som gör till hela längden 37 $\frac{3}{4}$ aln . . . 3tio Bredden blifver oförändrad, men Choret blifver rundt». Om den äldsta kyrkans plan rekonstrueras med hänsynstagande till ovannämnda måttuppgifter, får den ett utseende, som fig. 92 visar. Koret kan visserligen synas relativt

långt, men en motsvarighet härtill fanns i den närbelägna Torsby kyrka. I det angränsande norska landskapet Östfold finner vi även samma kyrkotyp med relativt långt kor, t. ex. i de medeltida stenkyrkorna Trögstad och Våler¹.

Beträffande Jörlanda äldsta kyrkas övriga utformning visade skarvar i de efter branden blottade murarna, att den haft rundbågiga fönster samt en trång, rundbågig sydportal (B 95 cm). Hur kyrkorummet var övertäckt är okänt. Det hade sannolikt trätak. I biskop JENS NILSSØNS VISITATS. (s. 174) beskrives kyrkan 1594 som »en smuck sten Kircke». Av plantypen (fig. 92) att döma torde Jörlanda äldsta medeltida stenkyrka ha uppförts i slutet av 1100- eller i början av 1200-talet, vilket även den gamla funtens ålder pekar på (jfr s. 138).

FÖRÄNDRING-
AR 1600-TAL

Åren 1624—27 genomfördes åtskilliga reparationer av kyrkan (DRA Reg. 108 b). De viktigaste var, att två nya, stora fönsteröppningar togs upp av Anders murmester, samt att kyrkans inredning och inventarier förnyades (se s. 118). Kyrkans yttertak var vid denna tid förmodligen försett med spåntäckning. I varje fall tjärades det enl. LANTK. 1692. Golvet säges 1625 vara av granbräder (DRA Reg. 108 b). Åren 1626—27 uppfördes ett vapenhus av sten i S av två murmästare från Kungälv, Anders Ibsen och Per Haar. Vapenhuset belades med tegelpannor (DRA Reg. 108 b). Nästa gång större arbeten företogs var 1699 (LANTK.), då kyrkans inre jämte dess fasta inventarier översågs, reparerades och förnyades. Vid denna tid uppsattes järnflöjlar på yttertak och torn (INV. 1705).

1700-TAL

Under 1700-talet var frågan om kyrkans utvidgande aktuell. Sålunda påyrkade såväl biskop Lamberg² 1767 (jfr ovan s. 109) som biskop J. Wingårdh³ 1790, att kyrkan skulle ombyggas och förstoras, emedan den var »alt för trång» (VIS.PROT.). Därav blev emellertid intet. Genom att hänvisa till socknens svaga ekonomi och genom en envis förhållningstaktik lyckades man oupphörligt uppskjuta alla om- och nybyggnadsplaner. Åren 1766 och 1794 utfördes dock mindre omfattande reparationer. År 1766 lades sålunda tegel på kyrkotaket (RÄK.) och 1794 omlades såväl takstol som tak, och nya fönster upptogs (RÄK.). Vid detta senare tillfälle tänkte man riva vapenhuset, men ändrade sig, reparerade det och försåg det med ett nytt tegeltäckt tak (ST.PROT., RÄK.). Det hade dessförinnan varit spåntäckt. Någon uppgift om tidpunkten för borttagandet av 1626—27 års tegeltak har icke påträffats.

¹ NoK, Östfold, I, av S. & H. CHRISTIE. Dessa kyrkor i Östfold anses ha uppförts ungefär samtidigt under andra hälften av 1100-talet. Ornerade stenar, bl. a. i Bergs och Torsnes kyrkor, ger härvid hållpunkter för dateringen (a. a., s. 44).

² ERIC LAMBERG, f. i Göteborg 1719, † 1780, hovpredikant 1749, teol. dr 1755, biskop i Göteborg 1760—80.

³ JOHAN WINGÅRD, f. 1738, † 1818; pvgd 1766, hovpredikant hos kronprins Gustav 1767, bikt-fader och överhovpredikant hos änkedrottning Lovisa Ulrika 1773. Kh i Jakob och Johannes i Sthlm 1775, fick Lovö pastorat som personligt prebende 1777, teol. dr 1779, biskop i Göteborg 1780. En av de 13 ledamöter av Svenska Akademien, som konungen själv utnämnde 1786. — G. 1777 m. FREDRICA AF DARELLI.

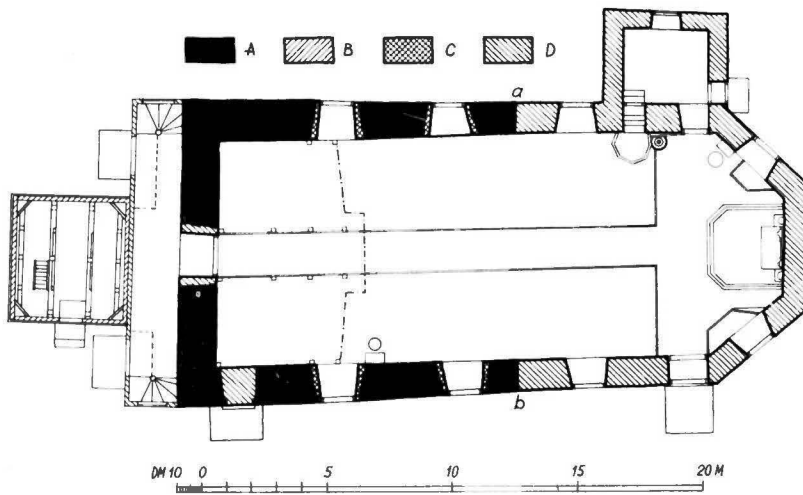
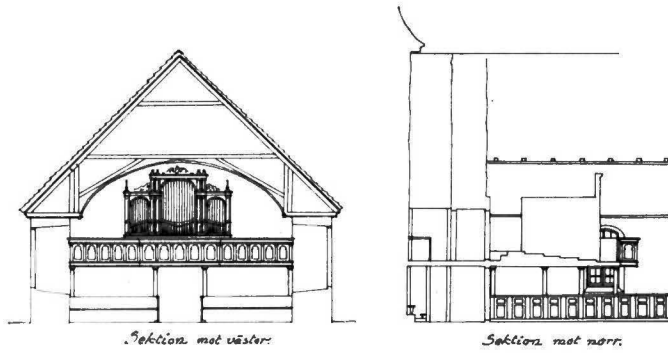

Fig. 89. Gamla kyrkans plan och sektioner mot V och N. 1 : 300. Efter uppm. 1918 av ark. A. Roland (ATA). Periodbeteckning införd 1961.

Grundriß und Querschnitte der ehemaligen Kirche nach W. und N. Plan and sections of the old church towards W. and N.

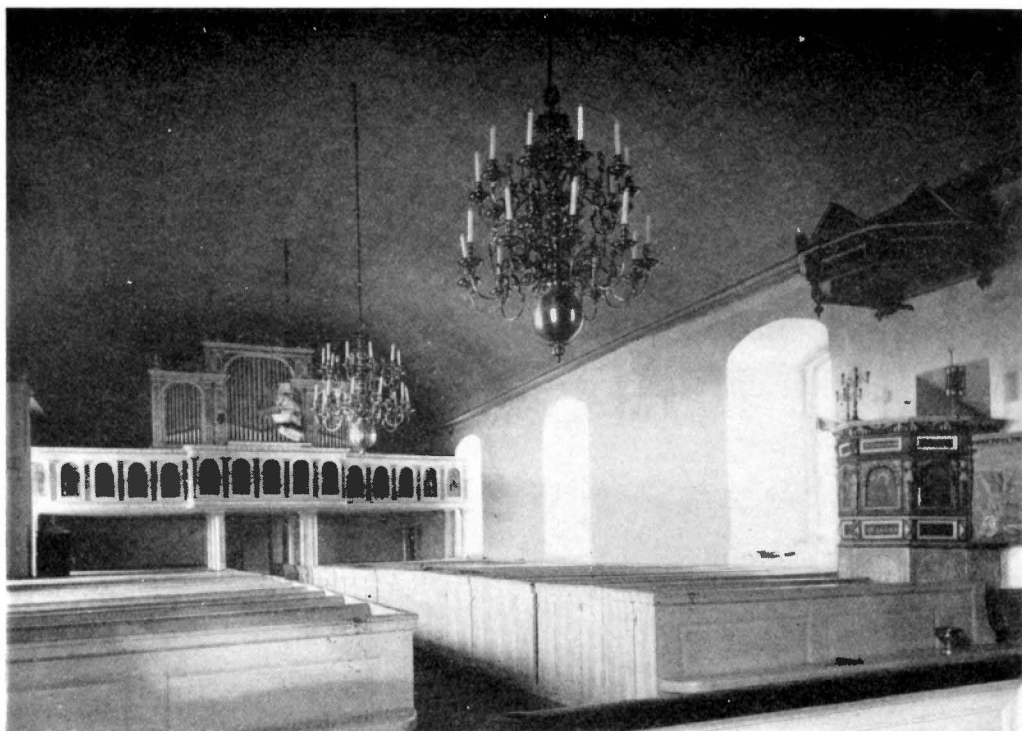

Fig. 90. Interiör av kyrkan mot NV före branden 1921. Foto A. Roland 1918, ATA.
Kircheninneres nach NW vor dem Brand von 1921. Interior of church looking NW, before fire.

1800-TAL

I ST.PROT. 1817 20/7 står: »Allmogen yttrade enhälligt att Kyrkan väl behöfde En Större Reparation, men som Penningebristen är alt för stor, så undanbad sig församlingen denna Reparation för närvarande och ville endast reparera det nödvändiga - - -». Samtidigt beslöt man emellertid att företaga årliga sammanskott till en kommande omdaning av kyrkan. Ombyggnaden och reparationen kom sent omsider till stånd 1825—26. Arbetet leddes av byggmästaren Anders Lönnerberg från »Hössna» (Hyssna) i Redvägs härad (Vg) efter förslag med ritning upprättat av byggmästare O. Lindqvist 1820, vilket dock något modifierats (ST.PROT.). Förslaget innebar, att kyrkan skulle förlängas och förses med »runt» (polygonalt) kor. Den skulle vidare delvis omordnas och förändras i det inre (jfr Inredning och lösa inventarier). Vapenhuset i S skulle tagas bort och den gamla sydportalen muras igen. I dess ställe skulle en ny upptagas i väst-

Fig. 91. Interiör av kyrkan mot Ö före branden 1921. Foto A. Roland 1918, ATA.
Kircheninneres nach O vor dem Brand von 1921. Interior of church before fire in 1921, looking E.

gaveln. I den nya koravdelningen skulle samtidigt i S göras en ny portöppning. Ett kombinerat vapenhus och trapphus skulle uppföras av korsvirke och bräder mellan det äldre fristående tornet (s. 114) och västgaveln. Till detta vapenhus skulle leda två dörröppningar, en på vardera sidan om tornet. Därifrån kom man in i kyrkan genom den nya V portalen mitt på den egentliga V gaveln. Två trappor, i N och S, skulle leda upp till en särskild läktaringång. Vidare skulle en sakristia byggas på kyrkans N sida (st. PROT. 1820 och 1825; jfr fig. 89). Kyrkorummet täcktes med ett stort segmentvalv av bräder, som valmades i Ö. Arbetena fullgjordes 1826. Eftersom grundförhållandena på platsen var dåliga, vilket var känt sedan gammalt (vis. PROT. 1767 ang. ev. torn av sten) och grundläggningsarbetena otillräckliga, försköt sig emellertid den i Ö tillbyggda delen. År 1847 måste därför murarna till koret stödjas på utsidan med snedställda trästöttor (st. PROT.). I januari 1851 slöt församlingen med byggmästare Anders Pehrsson från Bollebygd (Vg) ett kontrakt om att denne skulle riva ned det endast 25 år gamla koret, förstärka grunden och återuppföra koret i huvudsak efter »den gamla ritningen», en sedermera förkommen ritning, som legat till grund för korbygget 1826. Några smärre ändringar företogs dock, bl. a. återställdes ej det fönster över altaret, som fanns i det 1826 nybyggda koret (st. PROT.). Ombyggnaden utfördes 1852 (se fig. 122). Men även denna gång visade sig grundarbetena otillräckliga, och redan 1857 talas i vis. PROT. om att »remnor blivt i murarna».

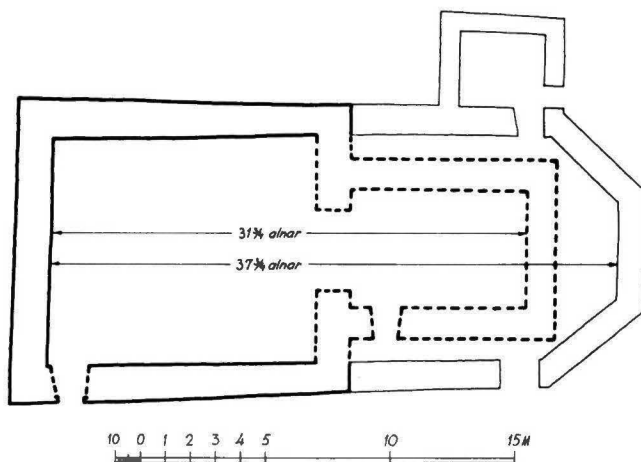

Fig. 92. Rekonstruktion av den äldsta stenkyrkans plan. S. 109.
 Rekonstruktion des Grundrisses der frühesten steiner-
 nen Kirche.
 Reconstruction of plan of oldest stone church.

En genomgripande reparation, omfattande även kyrkans inre, ägde rum 1887 (RÄK.).

1900-TAL
1900—1921

År 1920 företogs, i huvudsak efter ark. Anders Rolands (s. 108, not 2) ritningar 1918, en del ändrings- och reparationsarbeten, vilka bl. a. innebar, att yttertakets reparerades, att kyrkans inre målades och vitlimmades, att N väggens fönster försågs med nya karmar och bågar och nytt glas. Två nya takfönster av gjutjärn med innerbågar av trä sattes över läktaren i V för att ge organisten bättre ljus. Ett nytt trägolv istället för det gamla av sten inlades i långhuset (kor och sakristia hade redan trägolv). En mittgång av sten bibehölls dock. Sakristia och kor belades med linoleummattor, och vapenhusets stengolv omlades. Bänkarna försågs med nya, bekvämare ryggstöd. Orgelverket ombyggdes, och elektrisk belysning installerades. En kort tid efter denna reparations fullbordade brann kyrkan ned i april 1921 (s. 101).

TORN

År 1671 omnämnes ett torn, »Klocketornet», för första gången i arkivalierna (LANTK.). Det var fristående, byggt av trä, hade tjärat tak (RÄK. 1729—33) och bar flöjel (INV. 1705). Ett nytt torn av trä, som rödfärgades och försågs med en flöjel, uppfördes 1740—41 (RÄK.). Enligt ett ST.PROT. 1781 var tornet »utaf trä, nedre delen af Ek öfre delen af grov furu». Enligt samma PROT. skulle »ett semre inrättat tak» ersättas av ett »litet

Fig. 93. Ruinerna av kyrkan efter branden 1921. Interiör mot SV. Foto ATA.
 Die Ruinen der Kirche nach dem Brand von 1921. Ruins of church after fire in 1921. Interior looking SW.

spetsigt torn». Tornet mätte 7×8 alnar och var 17 alnar högt. Redan 1767 säger biskop Lamberg vid sin visitation, att kyrkan »väll behöfde ett nytt Torn af sten», om bara grunden hölle (VIS.PROT.). Detta kom dock ej till utförande, utan det gamla träornet iståndsattes 1781 (LANTK.). Detta torn låg på endast ett par meters avstånd från kyrkans V gavel (ST.PROT. 1825; BSt ritn. 1920) och kan därför knappast betecknas som klockstapel. Vid arbetena 1825—26 sammanbyggdes det med långhuset. — År 1799 (ST.PROT.) beslöts, att tornet skulle vitmålas enligt den klassicistiska tidens smak, vilket inte hindrade, att det i stället rödfärgades 1807 (ST.PROT.) sannolikt på grund av allmogens konservativa inställning i smakfrågor. År 1857 nämns tornet ännu som spåntäckt (VIS.PROT.). Vid arbetena 1887 (RÄK.) försågs det med en plåthuv (fig. 88).

En värmeugn av märket Kockum inköptes 1898 (RÄK.). År 1920 stod en kamin i UPPVÄRMNING koret vid ingången till sakristian och en invid S muren något Ö om kyrkans mitt (BSt). Enligt ett foto 1918 (fig. 91) hade förstnämnda kyrkokamin upptill ett stort kors.

INREDNING OCH LÖSA INVENTARIER

ALTAR-
ANORDNING

Altaruppsats av furu från 1685, s. 127. — Före 1685 hade kyrkan haft en altarprydnad, vars utseende är obekant. Den tillverkades 1624—25 av Knud Snedker i Marstrand och målades 1625—26 av Tord Maller i samma stad (DRA Reg. 108 b).

Den vid branden 1921 förstörda altarringen var från 1826, det år korpartiet tillbyggdes (jfr s. 112). Den bestod av hela, liggande speglar.

MEDELTIDA
SKULPTUR

Av kyrkans medeltida kultbilder finns bevarad en bild av S. Anna, en s. k. »Anna själv tredje», senmedeltida träskulptur av krederad och målad björk (fig. 94). Rester av färg visar, att Annas mantel och dok varit förgyllda med fodret purpurfärgat, att livklädnaden varit blå och livstycket grönt. Marias dräkt har varit blå. Skulpturen är delvis skadad. Kristusbarnets huvud, armar och vänstra fot saknas; Marias kjortel samt fotplattan visa defekter. Figuren, som är enkelt och summariskt skuren, har sina bäst arbetade partier i dräktveckan nedtill. Ansiktets detaljer har sannolikt framhållits genom målningen. Provinsiellt arbete i Lübeckerstil från omkr. 1500¹. Enligt G. Brusewitz var skulpturen placerad i kyrkans sakristia vid 1800-talets mitt. Förvaras sedan 1866 i GM (inv.nr 238).

PREDIKSTOL

Den predikstol, som förstördes vid branden 1921 (se fig. 91), var från 1699 (LANTK.). Dess korg (fig. 95) hade i hörnen karyatider, försedda med joniska kapitäl. Karyatiderna bar upp ett föga utkragat listverk. Korgens sidofält hade rundbågiga, pilasteromgivna fyllningar med målade evangelistfigurer. I svicklarna över de snidade, lövprydda bågarna fanns snidade änglahuvuden. Predikstolen stammar synbarligen från Hans Swants efterträdares verkstad i Göteborg². Mäster Eric Grijs³ från Göteborg och hans gesäller målade 1699 bl. a. denna predikstol (LANTK.). — I samband med kyrkans tillbyggnad 1826 flyttades predikstolen från kyrkans S till dess N sida (ST.PROT.). På predikstolens Ö, intill kyrkomuren stötande sida var fastspikad en på trä målad framställning av Jesu dop (fig. 95) ovanför dopfunten.

»Knud Snedker i Marstrand», som 1624—25 tillverkade den ovannämnda altarupp-

¹ För tids- och stilbestämning av denna skulptur är förf. fil. lic. RUNE NORBERG tack skyldig.

² Av liknande stilkarakter som altaruppsatserna i Håltå och Solberga kyrkor (s. 15 och 69), vilka av Karling hänförs till Hans Swants verkstad (KARLING, HANS SWANT, s. 10 och 32, fig. 2 och 24).

³ ERIK ERIKSSON GRIJS, ålderman i Göteborgs Konst- och Målare-Embete från dess bildande 1702, † 1720; jfr H. HEGARDT, Studier i västsvensk kyrklig konst, Göteborg 1923 (Gbg's Jubileumspublikationer 17), s. 128—129, där likväl Grijs Jörlanda-arbeten ej omnämns. Målningarna i Kungälv's kyrkas tak 1697—98 och målningarna å läktarbröstningen därstädes 1704 av mäster Grijs visar hans stil vid denna tid. Se därom L. H. NILSSON, Kungälv's kyrka 1679—1959 i: Bygden kring älvarna — Kungälv under 1 000 år, Sthlm 1959, s. 428—432 och fig. 13.

Fig. 94. Anna själv tredje. Inhemsk
träskulptur från omkr. 1500.
Foto i GMA. S. 116.
Anna Selbdritt, einheimische
Holzplastik um 1500.
St. Anna with Virgin and Child.
Swedish work ca. 1500.

satsen (s. 116), erhöll samtidigt betalning för en »Nye predickestoell Med Bildsniderwerck» (DRA Reg. 108 b). Dess utseende obekant.

TIMGLAS

Timglas av trä med två glas på en järnståndare (se fig. 95) stod på predikstolen intill branden 1921 då det förstördes (GMA, foto fr. 1918—19). Det var inköpt 1737 för 4 daler (RÄK.). — Ett äldre timglas, nu försvunnet, köptes redan 1624—25 i Marstrand (DRA, Reg. 108 b).

BÄNKINREDNING

Den bänkinredning, som förstördes 1921, var sluten (se fig. 90 o. 91). Dess dörrar hade två enkla, rektangulära speglar, en mindre övre och en större nedre (foto i GMA; ritn. i BSt 1920). Bänkarna tillverkades 1826—28 (ST.PROT. 1825; LANTK. 1828). Ännu 1830 var de omålade (INV. 1830). Sittbänkarna ändrades vid en restaurering 1920 (jfr s. 114) från den enkla typen med raka ryggar och smala sitsar till bänkar med lutande rygg och fasonerad sits. — Redan 1624—25 omtalas en äldre bänkinredning, som då reparerades av Knud Snedker i Marstrand (DRA, Reg. 108 b).

† Brudbänk av trä med svarvade ben och ryggpinnar. Ryggdelen svängbar. L 110 (GMA, foto; INV. 1918). Inköpt 1670 (LANTK.). Förstörd vid branden 1921.

NUMMERTAVLOR

Nummertavla av furu från 1826 (se s. 136). — En äldre nummertavla, (se fig. 91) med enkel ram var krönt av en kunglig krona (GMA, foto 1918—19; INV. 1918). Sannolikt inköpt 1762 (RÄK.). Kronan senare påsatt. Förstörd 1921. En annan nummertavla hade inköpts 1729 (RÄK.). Den hade sifferbrickor av trä och fanns ännu 1832 (INV.).

ORGEL-LÄKTARE

Den 1921 nedbrända läktaren i V (se fig. 90) vilade på 14 firsidiga träpelare. Den hade ett något framskjutet, rätvinkligt mittparti. Den byggdes sannolikt i mitten av 1690-talet (jfr nedan). Dess bröstning utgjordes av 17 rektangulära fyllningar, skilda av halvkolonner. I fyllningarna pilasterburna rundbågsfält (fig. 97). I dessa fanns målade bilder av Kristus, evangelister, apostlar och Paulus. Bröstningen avslutades upptill av ett listverk (INV. 1830). Fyllningarnas figurmålningar utfördes 1699 av den ovan nämnde göteborgsmästaren Erik Grijs (s. 116, not 3; LANTK.).

ORGEL

Den orgelfasad, som förstördes vid kyrkans brand, var en tredelad uppställning med pilastrar, vilka omgav tre med orgelpipor fyllda fält, uppåt avslutade med tryckta korgbågar (fig. 97). Fasaden utfördes 1894. — År 1859 hade församlingen beslutat göra ett sammanskott till ett orgelverk, som skulle uppföras 1860 (ST.PROT. 1859). Inte förrän 1894 uppfördes emellertid ett verk om tio stämmor av direktör Salomon Molander.¹ Dessförinnan hade man sedan mitten av 1880-talet haft ett orgelharmonium (RÄK.).

¹ SALOMON MOLANDER, orgelbyggare, f. 1833, † 1905. Efter att först ha arbetat självständigt samarbetade M. 1859 med orgelbyggaren JOHAN NICLAS SÖDERLING, Göteborg (jfr s. 76). År 1874 samarbetade M. med orgelbyggaren E. G. ERIKSSON, med vilken han bildade firman Molander & Eriksson. Överlämnade 1903 orgelverkstaden till orgelbyggaren ESKIL LUNDÉN, Göteborg. Molander byggde sina orglar med slejflådor, vilket är anmärkningsvärt under senare delen av 1800-talet, då pneumatiken alltmer blev allena rådande. M. har utfört orgelverk bl. a. i Amiralitetsskyrkan i Karlskrona (1833), Lane-Ryr (1879), Lysekil (1879), Romelanda (1882), Karl Johans kyrka, Göteborg (1883), och Lindome (1886). — Meddelande av fil. dr B. Wester.

Fig. 95. Predikstol i den brunna kyrkan. Utförd 1699 i Hans Swants efterträdarens verkstad i Göteborg.
Foto A. Roland 1918, ATA. S. 116.

Die Kanzel der abgebrannten Kirche aus der Werkstatt des Nachfolgers von Hans Swants in Gothenburg 1699.

Pulpit from the burnt church, made in 1699 by Hans Swant's successor in Gothenburg.

Fig. 96. Kristallkrona i empiristil, förstörd vid branden 1921. Förstörd detalj ur osign. och odat. foto i ATA.
 Kristallkronleuchter im Empiristil, vernichtet 1921. Crystal chandelier, Empire style, destroyed in the fire of 1921.

DOPREDSKAP Dopfunt av glimmergnejs, 1200-talet, se s. 138.

Dopfat av mässing från 1500-talet, se s. 139. — Dopskål av tenn med handtag i musselform. Stplr: N. H. (= Niclas Holmberg),¹ D4 (= 1834). — D 20 (INV. 1918). Förstörd vid branden 1921.

KOLLEKTFAT Kollektfat av mässing från 1759, se s. 140.

NATTVARDSKÄRL Nattvardskärnen räddades samtliga vid branden 1921; se s. 140 ff.

I arkivalierna nämnes, att en kalk med disk förfärdigades 1626—27 av »Nels Guldsmid i Kongelff» (DRA, Reg. 108 b). I INV. 1705 omtalas »1 Träkalk och Disk». Försvunna.

¹ NICLAS HOLMBERG, mästare hos tenngjutarokræet i Göteborg, omnämnd i dess prot. 1831, borta ur prot. 1839 (BERG).

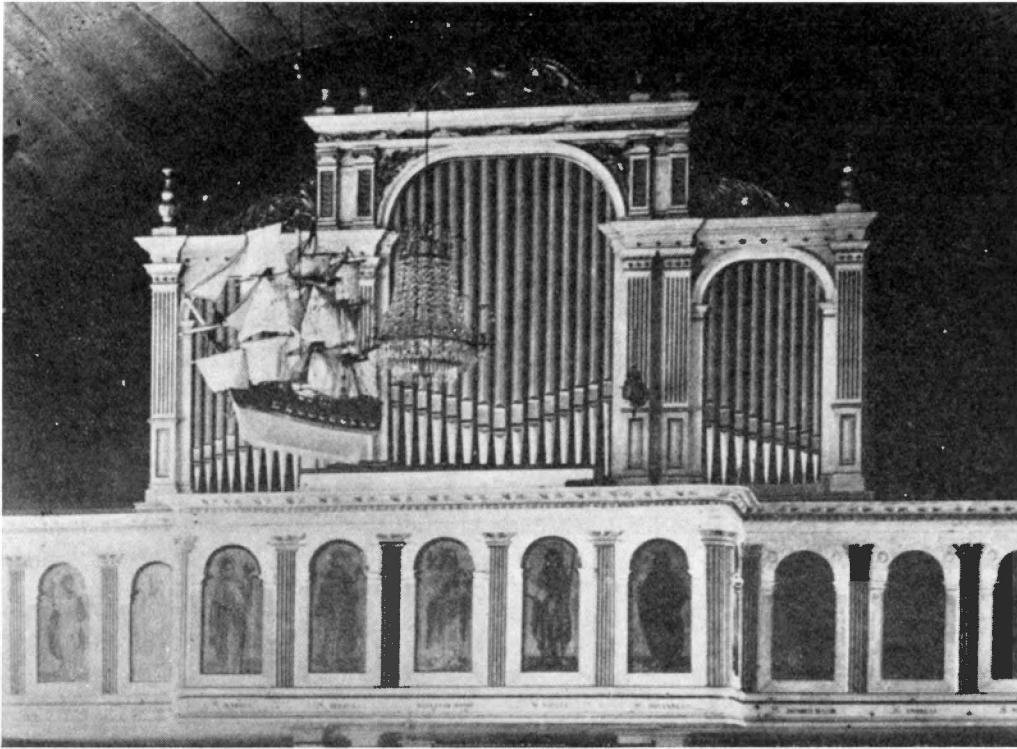

Fig. 97. Orgelfasad från 1894; läktarbarriär med målningar av göteborgsmästaren Erik Grijs 1699. — Votivskepp och kristallkrona, 1800-tal. Allt uppbrunnet 1921. Förstorad detalj ur foto av J. Enander 1918. ATA. S. 118 o. 121.

Orgelprospekt von 1894, Emporenbrüstung mit Male-
reien des Gothenburger Meisters Erik Grijs 1699. —
Votivschiff und Kristallkronleuchter des 18. h.
Sämtlich 1921 verbrannt.

Organ front, 1894; gallery barrier with paintings by the
Gothenburg master, Erik Grijs 1699. Votive ship and
crystal chandelier, 19th century.

Vid branden 1921 räddades kyrkans ljusredskap, (se s. 142) utom en ljuskrona av LJUSREDSKAP
glas eller kristall i empirestil (fig. 96) med åtta pipor i en krans (H ca 100; INV. 1918).
Den kom till kyrkan 1856—57 (INV. 1857), men förstördes vid 1921 års brand. — I DRA,
Reg. 108 b 1624—25 finns antecknat »Petter Indsen i Marstrand leverer et par store
lysestager i stedet for dem som i forleden feide blev hentaget for 14 1/2 rd 16 sk.». Om
dessa är identiska med nr 1 å s. 142 är ovisst, men ej osannolikt (jfr dylika i Solberga,
s. 84).

Av nu försvunna textilier omnämnes en mässhake av röd sammet från 1699 (LANTK.). TEXTILIER
Materialet till denna »rött Sammet, Gul galr (guldgäloner), Catuun» (kattun, d. v. s.
bomullsty) för 69:05, vartill kom skräddarens arbetslön 1:16. Mässhaken fanns ännu
1830 (INV.). — År 1694 utlades 8: 17 för en »blå Roch till Kyrkio-Gubben» (kyrkstöten).
— Vid stöldvägen 1801 (jfr Solberga och Hålda) stals enligt INV. 1801 tre stycken »näs-
dukar» av halvsiden med olika tryck på.

- TAVLOR** Två oljemålningar på träpannå från 1600-talet, se s. 144.
- KUNGATAL** Ett Gustav III:s tal, se s. 145.
- VOTIVSKEPP** Vid inventeringen 1830 omnämndes att »Ett tackladt skepp hänger i taket» (fig. 97). Förstördes 1921.
- DIVERSE** Ståndur från 1879, se s. 145. — Fattigbössa från 1600-talet, se s. 145. — Två alnmått från 1700-talet, se s. 146. — Kista från 1800-talet, se s. 146. — Flera kistor omnämns i de äldre handlingarna, bl. a. en från 1735 (RÄK.), »Kjsta med lås at förvara Kläderna utj 4: 80». I INV. 1825 nämns tre gamla kistor, varav en var oduglig. Fr. o. m. INV. 1857 nämnes endast en.
- KLOCKOR** Av de båda vid eldsvådan 1921 fördärvade klockorna var den lilla gjuten 1693. Runt halsen bar den en fruktbård jämte en inskriftsbård med texten: SI DEUS PRO NOBIS, QUIS CONTRA NOS. 1693 (= »Är Gud för oss, ho kan vara emot oss?». Rom. 8: 31, valspråk för Gustav Vasa). Kring liv och slagring små, profilerade stavlistor (INV. 1830; foto 1918—19 i GMA). Ark. Roland uppger 1918, att klockan var spräckt (anteckn. BSt). INV. 1918 kallar den oriktigt för primklocka. — Den stora klockan bar upptill runt halsen en enkel, skriftlös bård och hade kraftigt profilerad slagring. Den var från senmedeltiden (foto i GMA). Malmen från de nedsmälta klockorna ingår i den nuvarande storklockan, se s. 146.

NUVARANDE KYRKOBYGGNAD

Uppförd 1924—25

Ritningar till en ny kyrka (fig. 99—101) på den gamlas plats upprättades 1922 av ark. Sigfrid Ericson (s. 67, not 1). De stadfästes 1/3 1924. Sigfrid Ericson hade i dessa medvetet utformat den nya kyrkan i närmaste anslutning till den gamla nedbrunna beträffande såväl plan, exteriör som interiör. På så sätt återfick jörlanda-bornna sin gamla kyrka, men i en ändamålsenligare detaljutformning. De väsentligaste ändringarna voro följande: S ingången placerades mitt på långhusmuren. I direkt anslutning till västgaveln uppfördes ett torn av trä, av större mått än det tidigare och med ingång på västsidan. Tornets bottenvåning anlades såsom vapenhus framför ingången till kyrkorummet genom V gavelmuren. Sakristian gjordes större än den föregående. Ursprungligen avsåg man att vid kyrkans återuppförande begagna den efter branden kvarstående V delen av den N långhusmuren, men under arbetets utförande ansåg man sig av säkerhetsskäl nödsakad att ersätta även detta parti med nytt murverk.

Den sålunda efter Sigfrid Ericsons ritningar under åren 1924—25 på den gamlas plats återuppygga kyrkan (fig. 98) togs i bruk hösten 1925 och invigdes Annandag

Fig. 98. Jörlanda åren 1924—25 återuppförda kyrka. Exteriör från S. Foto 1960.

Die zu Jörlanda 1924—25 wiederaufgeführte Kirche Jörlanda Church, rebuilt 1924—25. Exterior from S. von S.

Påsk 1926 av dåvarande biskopen i stiftet E. H. Rodhe¹. På den nya kyrkans Ö gavelmur är nu inmurade tre stentavlor med årtalen för tre stora ombyggnader i kyrkans historia (fig. 121). Deras inskrifter lyder: — 1. ÅR 1826 / BLEF DENNA KYRKA / TILLBYGD OCK / REPPARERAD (jfr s. 112). — 2. JÖRLANDA KYRKA / ÅNYO TILLBYGGD / ÅR 1852. / BEVARA DIN FOT NÄR DU GÅR TILL / GUDS HUS OCK KOM TILL ATT HÖRA (jfr s. 113). — 3. SEDAN ÄLDRE KYRKAN BRÄNT / 1921 UPPFÖRDES DENNA BYGGNAD / PÅ GAMLA GRUNDEN 1924—1925. Av dessa funnos nr 1 och 2 på den äldre byggnaden.

Kyrkan (fig. 98—101) består av ett rektangulärt långhus med tresidig avslutning mot Ö, sakristia i NÖ och torn i V. Tornet är uppfört av trä; dess bottenvåning tjänstgör som vapenhus. Långhusets murar äro uppförda i skalmursteknik med gråsten på yttersidan och tegel på innersidan samt med fyllning av betong. Murarna är såväl ut- som invändigt putsade och vitkalkade.

PLAN OCH
MATERIAL

¹ EDVARD HERMAN RODHE, f 1845, † 1932, hovpredikant 1886, biskop i Göteborgs stift 1888—1929.

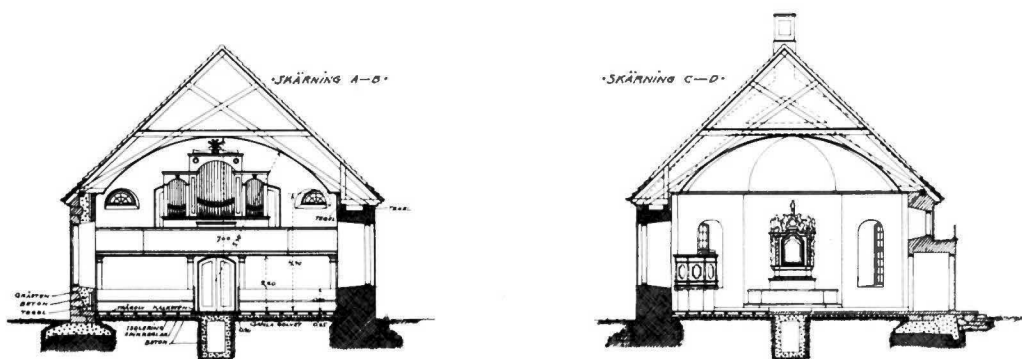

Fig. 99. Tvärsnitt mot V och Ö, 1 : 300. Förslagsritn. av ark. S. Ericson 1922. BST.
Querschnitte nach W und O. Cross sections looking W and E.

- FÖNSTER** Långhuset har sju stora fönsteröppningar, varav två åt S, tre åt N och två åt Ö i koravdelningen på båda sidor om altaret. Härtill kommer ett litet rundfönster ovanför S ingången, och två halvcirkelformade åt V på ömse sidor om tornet in mot läktaren. Fönstren, som avslutas uppåt av en tryckt segmentbåge, har karmar och bågar av trä med smårutor. Karmar och bågar är målade i ljusbrunt.
- INGÅNGAR** Kyrkan har två ingångar, en i V via vapenhuset och en mitt på S muren. Den sistnämnda är försedd med ett utbyggt vindfång med dubbla pardörrar. Mellan långhus och sakristia finns två öppningar: En förbinder koravdelningen med sakristian; den andra leder från sakristian upp till kyrkans predikstol. Från läktaren till tornet leder en dörröppning. Samtliga öppningar avslutas uppåt av en segmentbåge i likhet med fönstrens. Dörrarna är målade i ljusbrun färg.
- INTERIÖR** Innertaket utgörs av ett segmentvalv av bräder, målat ljust blått (fig. 102 o. 103). Under segmentvalvet en taklist av trä med vulst och hålkäl, uppåt avslutad av en målad uppåtvänd lambrekäng. — Golvet består av kalkstensplattor (60 × 60) i gångar och kor; under bänkarna av trä.
- YTTERTAK** Det yttre sadeltaket är tresidigt valmat i Ö och täckes av rött, enkupigt tegel (fig. 98).
- TORN** Tornet är helt av trä och vitmålat. Det är försett med två små fönstergluggar nertill åt S och N samt ett rundfönster åt V jämte tre rektangulära, dubbeldörrade ljudgluggar

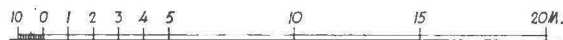
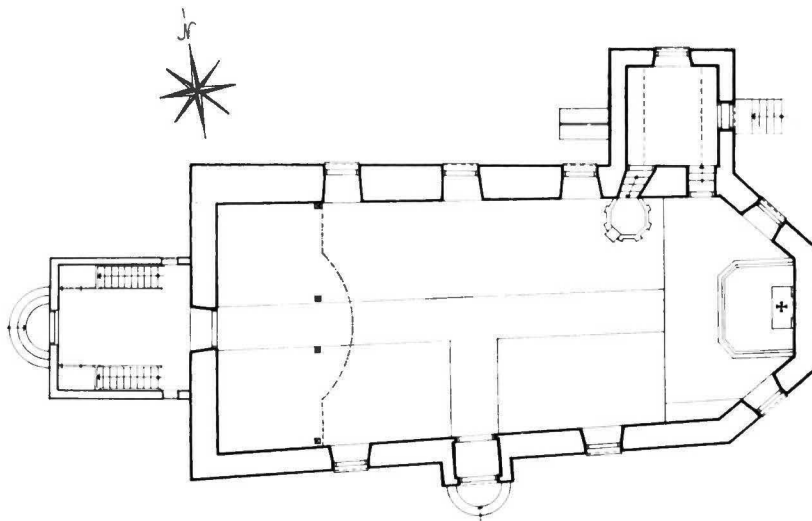
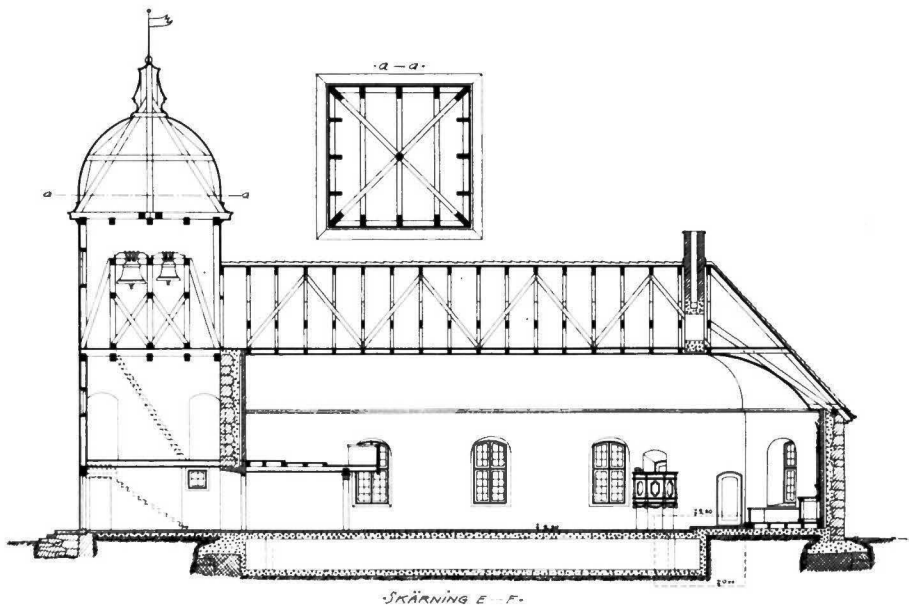

Fig. 100—101. Plan av 1925 års kyrka, 1 : 300. Uppm. av J. Söderberg 1945. Längd-
 sektion mot N, 1 : 300. Förslagsritn. av ark. S. Ericson 1922. BST.
 Grundriß der Kirche von 1925, Längsschnitt nach N. Plan of church finished in 1925. Longi-
 tudinal section looking N.

Fig. 102. Interiör av 1925 års kyrka mot V. Foto 1960.
Innere der Kirche von 1925. Interior of 1925 church, looking W.

upptill. En dörröppning leder genom tornets bottenvåning (vapenhus) in i kyrkan. Från vapenhuset leder tvenne trappor av trä upp till läktaringången. Tornet kröns av en kopparklädd, kupolartad huv, avslutad upptill med en kraftigt profilerad, kopparklädd pinakel med flöjel, som bär årtalet 1924.

SAKRISTIA Sakristians murverk är av samma art och behandlat på samma sätt som kyrkans murar i övrigt. Sakristian har en fönsteröppning i N och en dörröppning i Ö, plant innertak av vitmålade bräder och golv av kalksten. Byggnaden är täckt av sadeltak, belagt med en- och tvåkupigt tegel.

UPPVÄRMNING En lågtrycksångvärmeledning installerades 1924 av AB Celsius efter ritningar av ingenjör W. Fagerström (RÅK.). Systemet utbyggdes 1956 med en värmeslinga utöver de förutvarande elementen. Pannrummet ligger under sakristian och har ingång från V.

BELYSNING Elektrisk belysning installerades 1932 av firma Eskil Wennerberg (ritn. i BSt). Ytterbelysning i V anordnades 1960 på bekostnad av Olof Andersson i Källsby.

Fig. 103. Interiör av 1925 års kyrka mot Ö. Foto 1960.
Innes der Kirche von 1925. Interior of church built 1925, looking E.

INREDNING OCH LÖSA INVENTARIER

Altare av gråmålat furuträ. H 115, B 69, L 170. Byggt 1925. — Altaruppsatsen (fig. 105) består av en rikt bemålad och förgylld arkitektonisk uppställning av trä med snidade ornament och figurer. Den omsluter en rikt ramad altartavla, målad på duk med en trepassformad avslutning uppåt (fig. 107). På ömse sidor om tavlan spiralvridna kolonner med joniska kapitäl, som står på förkroppade postament. Över vardera kapitälet är inskjutet ett änglahuvud. Kolonnerna uppbär en kraftigt profilerad, bruten gesimslist. Ovanför denna en med snidade broskornament, huvuden och masker inramad kartusch med texten: GUDIJ TIL ÄHRA OCH HANS HELLIGE HUUS, TIL PRYDNAT ÄR DENNA ALTAR TAFLA GJORT OCH STAFERAT PÅ KIORKIANS BEKOSTNAD AO 1685. Kartuschen flankeras av de fyra evangelisterna och kröns av Kristus, som bär äpple med spira; samtliga i friskulptur. Altaruppsatsen har på sidorna »vingar» av broskornament. Tavlan

ALTARAN-
ORDNING

Fig. 104. Interiör av gamla kyrkans koravdelning före branden. Foto A. Roland 1918.

Blick in den Chor der alten Kirche vor dem Brand. Interior of chancel in the old church before the fire.

återger nattvardens instiftande med Kristus och lärjungarna, samlade omkring ett bord. Den är signerad J. A. HOLMQVIST 1894 (se s. 72, not 2). Under tavlan på sockelpartiets mittstycke finns följande målade inskrift: TAGER, ÄTER; DETTA ÄR MIN LEKAMEN, DRICKER HÄR AF ALLE. TY DETTA ÄR MIN BLOD. MATTH. 26 k. 26—28 v. Altaruppsatsen är av furu. H 320, B 210.

Denna uppsats utgör en restaurerad, delvis kompletterad upplaga av 1685 års originalverk, vilket skadades svårt vid kyrkans brand 1921. Vid restaureringen tillverkade bildhuggaren Johan Björk¹ från Göteborg felande delar. Inskrifterna kopierades efter de ursprungliga. Uppsatsen uppställdes i den nya kyrkan 1926. Det 1685 utförda originalet (fig. 104) torde få hänföras till bildhuggaren Hans Swants² verkstad i Göte-

¹ JOHAN BJÖRK, f. 1880, † 1948, bildhuggare, lärare i modellering och skulptur vid Slöjdföreningens skola i Göteborg 1913—43.

² KARLING, HANS SWANT.

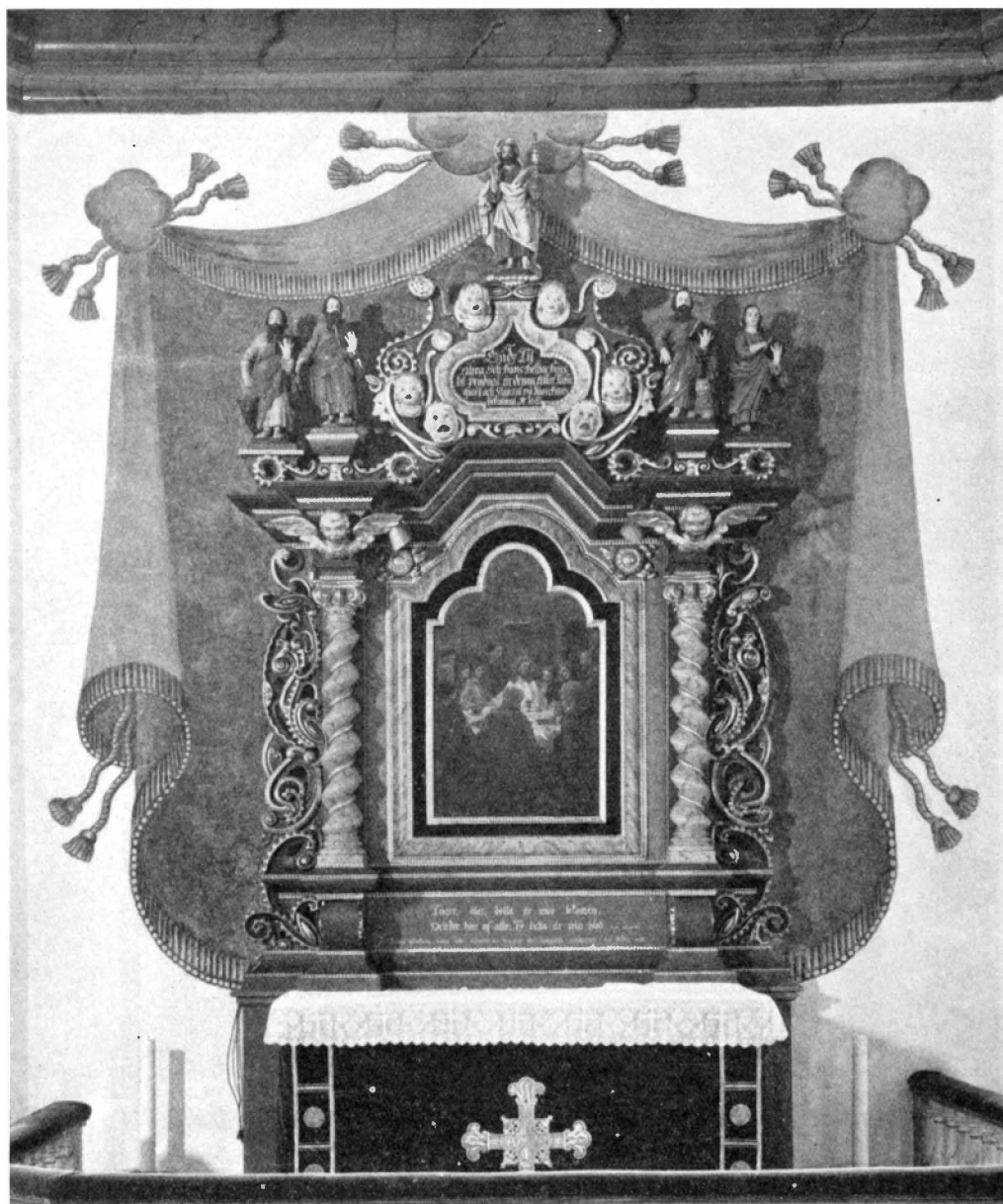

Fig. 105. Altaruppställning i nuvarande kyrka. Omramningen utförd 1685 av Hans Swants skola.
Restaurerad efter brand 1921. Foto 1960. S. 127 f.

Aufstellung des Altars in den jetzigen Kirche. Rahmung
von der Schule des Hans Swants 1685. Restauriert
nach dem Brand von 1921.

Retable in present church. Executed in 1685, school of
Hans Swant. Restored after the fire in 1921.

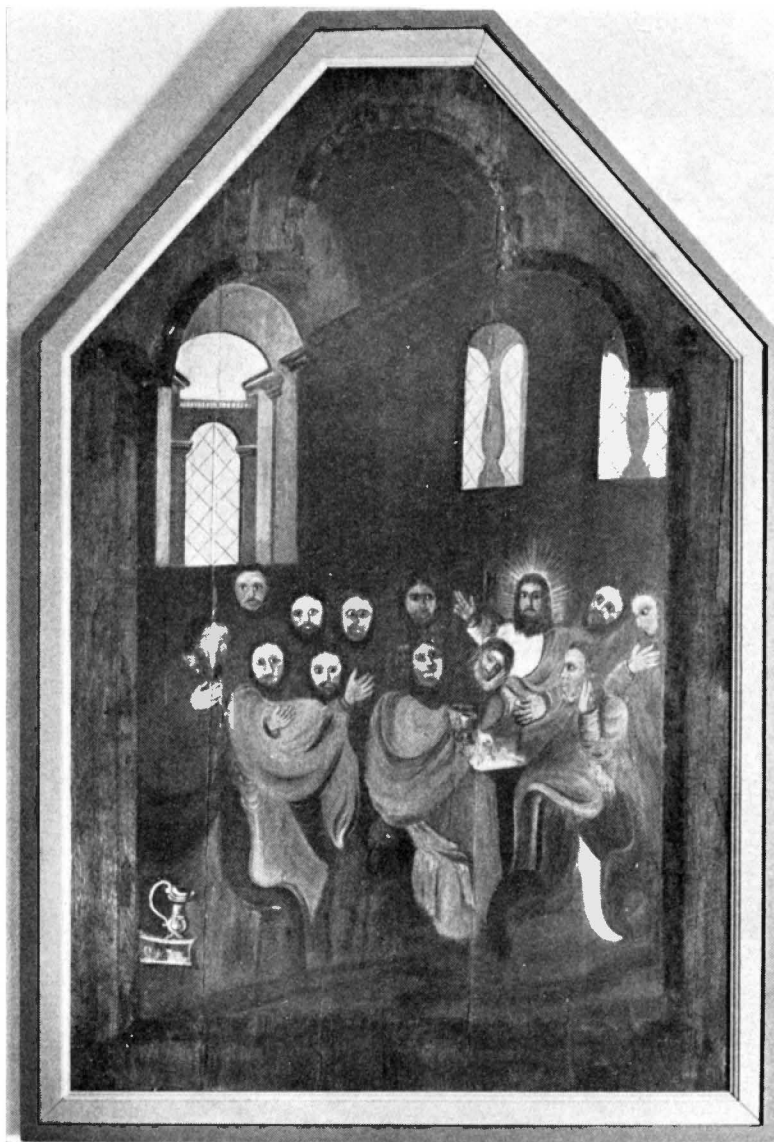

Fig. 106. Den ursprungliga tavlan i altaruppsatsen fig. 105. Målad på ekpannå. Foto 1960. S. 144.
Das ursprüngliche Altarbild, gemalt auf Eichenholz. Original picture in the retable fig. 105. Painted on oak panel.

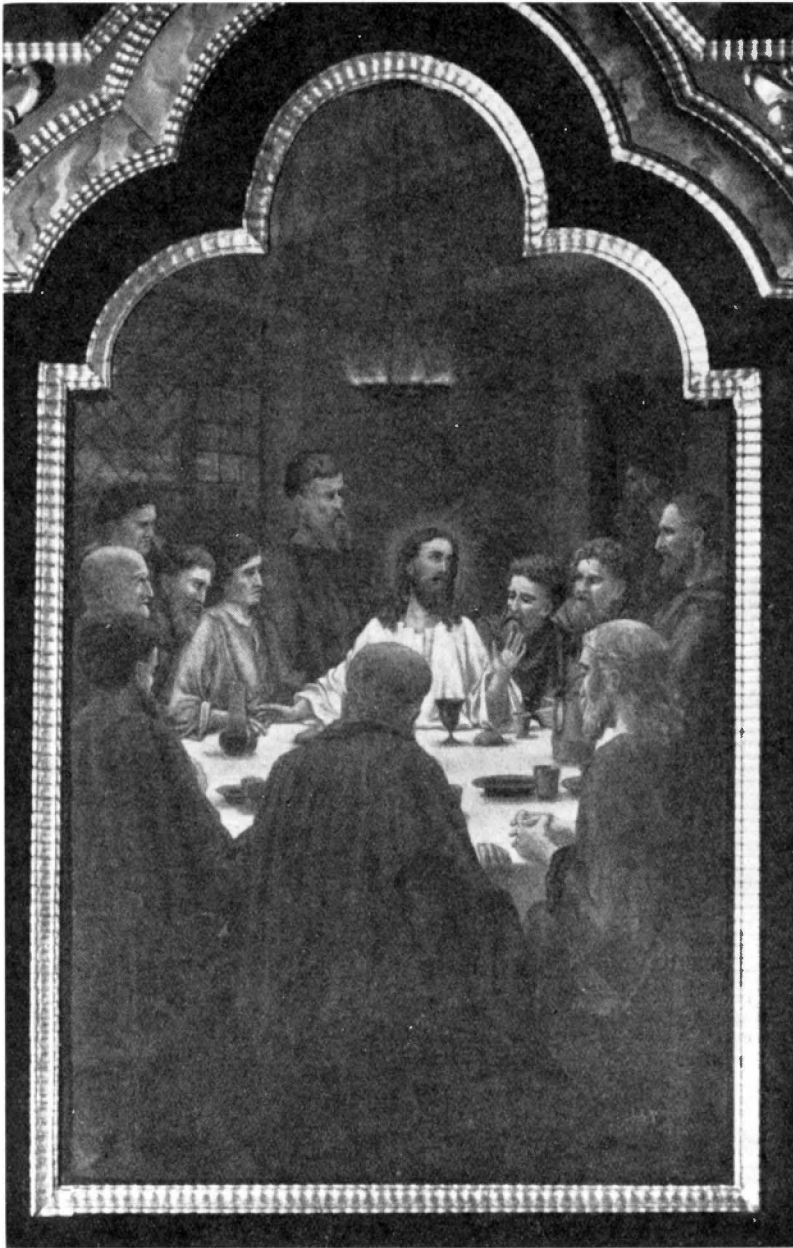

Fig. 107. Nattvardens instiftande. Altartavla i uppsatsen fig. 105, målad av J. A. Holmqvist 1894. Foto 1960. S. 127 f.

Hl. Abendmahl, Altarbild (vgl. Abb. 105) von J. A. Holmqvist 1894.

"The Institution of the Holy Communion." Altarpiece in the retable fig. 105, painted by J. A. Holmqvist 1894.

Fig. 108. Nummertavla nr 1 av snidad furu, skänkt 1826. Foto 1960. S. 136.

Nummertafel Nr. 1 aus Fichte, gestiftet 1826.
Hymn board of carved pinewood, presented 1826.

1852 och 1894 (fotos i ATA). Den är sannolikt identisk med den »oljemålning på trä vid predikstolen», som omnämns av pastor loci i en anmärkning till Eggertz' förteckning över lösa föremål av år 1920. — Sannolikt återuppsattes den gamla uppsatsen i

borg trots vissa stilistiska avvikelser. Uppsatsen är genom inskriften daterad 1685, d. v. s. samma år som Solberga kyrkas altarpopsats (se s. 72). Atlanterna i Håлта (fig. 12 o. 13) och Solberga (fig. 56 o. 57) kyrkors uppsatser är i Jörlanda-uppsatsen utbytta mot spiralkolonner. Krönlisten är bruten och broskorneringen mer återhållsam. Men de är samtliga uppbyggda enligt samma kompositionsschema, särskilt i de krönande partierna. Sannolikt har den här verkamme Swant-lärjungen påverkats av senare stilströmningar (den brutna listen, spiralkolonnen) möjligen via den samtidige Göteborgsmästaren Marcus Jaeger.¹ Altarpopsättningen stod urspr. i den gamla kyrkans smala kor. — I samband med kyrkans ombyggnad 1826 lät man emellertid borttaga altarpopsatsen (INV. 1830), som av Bexell betecknas såsom gammal och förfallen. I dess ställe placerades en kolonnuppsättning (se fig. 104) kringkorets mittfönster (INV. 1844). Framför detta fönster sattes »en transparent föreställande Christi nedtagning af korset» (SOHLMAN; ST.PROT. 1825 och 1851). Fönstret blev emellertid igensatt 1851 (se s. 113), varvid transparenten försvann. Den till höger å fig. 91 synliga tavlan i rektangulärt höjdförmåt, som återgav den korsfäste på ett enkelt T-kors, var antagligen uppsatt som altartavla mellan åren

¹ MARCUS JÄGER D. Ä., f. 1626, † 1707, bildsnidare från Stralsund. Verksam i Göteborg, där han bl. a. utförde en predikstol, fullbordad 1672, för Kristine kyrka och en altarpopsats och skulpturer för Kungälv's kyrka 1683 och 1689 (Jfr s. 116 not 3).

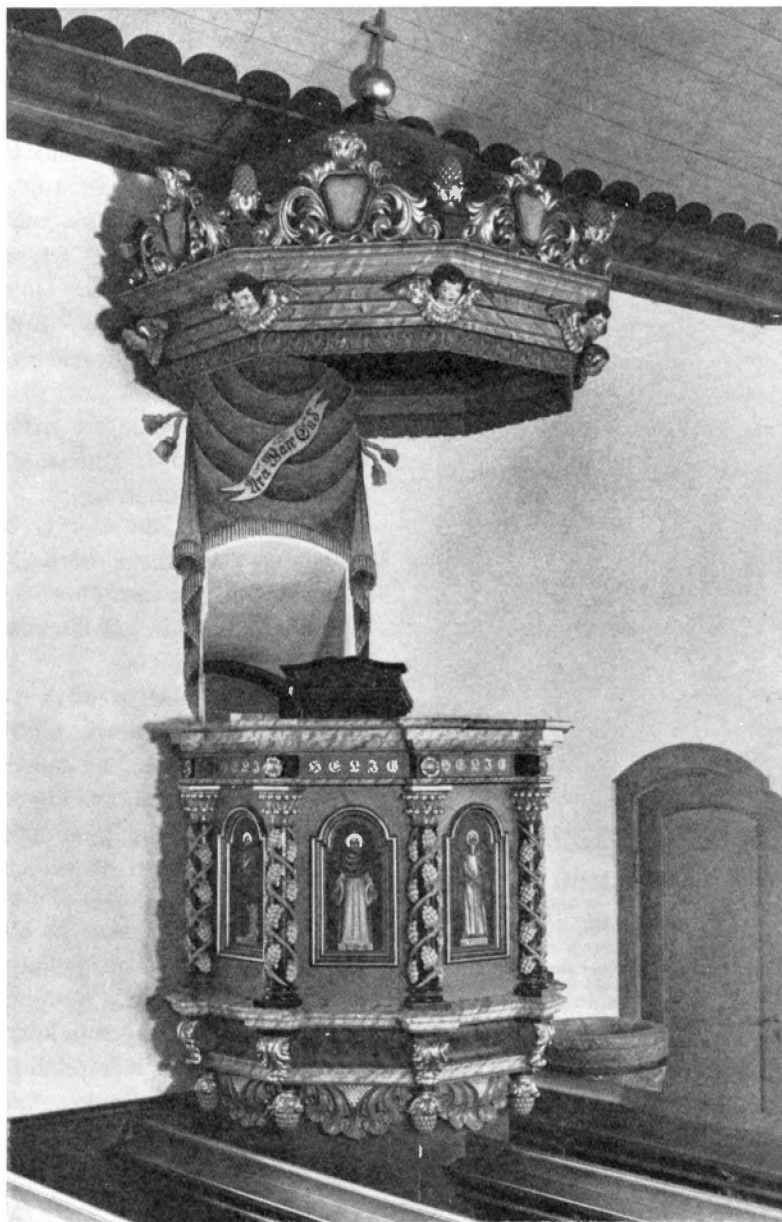

Fig. 109. Nuvarande kyrkas predikstol, utförd 1925 av J. Björk efter ritn. av ark. S. Ericson. Foto 1960. S. 134.

Kanzel der jetzigen Kirche von J. Björk nach Entwurf des Architekten S. Ericson 1925.

Pulpit in present church, made in 1925 by J. Björk, designed by Architect S. Ericson.

PREDIKSTOL

Fig. 110. Dopfund av glimmergnejs, 1200-talets förra hälft, svårt skadad vid branden 1921. Foto 1960. S. 138.

Taufstein aus Glimmergneis aus der 1. H. des 13. Jh., beim Brand von 1921 schwer beschädigt. Font of micaceous gneiss, first half of 13th century; badly damaged in fire, 1921.

samband med anskaffandet av den nya altartavlan av J. A. Holmqvist 1894. Den till uppsatsen hörande urspr. altartavlan (fig. 106), en naivt utförd nattvardsframställning i röda och gröna färger, restaurerades 1959 av konservator T. Engblad i Alingsås och uppsattes på N väggen i kyrkans långhus. Tavlan är målad på ekpannå. Omramningen modern. H 126, B 85. — Bakom altarpopsatsen och omslutande denna är på väggputsens målat ett stort draperi i gult och rödblått. Målningen utfördes 1926 av konstnären Joël Mattsson Mila¹ fritt efter äldre förebilder.

Altarringen, en mot Ö öppen rektangel med avskurna hörn, har gråblådrade balustrar, men i hörnen hela speglar. Den är klädd med blå sammet. Tillkom 1925.

Den nuvarande predikstolen (fig. 109), som är en av ark. Sigfrid Ericson ritad fri efterbildning av den vid branden 1921 förstörda, består av korg och ljudtak. Korgen, av åttasidig plan med sju hela sidofält, vilar på ett åttasidigt, gråadrat underrede. Den gamla korgens hörnkaryatider är här ersatta av vinrankklädda kolonner med bladkapitäl, vilka uppbär ett listverk, som är starkare utkragat än på den gamla korgen. I motsats till dennas snidade och målade figurer har den nya korgens sidofält målade framställningar av Kristus, de fyra evangelisterna jämte Petrus och Paulus. Snidade blad och druvklasar avsluta korgen nedtill. Frisen bär följande förgyllda text: HELIG, HELIG, HELIG, ÄR, HERREN, SEBAOT. Ljudtaket utgöres av en korskrönt kupol, uppburen av en åttkantig listram med änglahuvuden i hörnen. Utmed ramens övre kant sköldar, omgivna av akantusblad och uppåtvända druvklasornament. Predikstolen är gråmålad, kolonnerna svarta med förgyllda kapitäl och ornament. Figurer m. m. i blåviolett,

¹ JOËL MATTSSON MILA, f. 1895 i Jönköping, målare och konsthantverkare, bosatt i Göteborg.

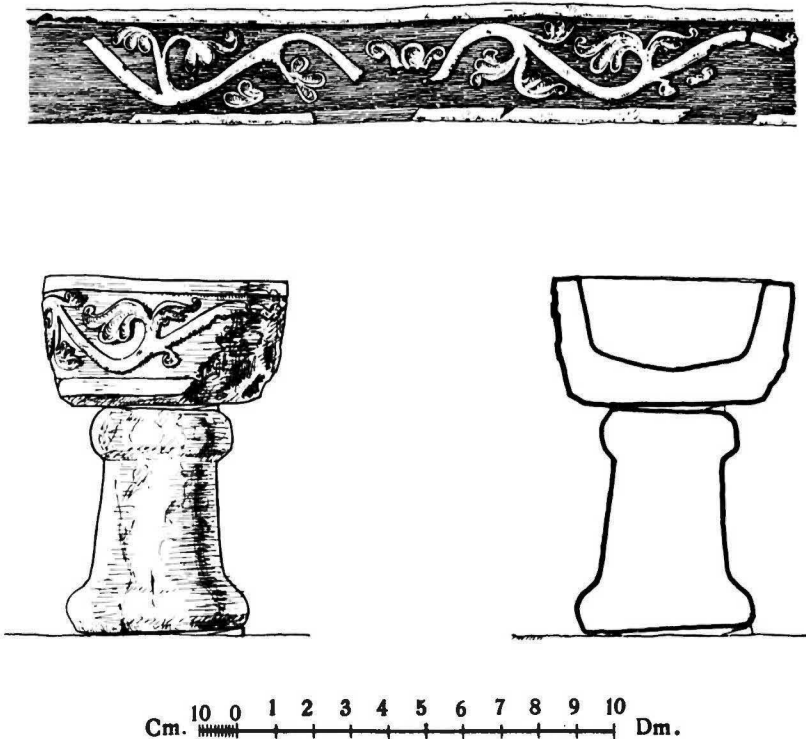

Fig. 111. Dopfont. Uppm. 1931 av H. Andersson och P. Nordström.
Taufstein. Font.

gråblått, grått, grågrönt, rosa och svart. Bildhuggare Johan Björk (s. 128, not 1) tillverkade predikstolen 1925. Figurmålningarna utfördes av artisterna Joël Mattsson Mila och Arvid Jorm¹ (BSt). Korgens H 145. — Två skadade änglahuvud, vilka sannolikt tillhört den äldre predikstolen, förvaras lösa i sakristian (INV. 1956). — På väggen bakom predikstolen över dörröppningen till trappuppgången från sakristian en av Joël Mattsson Mila 1926 utförd draperimålning med den på ett språkband gjorda inskriften ÄRA WARE GUD.

Bänkinredningen (se fig. 103), ritad av Sigfrid Ericson, består av öppna bänkar, målade i brunrött. Gavelspeglarna gråådrade. Särskild prästbänk på S sidan i koret. Från 1925—26.

BÄNKINRED-
NING

¹ ARVID JORM, f. 1892, målare, bosatt i Göteborg.

Fig. 112. Dopfat av mässing. Nürnbergerarbete från 1500-talets förra del.
Foto 1960. S. 139.

Taufschale aus Messing, Nürnberger Arbeit   Brass christening bowl, Nuremberg
aus der 1. H. des 16. Jh.   work, first half of 16th century.

NUMMER-
TAVLOR

Nummertavlor: — 1. Av furu. Över- och understycken med skurna snäck-, brosk- och bladmotiv (fig. 108). Rödmålad och förgylld. Inskrift på överstyckets kartusch: GIVEN AF AND. ANDREASSON, ERIK JOHANSSON, ST HÖGA 1826; på understycket står: RENOVERAD PÅ BEKOSTNAD AF A. LARSSON 1887. H 87,7, B 92. Ramens helt rokokomässiga form stämmer illa med donationsåret. — 2. Replik av föregående. Upptill inskriften: TAVLAN GJORD PÅ KYRKANS BEKOSTNAD 1920. Tillverkad av målaremästare Arvid Pilqvist (enl. E. Rydén, Jörlanda kyrka). Tavlorna räddades ur gamla kyrkan vid branden 1921.

ORGEL-
LÄKTARE

Läktare i V med ett framskjutande, segmentformat mittparti (se fig. 102). Den vilar på fyra gråådrade pelare av trä. Läktarbröstningen med stora, liggande fyllningar, målade i rödgrå marmorering; ramstyckena brunröda. Uppförd 1925 enl. ritning av ark. Sigfrid Ericson.

Fig. 113. Kollektfat av mässing från 1700-talets mitt. Foto 1960. S. 140.
 Kollektenschale aus Messing aus der Mitte des 18. Jh. Brass collection plate, mid-18th century.

En orgel står på läktaren. Dess fasad (fig. 102), en fri bearbetning av den förutvarande (se fig. 97), är tredelad med pipfälten omgivna av pilastrar med stickbågar. Det högre mittpartiet krönes av en lyra och två korslagda trumpeter. Sidopartierna avslutas upptill mot mittpartiet genom liggande voluter. Fasaden är marmorerad i rosa och grått. Ritningen till fasaden är signerad Sigfrid Ericson 1925 (i BSt). — Orgelverk med 16 stämmor, 2 manualer och självständig pedal utfördes 1925 av orgelbyggare A. Magnusson¹ i Göteborg (arbetsbeskr. i BSt). Orgeln har sedan reparerats och ombyggts 1945 resp. 1959, och vissa stämmor har därvid utbytt. År 1941 försågs den med elektrisk fläkt.

ORGEL

¹ ANDERS MAGNUSSON, f. 1882, västsvensk orgelbyggare. Son till orgelbyggaren JOHANNES M., f. 1852. Anders Magnusson har bl. a. utfört orgelverk i Lerum (1897), Annedals församl. i Göteborg (1916) och Haga församl. i Göteborg (1911). — Meddelande av fl. dr B. Wester.

Fig. 114. Träfodral till kalk nr 1 och paten nr 1,
sannolikt samtidigt med silvret.

Foto 1960. S. 140.

Holzfutteral zu Kelch Nr. 1 und Patene Nr. 1,
wahrscheinlich von Anfang zugehörig.
Wooden case for chalice No. 1 and paten No. 1;
probably contemporaneous with the silver.

DOPREDSKAP Dopfuntar: — 1. Dopfunt av glimmergnejs med cirkelrund cuppa (fig. 110 o. 111). Runt skaft med odekorerad vulst upptill och utsvängd fot. Cuppan saknar urtappningshål. Dess utsida omgives av en stiliserad bladranka i låg relief på försänkt botten. H 94,5, D 64. Från 1200-talets förra hälft. Funten ansluter sig närmast till en funt-skola med likartade former och dekorativa element i Västergötland, till vilken bl. a. hör Fullösa-funten. Jörlandafuntens material¹ ger dock vid handen, att den tillverkats inom Bohuslän. Funten, som förvaras i den nya kyrkans kor, skadades starkt av eld vid branden 1921 och är nu provisoriskt lagad med cement i sprickorna samt beslagen

¹ S. A. HALLBÄCK uppger materialet vara glimmergnejs från trakten och anser dopfuntarna i Jörlanda och Ucklum med säkerhet härröra från Bohuslän (S. A. HALLBÄCK, Medeltida dopfuntar i Bohuslän, Vänersborg 1961, s. 20. 52, 58).

Fig. 115. Kalk nr 1 och paten nr 1 av förgyllt silver, kalken från 1671, patenen sannolikt samtida. Foto 1960. S. 140.

Kelch Nr. 1 von 1671 mit der wahrscheinlich gleichzeitigen Patene Nr. 1, beide silbervergoldet.

Chalice No. 1 and paten No. 1, of silver-gilt; chalice 1671, paten probably contemporary.

med bandjärn. Sedan gammalt har cuppan varit skadad till ca 1/5 av sin omkrets (fig. 110). Möjligen var det denna skada som ledde till, att man 1699 »Legd Enn Karll som har hugget Funten bätter in i Muuhren» (LANTK.), d. v. s. man vände den skadade delen in mot muren och murade in den i denna. Funten, som är sned, stod härigenom också bättre. — 2. Av trä med åttasidig cuppa och åttasidigt skaft i pelarform. Cuppans gråmålade sidor upptill försedda med skurna druvklasmotiv, målade i grått-svart. Pelaren brunfärgad. H 95. Utförd efter ritning av ark. Gustaf Ljungman 1940 (BSr). Skänkt av Amanda Bernsson, Södra Anrås, 1942.

Dopfat av mässing (fig. 112). I dess botten en bebådelsescen i driven relief. Där omkring en nött bård av majuskler. På brättet två stämplade bårder, en av romboider

och en av rosor samt stämpeln R.S. Denna ej ursprunglig, utan ditsatt vid en lagning i modern tid. D 41,2. Nürnbergerarbete från 1500-talets förra del eller mitt¹.

KOLLEKTFAT

Kollektfat av mässing (fig. 113), försett med punsad och driven dekor, frukter och blad med repstav. Runt brättet läses följande inskrift: GÜD TILL ÄHRA OCH KIÖRKAN PRYDNAT ÄHR DETTA FATT AF DANNEM HÄLIE GÜTHERSON SAMT DES HÜSTRU IINGIELL ESBIÖRS DOTTER ANNO 1759. D 33,9. Nu försett med hängögla på brättets baksida.

NATTVARDS-
KÄRL

Kalkar: — 1. Av förgyllt silver (fig. 115). Skaft med nod av sex motställda vulster och sexpassformad fot, prydd med bård i form av åldermansranka och list formad av märken efter en inpressad gravstickel. Cuppan bär en graverad inskrift: GUD TIL ÆRE OC JÖRLAND KIERCHE TIL NYTTE OC GAFFN ER DENNE KALCH OC DISCH GIFFUEN: / AFF NOGLE GUDS BØRN OC TILHØRRER BOSEDDEDE I SOLBERG OC JORLANDS SOGNER HUILCHET: / GUD ALLE BELONNER OC ER FORFERDIGET DEN 17 AUGUSTIJ ANNO 1672 (en graverad ranka). H 21,3, D 10,3. På fotens brätte en mästarstpl liknande fig. 66. Kalken tillverkades 1671, sannolikt i Kungälv, och betalades då av kyrkans medel med 11: 12 (daler/mark) (LANTK.). Av inskriften att döma har kyrkan ersatts för sitt utlägg genom några åbors sammanskott 1672. — Ett filtfodrat, svarvat träfodral (fig. 114) till kalken och dess paten, samtidigt med silvret. — 2. Av drivet silver. Balusterformat skaft, foten oregelbunden. Cuppan försedd med lock, som kröns av en blomgrupp. Inskrift på cuppan: TILL JÖRLANDA FÖRSAMLING OCH KYRKA / DENNA KALK ÄR SKÄNKT TILL JÖRLANDA FÖRSAMLING OCH KYRKA AF JOHAN EDVARD JOHANSSON² FÖDD I TOGTORP DEN 16 DECEMBER 1852 / TILL MINNE AF SIN AFLIDNA SYSTER HILDA LOVISA HANLON FÖDD JOHANSSON I TOGTORP DEN 16 OKTOBER 1862 DÖD I BOSTON NORRA AMERIKA DEN 5 APRIL 1905. Stplr: C. H. (= Christian Monsen Hammer³), tre kronor, Y4 (= 1853), S. Erik (= Sthlm). På locket samma stplr utom årsstpl, som här är Z4 (= 1854). H 28,5 (med lock 35), D 12,8. — 3. Av pressat silver med balusterformat skaft och rund fot. I två delar. Kring cuppan är fäst ett tunt skal av pressad silverplåt med motiv ur Jesu liv signerat C. LIEUX: a) Födelsen, b) Flykten till Egypten, c) Kristus i Getsemane, d) Uppståndelsen. Inskrift runt cuppan: DENNA KALK ÄR SKÄNKT TILL JÖRLANDA KYRKA OCH FÖRSAMLING ÅR 1898 SOM MINNE AF JOHAN EDVARD JOHANSSON FÖDD I GÅRDEN TOGTORP. Stplr: TENGSTEDT (= Carl Tengstedt, s. 82), krönt G (= Gbg), tre kronor, Y4 (= 1853). H 31,3, D 11,7. — 4. Sockenbudskalk av silver med sex-

¹ Enl. WILLIAM KARLSON »uppgives» dopfatet »vara gjort av en viss ESAIAS» (W. KARLSON, Dopfat och dopskålar, Kulturens årsbok 1957, s. 76, bild 6). — Se även H. KJELLIN, Ornerade mässingsfat och deras inskrifter, i: Äldre kyrklig konst i Skåne. Studier utgivna med anledning av kyrkliga utställningen i Malmö 1914, s. 26 ff.

² JOHAN EDVARD JOHANSSON, f. 1852, † 1933, grosshandlare i Göteborg, f. i *Togtorp* i Jörlanda.

³ CHRISTIAN MONSEN HAMMER, f. i Norge 1818, † i Sthlm 1905, mästare 1846 (den siste nytillkomne mästaren i Sthlm före ämbetets upplösning). Senare verksam som antikvitetshandlare med kulturhistoriska föremål och böcker. H. sammanbragte en osedvanligt stor samling (ca 120 000 föremål), som delvis gick ur landet.

Fig. 116. Oblatask nr 2 av mässing, skänkt 1769. Foto 1960. S. 142.
 Oblatendose Nr. 2 aus Messing, Wafer case No. 2, brass, presented in 1769.

sidigt skaft och nod av sex motställda vulster. Sexpassformad fot med brant stigning mot skaftet. Fot och skaft med åldermansrankedekor. Inskrift på cuppan: GUD TIL ÆRE ER DENNE LILLE KALCK OC DISK AF NY GIORT OC MED 4 LOD SØLF FORBEDRET AF H: FRANTZ HANSSØN (s. 78, not 1) ANNO 1669. Under bottnen ett litet utrymme för oblater (jfr Solberga s. 82). H 9,9, D 4,8. — Ett fodral till sockenbudskalken, i vilket den ännu förvaras, tillverkades 1751 (RÄK.).

Patener: — 1. Av silver, förgyllt (fig. 115). I bottnen är graverat ett Guds Lamm, på brättet åldermansrankedekor och ett hjulkors. Under bottnen samma mästarstpl som å kalk nr 1. D 14. Tillhör kalk nr 1. — 2. Av förgyllt silver. Stplr: CT & S (= Carl Tengstedt & Son), tre kronor, krönt G (= Gbg), W5 (= 1875). D 14,1. Tillhör kalk nr 3. — 3. Av silver med Guds Lamm i bottnen och ett hjulkors på brättet, båda grave-rade. D 6,3. Tillhör kalk nr 4.

Fig. 117. Trearmad ljusstake nr 2 av malm, 1600-talstyp. Foto 1960.

Dreiarmiger Leuchter (Nr. 2) aus Erz.
Typ des 17. Jh.
Three-armed candlestick No. 2, brass, 17th century type.

(= 1901), S. Erik (= Sthlm), tre kronor, GAB (= Guldsmedsab). Inskrift på livet: DENNA KANNA ÄR SKÄNKT TILL JÖRLANDA KYRKA OCH FÖRSAMLING DEN 15 JULI 1901 SOM MINNE AF JOH. EDV. JOHANSSON FÖDD PÅ GÅRDEN TOGTORP DEN 16 DECEMBER 1852. H 40. — 2. Av nysilver. Inskrift: SKÄNKT AV A. SVENSSON, ANRÅS 1908. H 57,5.

LJUSREDSKAP Två ljuskronor av mässing med mittstav i balusterform bärande 20 ljusarmar i två kransar (se fig. 102). H 150. Skänkta av Johan Edvard Johansson (s. 140, not 2) och hans syster Augusta C. Johansson omkr. 1905.

Ljusstakar: — 1. Av malm med ljuspigg, ett par, för ett ljus (fig. 118). Fot och droppskål stora, runda, skaftet i balusterform. H 46,5. Från 1600-talet (inv. 1705). — 2. Av malm med tre ljuspipor och armar med stiliserade bladmotiv (fig. 117). 1600-talstyp. H 33. — 3. Av mässing med sju ljuspipor och balusterformat skaft. H 53. Från 1900-talet. — 4. Av mässing, ett par med fyra pipor på ett slankt skaft. H 48,5. Skänkta av en handlande Andersson, Gamla Apoteket i Jörlanda, omkring 1920. — 5. Av mässing, ett par, med tre pipor och drakmotiv. H 48. Skänkta omkring 1920.

Lampetter: — 1. Av mässing, ett par med vardera sex pipor, på orgelfasaden. Från

Oblataskar: — 1. Av pressat silver med lock. Askens yttersida utgörs av en cylinder av tunn, pressad silverplåt med motiv ur Jesu liv, identiska med dem, som finnas på kalk nr 3. Locket, krönt av ett kors, bär följande inskrift: TILL JÖRLANDA KYRKA OCH FÖRSAMLING SKÄNKER JAG DENNA SILFVER OBLATASK TILL MINNE AF JOHAN EDVARD JOHANSSON, FÖDD I GÅRDEN TOGTORP DEN 16 DECEMBER 1852. GÖTEBORG DEN 24 JUNI 1904 JOHAN EDVARD JOHANSSON. Stplr undertill: TENGSTEDT, tre kronor, krönt G (= Gbg), Y4 (= 1853). D 10,6 H (med lock) 17,4. — 2. Av driven och punsad mässing, inuti förtennt (fig. 116). Ornament av rankor med lister av uppdrivna pärlor. Locket, som upptill har en urnformad knopp, bär punsad inskrift: A. M..SON I JOLDAL HA FER GIFET DÄNNA DOSAN TIL DETA HÄRANS HÜS GUD TIL ÄRRA OC GUDS HÜS TIL PRYDNAD ANNO 1769. D 13, H 13,7.

Vinkannor: — 1. Av silver med godronerade lister kring fot och lock. Stplr: Y 6

omkring 1932. — 2. Av mässing med en pipa, fyra stycken, på nummertavlorna.

Antependier: — 1. Av röd sammet med guldornering, broderi, bandrosetter samt frans. På mitten ett kors med Kristusmonogram omgivet av A och Ω. H 94, L 310. Från Gust. Barthels ateljé (s. 84, not 5) i Göteborg omkring 1920. — 2. Av vinröd sammet med påsytt kors av guldband och guldfrans. H 90,5, L 171. — 3. Av grönt ylle med frans i grönt och gult. I mitten broderat kors i gult silke jämte texten KOMMEN TILL MIG. H 99, L 170. — 4. Av svart ylle med applikationsbroderi: kors av vitt siden av tistelmandorla. Bårder och frans i silver. H 97, L 343. — 5. Av vit linnedamast med broderi i silke och guldtråd: kors med IHS, flankerat av ett ankare och ett brinnande hjärta. Signerat sskt 1960 sbs (= Södra Sveriges Kyrkliga Textil 1960 Sigrid Birgitta Synnergren)¹. Skänkt 1960 av Jörlanda kyrkliga sykkrets.

Mässhakar: — 1. Av svart sammet med silverbårder och broderier. På rygg-sidan kors med IHS, på bröstsidan Guds hjärta med ett kors. Skänkt 1906 av lantbrukare J. P. Bernsson i Anrås och hans hustru (jfr s. 139, dopfunt nr 2). — 2. Av vit sidendamast med broderier och guldband. På rygg- och framsida gaffelkors i violett färg, i vars mitt broderats, dels ett mindre kors med bedjande änglar, dels Guds Lamm och blomrankor.

Utländskt arbete, inköpt 1925. — 3. Av grov, röd ylleväv med ett på rygg-sidan broderat blått kors, på bröstsidan IHS. Utförd 1958 av Irene Nyblom, Solberga. Inköpt av församlingen samma år.

Predikstolskläden: — 1. Av röd sammet med guldornering: bandkors och rosetter.

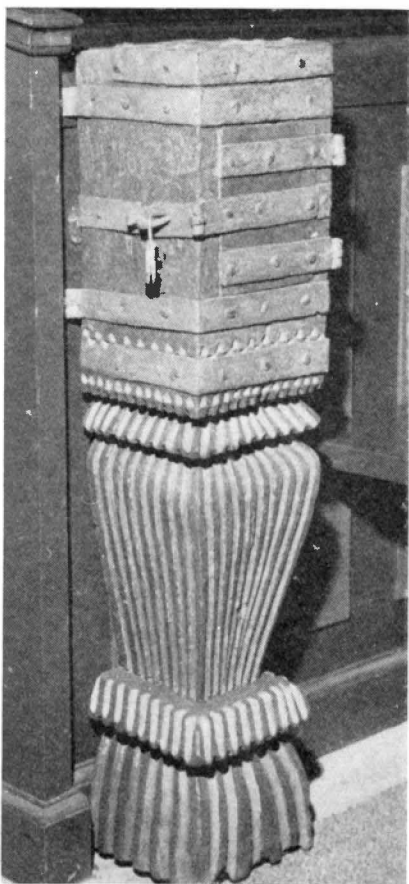
¹ SÖDRA SVERIGES KYRKLIGA TEXTIL förlagd till Lund sedan 1939. Firman grundades i Algutsboda 1931 av SIGRID MARIA ANDERSSON (WIRDE), f. 1873, † 1952 (SvK, Bl III, s. 198, not 3).

TEXTILIER

Fig. 118. Ljusstake av malm, från 1600-talet.
Foto 1960. S. 142.

Leuchter aus Erz aus dem 17. Jh.
Candlestick No. 1, brass, 17th century.

TAVLOR

Fig. 119. Fattigstock av ek. 1600-talet.
Svenskt Pressfoto AB, Göteborg, 1959.
S. 145.

Armenstock aus Eiche, 17. Jh.
Oak poor-box, 17th century.

vanliga.² Blev 1921 brandskadad i nedre kanten. Restaurerades 1959 av konservator T. Engblad i Alingsås och hänger nu på S väggen i koret. Den har tidigare hängt över funten i gamla kyrkan (fig. 95; INV. 1830). Sannolikt är även denna målning utförd av målaren Niclas Michelsonn, som med stöd av kontraktet bil. 1 å s. 52 måste anses ha utfört den likartade döpelsemålningen i Solberga (fig. 78).

¹ Enligt benäget meddelande av dr. phil. ERIK MOLTKE (Kbhvn). — En likartad framställning återfinnes bl. a. å en altartavla i Skiptvet kirke i Östfold, Norge (NoK, Ostfold av S. & H. CHRISTIE, B. 2, s. 313) samt å en kalk med årtalet 1632, Rosenberg (mus. nr. 1—107).

² Framställningen är närbesläktad med ett stick i Merians bibel 1627, som bl. a. kopierats spegelvänd å predellan till en altartavla i Bjolderup, Danmark (DAK, Åbenrå amt, s. 1837, fig. 7). Meddelat av E. MOLTKE.

B 41,5, L 61,5. — 2. Av svart ylle med applikationsbroderi: vitt kors och tistelblommor. B 42, L 61. — 3. Av vit linnedamast med ett i mitten broderat Kristusmonogram. B 42, L 61. Från Södra Sveriges Kyrkliga Textil (s. 143, not 1). Skänkt av Kyrkliga sykkretsen 1960.

Kormatta i röllakan av ylle i mönster med färgerna grått, blått och gult. Bär initialerna JJ (= Judith Johansson, Knäred). Skänkt av Kyrkliga sykkretsen 1960.

Samtliga odaterade textilier stamma från tiden efter 1911.

Oljemålningar: — 1. Nattvardens instiftande, oljemålning på ekpannå (fig. 106). H 126, B 85. Utförd med ledning av ett stick i Merians bibel 1627 (s. 89) ehuru spegelvänd. Samma framställning återfinnes å ett stick till Christian IV:s bibels titelblad (kvartsutg. 1647; H. A. Greys sculp.)¹ Målningen utgjorde 1685 års altaruppställnings ursprungliga tavla (jfr s. 127 ff.), men skiljdes sannolikt från uppställningen 1826 (INV. 1830). Räddades vid branden 1921, restaurerades 1959 av konservator T. Engblad i Alingsås och hänger nu på kyrkans N vägg. — 2. Kristi dop, oljemålning på furupannå (fig. 120). H 87,7, B 92. Dess färger äro rosa, blekgult, gulgrönt och gråblått. Torde återgå på ett stick från omkr. 1600—1625, då framställningar av Jörlandamålningens typ voro

Fig. 120. Kristi dop, oljemålning på furupannå, från 1600-talets slut, (jfr fig. 78).

Foto 1960. S. 144.

Taufe Christi, Gemälde auf Fichtenholz vom Ende des 17. Jh. "The Baptism of Christ," oil-painting on pinewood panel.

Gustaf III:s tal den 21 aug. 1772 inom en tidigare färgylld ram. H 52, B 45. Förvaras i tornet. KUNGATAL

Ståndur med svängt, vitmålat foder, krönt av en kunglig krona, som flankeras av svarvade knoppar (se fig. 104). Fodralets dörr har ett lyrformat fönster med ett brinnande hjärta över. Runt fodret en liten, grön bladranka, utförd av Niklas Florin, Garete i Jörlanda. På urtavlan står: S. I. LARSSON — HÅBERG. Inuti fodret texten: L. SVENSSON WILHELMINA ANDERSDOTER HÅBERG 1879. H 260. DIVERSE

Fattigbössor i fyrsidig balusterform av snidad och järnbeslagen ek (fig. 119). Grönmålad. H 94,5. 1600-talstyp. Restaurerad 1959 av konservator T. Engblad i Alingsås, enär den eldskadades på foten 1921. En triangelformad tavla på träståndare, som satt bakom och över fattigbössan, fanns före branden 1921 (Foto 1918 i GMA). Tavlan, som hade profilerad list med tandsnitt och äggstav, bar texten: GIFFWER / SÅ SKALL / EDER GIFWIT / WARDA.

Alnmått: — 1. Av mässing. Inskrift: MÅTTSTÄCK FÖR JÖRLANDA SOCHN. 1754. G: E. L 59. — 2. Av järn. Svensk aln. L 59 cm. Från omkring 1700.

Kista av furu med välvt lock och 1 lås. Gulådrad målning. L 92, B 46, H 43. Torde härröra från 1800-talet (jfr inv. 1825 och 1857 på s. 122). Står i vapenhuset.

Två prestaver av svartmålat trä med flor förvaras i tornet. H 185. 1900-tal.

KLOCKOR

Klockorna hänger i tornet: — 1. Lilla klockan med akantusbårder runt hals och slagring bär följande inskrifter: på ena sidan: EN DAG I DINA GÅRDAR ÄR BÄTTRE ÄN ELJEST TUSEN. PS. 84: 11; på andra sidan: ÅR 1924 BLEF DENNA KLOCKA GJUTEN FÖR JÖRLANDA KYRKA. VID GÖTAVERKEN, GÖTEBORG. D 111, H 102. — 2. Stora klockan med akantusbårder runt hals och slagring bär följande inskrifter: på ena sidan: HONOM, SOM SITTER PÅ TRONEN OCH LAMMET TILLHÖR LOFVET, OCH ÄRAN OCH PRISET OCH VÄLDET I EVIGHETERNAS EVIGHETER. UPPENBARELSEBOKEN 5: 13; på andra sidan: ÅR 1924 DÅ GUSTAF V VAR SVERIGES KONUNG BLEF DENNA KLOCKA GJUTEN FÖR JÖRLANDA KYRKA VID GÖTAVERKEN, GÖTEBORG, TILL EN DEL AF MALMEN FRÅN DEN VID KYRKANS ÖDELÄGGANDE AF VÅDEL 1921 NEDSMÄLTA GAMLA KLOCKAN. D 128, H 115 (jfr s. 122).

Fig. 121. Stentavlor å Ö gavelmuren med uppgifter om tre stora ombyggnader, som berört kyrkan. Foto 1960.

Steintafeln im O Giebel mit Angaben über drei große Kirchenumbauten. Stone tablets in E gable wall with information on three great restorations of the church.

SAMMANFATTNING

I. Medeltid. Den äldsta stenkyrkan hade ett kort rektangulärt långhus med smalare, rakt avslutat kor (fig. 122, A). Kyrkan torde ha uppförts i slutet av 1100- eller i början av 1200-talet.

Inv. från medeltid: Skulpterad dopfunt samtidig med kyrkan (fig. 110); S. Anna, träskulptur från 1400-talets senare del (fig. 94), storklocka från sen medeltid (förstörd 1921), dopfat av mässing (fig. 112) från 1500-talets förra del el. mitt.

II. 1600-talet. Vapenhus av sten byggdes framför S ingången 1626—27 (fig. 122, B); samtidigt upptogs två nya, större fönster i långhusmuren, och inredningen reparerades. — Inredning och inventarier reparerades och översågs ånyo 1699. Ett nytt, fristående klocktorn (stapel) uppfördes vid mitten av 1600-talet, sannolikt V om kyrkan.

Inv.: Predikstol och altaruppsats från 1624—25 (försvunna). År 1685 ny altaruppsats (fig 105 o. 106) och 1699 ny predikstol (fig. 95), båda av Hans Swants efterföljare, samt läktare (fig. 90 o. 97). Predikstol och läktarbarriär målades 1699 av göteborgsmästaren Eric Grijs. Sockenbudskalk från 1669, kalk från 1671 (fig. 115), malmljusstakar (fig. 118) sannolikt från 1600-talet, lillklocka från 1693 (förstörd 1921), tavla framställande »Kristi Dop» från 1600-talets slut (fig. 120).

III. 1700-talet. En ny tornbyggnad av trä (fig. 122, C) uppfördes 1740—41 några meter V om kyrkans V gavel. Ombyggnad av tornet ägde rum 1781. En större reparation av kyrkan med omläggning av takstol och tak samt upptagande av nya fönster skedde 1794.

Inv.: Oblatask av mässing från 1769 (fig. 116), trearmad ljusstake av malm, 1600-talstyp (fig. 117).

IV. 1800-talet. År 1826 förlängdes långhuset åt Ö (fig. 122, D) och försågs med en tresidig avslutning. Åt V förlängs kyrkan med en träbyggnad, som sammanbygges med tornet. År 1852 ombyggs delar av 1826 års tillbyggnad, enär sättningar i grunden höll på att rasera kyrkans Ö del. — Kyrkogården utvidgad mot S 1900—02.

Inv.: Nummertavla skänkt 1826 (fig. 108), ståndur från 1879 (fig. 104), orgel, byggd 1894, kalkar av silver skänkta 1898 och 1905, oblatask av silver 1904, vinkanna av silver 1901, 2 ljuskronor av mässing omkring 1905.

V. 1900-talet. Efter en brand 1921, som helt ödelade kyrkan, återuppbyggdes densamma 1924—25 på den gamla grunden efter ritning av ark. Sigfrid Ericson, som därvid tog den gamla kyrkans arkitektur och inredning till utgångspunkt för den nya kyrkans gestaltning (fig. 122, E). De inventarier, som räddats undan branden, blev efter restaurering åter använda i den nya kyrkobyggnaden, bland dem altaruppsatsen (fig. 105) och funten av sten (fig. 110). Samtidigt försågs kyrkan med ny orgel och ångvärmeledning. Elektrisk belysning infördes 1932. — Kyrkogården utvidgades åt N år 1946 (fig. 83).

Inv.: Klockor i tornet, två stycken, 1924, dopfunt av trä 1942. De flesta av kyrkans textilier anskaffade efter 1911.

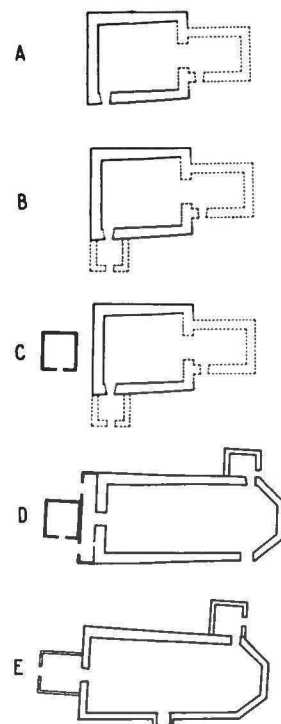

Fig. 122. Kyrkans planutveckling, 1 : 1 000.

Grundrißentwicklung der Kirche.
Development of plan of church.

ZUSAMMENFASSUNG

I. Die älteste steinerne Kirche besaß ein kurzes rechteckiges Langhaus mit schmalere, platt geschlossenen Chor (Abb. 122 A) und dürfte zu Ende des 12. oder Anfang des 13. Jh. aufgeführt worden sein.

Ausstattung des Mittelalters: Taufstein aus der Gründungszeit (Abb. 110); Holzplastik einer Hl. Anna aus der zweiten H. des 15. Jh. (Abb. 90); Hauptglocke aus dem Spätmittelalter, 1921 vernichtet; Taufschale aus Messing (Abb. 112) aus dem Anfang des 16. Jh. oder dessen Mitte.

II. 17. Jh. Ein Waffenhaus (Vorhalle) aus Stein wird 1626—27 vor den S Eingang gesetzt (Abb. 122 B), gleichzeitig werden zwei neue größere Fenster in die Langhausmauer eingebrochen und die Ausstattung überholt, was 1699 erneut geschieht. Ein neuer, freistehender Glockenturm wird zu Mitte des 17. Jh. wahrscheinlich im W der Kirche errichtet.

Ausstattung: Kanzel und Altar von 1624—25, nunmehr verschwunden; neuer Altar 1685 (Abb. 105 u. 106) und 1699 neue Kanzel (Abb. 95; beide von Nachfolgern des Hans Swants) sowie Empore (Abb. 90 u. 97). Kanzel und Emporenbrüstung werden 1699 von dem Göteborger Meister Erik Grijs bemalt. Krankenkelch von 1669; Kelch von 1671 (Abb. 115); Leuchter aus Erz (Abb. 118), wahrscheinlich aus dem 17. Jh.; kleine Glocke von 1693 (1921 vernichtet); Gemälde der Taufe Christi vom Ende des 17. Jh. (Abb. 120).

III. 18. Jh. Neuer Turmbau aus Holz (Abb. 122 C), der 1740—41 einige Meter W vom W Giebel der Kirche aufgeführt wird; Umbau 1781. Größere Reparatur der Kirche mit Umbau von Dachstuhl und Dächern, sowie Öffnung neuer Fenster 1794.

Ausstattung: Oblatendose aus Messing von 1769 (Abb. 116); dreiarmer Leuchter aus Erz, Typ des 17. Jh. (Abb. 117).

IV. 19. Jh. 1826 wird das Langhaus nach O verlängert (Abb. 122 D) und mit dreiseitigem Chorschluss versehen. Im W wird die Kirche durch einen Holzanbau mit dem früher freistehenden Turm vereinigt. 1852 erfolgt ein teilweiser Umbau der Zutaten von 1826, weil Fundamentsenkungen den O der Kirche in Einsturzgefahr brachten. 1900—02 wird der Kirchhof nach S erweitert.

Ausstattung: Nummerntafel gestiftet 1826 (Abb. 108); Standuhr von 1879 (Abb. 104); Orgel von 1894; Silberne Kelche gestiftet 1898 und 1905; Oblatendose aus Silber 1904; Silberne Weinkanne 1901; Kronleuchter aus Messing um 1905.

V. 20. Jh. Nach einem Brand von 1921, der die Kirche gänzlich zerstörte, erfolgt ihr Wiederaufbau 1924—25 nach Entwürfen des Architekten Sigfrid Ericson, der die Architektur und Ausstattung der alten Kirche zum Ausgangspunkt nahm, auf derselben Stelle (Abb. 122 E). Ausstattungsstücke, die vor dem Brand gerettet worden waren, wurden nach der Wiederherstellung in dem neuen Kirchenbau wiederverwendet, unter ihnen der Altar (Abb. 105) und der Taufstein (Abb. 110). Neue Orgel und Dampfheizung; Elektrobeleuchtung 1932. — Neue Erweiterung des Kirchhofs nach N 1946 (Abb. 83).

Ausstattung: Zwei Turmglocken 1924; Hölzerner Taufständer 1942. Die meisten Textilien der Kirche wurden nach 1911 angeschafft.

SUMMARY

I. The Middle Ages. The oldest stone church consisted of a short rectangular nave and a narrower, straight-ended chancel (fig. 122 A). It was probably built towards the end of the 12th century or the beginning of the 13th.

Furnishings: Sculptured font contemporary with the church (fig. 110); wooden figure representing St. Anna, latter half of 15th century (fig. 94), late medieval bell (destroyed 1921), brass christening bowl (fig. 112), first half or middle of 16th century.

II. 17th century. Stone porch built before S entrance 1626—27; two new, large windows (fig. 122 B) made in nave walls at same time; furnishings restored. Furnishings again inspected and restored in 1699. A new, detached clock tower built *ca.* 1650, probably W of the church.

Furnishings: Pulpit and reredos 1624—25 (now lost). New retable (figs. 105, 106) 1685; 1699 new pulpit (fig. 95; both by Hans Swant's successor) and gallery (figs. 90 and 97). Pulpit and gallery barrier painted 1699 by Eric Grijs, a Gothenburg master-painter. Emergency chalice, 1669, chalice (fig. 115), brass candlesticks (fig. 118), probably 17th century, bell 1693, destroyed in 1921, late 17th century picture, "Baptism of Christ" (fig. 120).

III. 18th century. New wooden tower (fig. 122 C) erected 1740—41 a few metres W of W gable of church. Tower rebuilt in 1781. Extensive restoration of church 1794 including new rafters and new windows.

Furnishings: Brass wafer case (fig. 116) 1769, brass, three-armed candlestick 17th century type (fig. 117).

IV. 19th century. Nave lengthened towards E (fig. 122 D) in 1826, and given a three-sided termination. The church was enlarged westwards with a wooden construction attached to the tower. In 1852 parts of the additions made in 1826 were rebuilt when subsidence of the foundations threatened the E part of the church. The churchyard was extended southwards 1900—02.

Furnishings: Hymnboard (fig. 108) presented 1826, clock (fig. 104) 1879, organ, built 1894, silver chalices presented in 1898 and 1902, wafer case, silver, 1904, silver wine ewer 1901, brass chandeliers *ca.* 1905.

V. 20th century. The church was rebuilt 1924—25, after it had been completely destroyed by fire in 1921, on the old foundations, according to plans by Architect Sigfrid Ericson, who based his work on the architecture and furnishings of the old church (fig. 122 E). The furnishings rescued from the fire were, after restoration, used in the new church. They included the retable (fig. 105) and the stone font (fig. 110). At the same time the church was equipped with a new organ and steam central heating. Electric lighting was installed in 1932. The churchyard was extended towards the north in 1946 (fig. 83).

Furnishings: Two bells in the tower, 1924, wooden font 1942. Most of the vestments and textiles have been acquired since 1911.

Släktsambandet mellan de i detta band nämnda ägarna av Gullbringa, Håлта, Bo.

ERIK BERGH, adlad **GYLLENBERG** till Gullbringa, f. 1620-talet, † 1691. Överinspektör vid Stora Sjötullen i Göteborg.
G. m. CHRISTINA DUBERG.

MARGARETA, † efter 1728,
g. 2:o m. ERIK SPARMAN, adl. **SPARRSKÖLD** i hans
2. gifte, f. 1655, † 1698, häradshövding inom Bohus län.

ANNA MARIA, † 1723,
g. m. FREDRIK, friherre **VON KÖHLER**
f. 1640-talet i Livland, † 1723, general-
löjtnants avsked.

GEORG REINHOLD, f. 1687, † 1758,
generallöjtnant; överstelöjtn. vid Bohusläns dragonreg. 1730—46,
överste vid samma reg. 1746 o. dess chef intill sin död.

g. m. MARIA CHRISTINA CRONHJELM AF FLOSTA — hennes broder **LARS CRONHJELM**
f. 1707, † 1765 på Gullbringa.

GÖRAN LUDVIG,
f. 1738, † 1820 (ogift); kapten i Bohusläns
reg. 1769, bodde på Ledum i Kville
s:n, överstes avsked 1786, v. landshövding
i Jkp vid två tillfällen; innehade
Gullbringa 1770—72².

AXEL JOHAN,
f. 1746, † 1831;
v. president i
Göta hovrätt;
g. 1:o 1770 på Gullbringa med

FREDRIK ULRIK,
f. 1731 i Sthlm, † 1769 på Gullbringa,¹
som han då ägde.
g. m. AMALIA HINDRIETTA CORNELIA
ANCKARSTIERNA, f. 1730, † 1757.

ELEONORA MARIANA, f. 1755, † 1772.

¹ ELGENSTIERNA skriver felaktigt: »på sin egendom i Vstg» (Jfr Håлта Kyrkobok 1744—86, pag. 198).

² Göteborg och Bohus Läns Mantals Längd 1772, uppslag 76: Gullbringa Säteri.

(Forts. från omslagets 2:a sida)

- UPPLAND. (7) Band I, h. 1. *Danderyds skeppslag, mellersta delen*. Pris 6: 60.
• (29) Band I, h. 2. *Danderyds skeppslag, östra och västra delen*. Pris 13 kr.
• (62) Band I, h. 3. *Värmdö skeppslag*. Pris 16: 50.
• (64) Band I, h. 4. *Åkers skeppslag*. Med register till Bd I. Pris 17: 50.
• (8) Band II, h. 1. *Häverö och Vaddö skeppslag*. Pris 4: 40.
• (50) Band II, h. 2. *Bro och Vätö skeppslag*. Pris 8 kr.
• (58) Band II, h. 3. *Frötuna och Länna skeppslag*. Pris 12 kr.
• (74) Band II, h. 4. *Frösåkers härad, norra delen*. Pris 28 kr.
• (75) Band II, h. 5. *Frösåkers härad, södra delen*. Med register till band II. Pris 32 kr.
• (12) Band III, h. 1. *Långhundra härad, norra delen*. Pris 15 kr.
• (67) Band III, h. 2. *Långhundra härad, södra delen*. Pris 12 kr.
• (69) Band III, h. 3. *Närdinghundra härad, västra delen*. Pris 20 kr.
• (70) Band III, h. 4. *Närdinghundra härad, östra delen*. Med register till Bd III. Pris 20 kr.
• (1) Band IV, h. 1. *Erlinghundra härad*. Pris 4: 50.
• (11) Band IV, h. 2. *Seminghundra härad*. Med register till Bd IV. Pris 17 kr.
• (71) Band V, h. 1. *Vallentuna härad, östra delen*. Pris 15 kr.
• (72) Band V, h. 2. *Vallentuna härad, västra delen*. Pris 15 kr.
• (78) Band V, h. 3. *Sjuhundra härad, sydvästra delen*. Pris 18 kr.
• (80) Band V, h. 4. *Sjuhundra härad, nordöstra delen*. Pris 18: 50.
• (88) Band V, h. 5. *Lyhundra härad, sydvästra delen*. Pris 28: 50.
• (73) Band VI, h. 1. *Färentuna härad, västra delen*. Pris 26 kr.
• (77) Band VI, h. 2. *Färentuna härad, mellersta delen*. Pris 20 kr.
• (79) Band VI, h. 3. *Färentuna härad, östra delen*. Pris 17 kr.
• (81) Band VI, h. 4. *Sollentuna härad, södra delen*. Pris 24 kr.
• (82) Band VI, h. 5. *Sollentuna härad, norra delen*. Med register till Bd VI. Pris 24 kr.
• (76) Band VII, h. 1. *Bro härad*. Pris 26 kr.
• (94) Band VII, h. 2. *Håbo härad, södra delen*. Pris 38 kr.
- VÄRMLAND. (18) Band I, h. 1. *Grums härad, norra delen*. Pris 9: 50.
• (19) Band I, h. 2. *Grums härad, södra delen*. Pris 6: 50.
- VÄSTERGÖTLAND. (2) Band I, h. 1. *Källands härad, norra delen*. Pris 5: 40.
• (4) Band I, h. 2. *Källands härad, sydöstra delen*. Pris 4: 50.
• (15) Band I, h. 3. *Källands härad, sydvästra delen*. I. Pris 10 kr.
• (16) Band I, h. 4. *Källands härad, sydvästra delen*. II. Med register till Bd I. Pris 10 kr.
- ÖSTERGÖTLAND. (13) Band I, h. 1. *Bankekinds härad*. 1. (Askeby, Svinstad). Pris 14 kr.
• (14) Band I, h. 2. *Bankekinds härad*. 2. (Vårdsberg, Örtomt). Pris 13 kr.
• (43) Band II. *Vreta klostets kyrka*. Med register till Bd II. Pris 15 kr.

SVERIGES KYRKOR

utgives och försäljes häftesvis och kan erhållas i bokhandeln eller direkt från

GENERALSTABENS LITOGRAFISKA ANSTALTS FÖRLAG

Vasagatan 16, Stockholm 1

Tel. Lokalsamtal 22 95 00, rikssamtal 22 95 40

SVERIGES KYRKOR

BOHUSLÄN

